

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Sourozenecké konstelace

Sibling Constellation

Vypracovala: Soňa Schorníková
Vedoucí práce: Mgr. Renata Jandová

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

(podpis)

Poděkování

Děkuji Mgr. Renatě Jandové za ochotu, trpělivost, cenné rady a připomínky při tvorbě této diplomové práce.

Děkuji také své rodině za podporu a trpělivost.

Anotace

Tématem této diplomové práce je teorie sourozeneckých konstelací. Dle této teorie se uvádí, že pořadí, v jakém se v rodině narodíme, nás může ovlivnit v mnoha důležitých životních oblastech. Hlavním cílem je ověření této teorie. Teoretická část definuje pojem sourozenecké konstelace, stručně pojednává o vývoji zkoumání této teorie a zároveň přináší informace o jejích rozdílných interpretacích u vybraných autorů. Dále se zabývá stereotypy ve výchově, které způsobují rozdíly v charakteru jedinců narozených v určitém pořadí a poskytuje popis jejich typických povahových rysů. Praktická část je zaměřena na ověřování teorie sourozeneckých konstelací pomocí dotazníku. Dotazník je koncipován na základě literatury o sourozeneckých konstelacích tak, aby obsáhl stěžejní fakta, která se vztahují k jednotlivým sourozeneckým pozicím. Dotýká se i vztahu respondentů k rodičům a sourozencům, ve snaze zjistit přítomnost rivality a žárlivosti v rodinném prostředí.

Klíčová slova: sourozenecké konstelace
pořadí narození
sourozenecké vztahy

Abstract

The topic of this thesis is the sibling constellation theory. This theory says that the order of birth can affect many areas of life. The aim of this thesis is to verify this theory. The theoretical part of the thesis defines the term sibling constellation and briefly describes the history of research connected with this theory along with information about differences between certain author's interpretations. The thesis also deals with the upbringing stereotypes that cause differences between individuals born in a certain order and with the description of their typical personality traits. The practical part of the thesis concentrates on verifying of sibling constellation theory through a questionnaire. The questionnaire is based on facts about each sibling position that were learned from literature and deals with the relationship between respondent's parents and siblings in order to reveal possible rivalry and jealousy in their family environment.

Key words: sibling constellation

birth order

sibling relationships

OBSAH

Úvod.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 POJEM SOUROZENECKÉ KONSTELACE	11
1.1 POJEM „SOUROZENECKÉ KONSTELACE“	11
1.2 ZROD A VÝVOJ SOUROZENECKÝCH KONSTELACÍ.....	11
1.2.1 19. st. - počátky výzkumů sourozeneckých konstelací.....	12
1.2.2 20. století	13
1.2.3 21. století	16
1.3 SPECIFIKA SOUROZENECKÉHO VZTAHU.....	17
1.4 DŮSLEDKY SOUROZENECKÉ RIVALITY	17
1.5 VLIV POHLAVÍ SOUROZENCŮ NA JEJICH VZÁJEMNÝ VZTAH	19
2 VÝCHOVA A DALŠÍ DŮLEŽITÉ OKAMŽIKY V DĚTSTVÍ, KTERÉ UTVÁŘÍ ROZDÍLY V CHARAKTERU V SOUVISLOSTI S POŘADÍM NAROZENÍ	20
2.1 VÝCHOVA A VÝCHOVNÉ STYLY.....	20
2.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA DĚTÍ V SOUVISLOSTI S JEJICH POŘADÍM NAROZENÍ	21
2.2.1 Rodinné prostředí a výchova jedináčka	22
2.2.1.1 Vymezení pozice jedináčka	22
2.2.1.2 Postavení jedináčka v rodinném systému.....	22
2.2.1.3 Specifické potřeby jedináčků v procesu výchovy.....	22
2.2.1.4 Specifika rodičovského přístupu k výchově jedináčků	23
2.2.1.5 Typy pro výchovu jedináčků.....	24
2.2.2 Rodinné prostředí a výchova prvorozeného.....	25
2.2.2.1 Postavení prvorozeného v rodinném systému	25
2.2.2.2 Specifické potřeby prvorozených v procesu výchovy	25
2.2.2.3 Specifika rodičovského přístupu k výchově prvorozených	26
2.2.2.4 Typy pro výchovu prvorozených	27
2.2.3 Rodinné prostředí a výchova druhorozeného	27
2.2.3.1 Druhorozené dítě a jeho postavení v rodinném systému.....	27
2.2.3.2 Specifické potřeby druhorozených v procesu výchovy.....	28
2.2.3.3 Specifika rodičovského přístupu k výchově druhorozených	28
2.2.3.4 Typy pro výchovu druhorozených.....	29
2.2.4 Rodinné prostředí a výchova nejmladších dětí.....	29

2.2.4.1	Postavení nejmladšího dítěte v rodinném systému.....	29
2.2.4.2	Specifické potřeby nejmladších dětí v procesu výchovy.....	30
2.2.4.3	Specifika rodičovského přístupu k výchově nejmladších dětí.....	30
2.2.4.4	Tipy pro výchovu nejmladších dětí.....	31
2.3	SHRNUTÍ NA ZÁVĚR KAPITOLY	32
3	CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH POŘADÍ NAROZENÍ	33
3.1	CHARAKTERISTIKA JEDINÁČKA	33
3.1.1	Jak na jedináčka nahlížet?	33
3.1.2	Charakterové rysy	34
3.1.3	Tipy pro jedináčky	37
3.2	CHARAKTERISTIKA PRVOROZENÉHO.....	37
3.2.1	Dělení prvorozených dle Lemana.....	37
3.2.2	Dělení prvorozených dle pohlaví.....	38
3.2.3	Charakterové rysy	39
3.2.4	Tipy pro prvorozené	40
3.3	CHARAKTERISTIKA DRUHOROZENÉHO	41
3.3.1	Obtíže při charakterizování druhorozených.....	41
3.3.2	Charakterové rysy	41
3.3.3	Tipy pro druhorozené	43
3.4	CHARAKTERISTIKA NEJMLADŠÍHO	43
3.4.1	Dělení nejmladších dle pohlaví	43
3.4.2	Charakterové rysy	44
3.4.3	Tipy pro nejmladší.....	46
II	PRAKTICKÁ ČÁST	48
1	CÍL VÝZKUMU	48
2	PŘEDPOKLADY VÝZKUMNÉ PRÁCE.....	48
3	METODIKA.....	48
4	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	49
5	METODA A TECHNIKA SBĚRU DAT	50
6	PŘEDVÝZKUM.....	51
7	VLASTNÍ VÝZKUM	54
8	DISKUZE.....	99
	Závěr	105
	Seznam použitých zdrojů	107

Seznam obrázků:.....	110
Seznam příloh:	112

ÚVOD

S tématem sourozeneckých konstelací jsem se setkala poprvé prostřednictvím knihy Kevina Lemana *Sourozenecké konstelace* (1997) a zaujalo mne natolik, že jsem se rozhodla zabývat se jím ve své diplomové práci. Knižní trh je zahlcen publikacemi, které nám předkládají rady na spousty témat, např. jak být dobrým rodičem, jak si vybrat partnera, jak si udržet partnera, jak se stát oblíbeným; málokdy se však setkáme s knihou, jejíž obsah by se týkal sourozeneckých vztahů. Je s podivem, že natolik výjimečný vztah, jaký má jedinec se svým sourozencem, popř. sourozenci, nevzbuzuje mnohem více zájmu.

Již od nejtělejšího dětství až do dospělosti získáváme prostřednictvím rodiny spousty podnětů, které nám pomáhají orientovat se v mnoha životních oblastech. Samozřejmě, ne vždy se jedná o podněty kladné. Nemusíme souhlasit se vším, co se v rodině děje. Pro náš další život je velmi důležité, jestli vyrůstáme v harmonické či neharmonické rodině, jaký vztah měli naši rodiče mezi sebou a jaký vztah měli k nám samotným. To samé platí i u sourozence, popř. sourozenců.

Dá se říci, že sourozenec se stává v dětství naším prvním kamarádem, ke kterému získáváme důvěru a pokud není sourozenecký vztah poznamenán něčím, co by jej poškodilo, může nám toto přátelství vydržet po celý život. Sourozenec je také někdo, s kým jsme v dětství mnohdy nuceni trávit čas, i když chceme být sami nebo když se pohádáme a nejrady bychom ho v ten okamžik už nikdy neviděli. I takové situace však svým způsobem posilují sourozenecký vztah a fungují jako cenná zkušenost s mezilidskými vztahy, ze které můžeme v budoucnu, mnohdy i nevědomky, dále čerpat.

Pro teorii sourozeneckých konstelací je stěžejním bodem zájmu vliv rodinného prostředí, do jakého jsme se narodili. Rodinné prostředí se s příchodem každého dalšího dítěte mění, rodiče nabývají více zkušeností s výchovou a mění se i jejich postoj k ní. Proto není možné, aby všichni jejich potomci prošli naprosto totožnou výchovou. Dítě samozřejmě všechny tyto změny citlivě vnímá a zaujímá k nim různá stanoviska. Mezi dětmi pak mohou vznikat pocity žárlivosti, pokud získají dojem, že k sourozenci rodiče nejsou tolik přísní, více se mu věnují atd. Všechny tyto podněty pak ovlivňují jejich osobnost.

Přestože zkoumání vlivu pořadí narození na osobnost člověka započalo již na počátku 20. století v práci Alfreda Adlera a do dnešní doby bylo na toto téma uveřejněno poměrně velké množství knih a studií, které vycházely z dlouhodobého zkoumání životů mnoha jedinců, zaměřeného na různé životní oblasti, stále se teorie sourozeneckých konstelací často potýká s nedůvěrou. Zejména ze strany odborné veřejnosti se objevují názory, které zpochybňují, že by pořadí narození mělo vliv na osobnost člověka.

Jako cíl této práce jsem si určila v teoretické části prozkoumat prameny, které o sourozeneckých konstelacích pojednávají a ve výzkumné části pak tyto poznatky využít při konstrukci dotazníku, kde budu ověřovat platnost tvrzení, která se vztahují k daným sourozeneckým pozicím. Ve výzkumné části se budu zabývat i rodinným prostředím respondentů, konkrétně tím, jaké vztahy měli v dětství s rodiči a sourozenci a zda např. cítili, že by byli svou sourozeneckou pozicí zvýhodněni či znevýhodněni.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 POJEM SOUROZENECKÉ KONSTELACE

1.1 POJEM „SOUROZENECKÉ KONSTELACE“

Pojmem „*sourozenecké konstelace*“ označujeme pořadí, v jakém se člověk v rodině narodil. Teorie sourozeneckých konstelací se tedy zabývá vlivy, kterými na nás působí naše sourozenecká pozice. Přestože je každá rodina svým způsobem jiná (ať už co do počtu dětí, přístupu rodičů k výchově atd.), je možné vysledovat určité stereotypy, které tvoří základy této teorie. Pokud se narodíme např. jako první dítě v rodině, naši rodiče se k nám chovají jinak, než když se narodíme jako třetí. I když nemůžeme tvrdit, že všichni lidé, kteří se narodili např. jako jedináčci, jsou naprosto stejní, četné výzkumy na toto téma prokazují, že určité prvky rodinných prostředí jedináčků, prvorozených, druhorozených atd. se v určitých aspektech shodují, díky čemuž dochází k tomu, že se u jedinců v daných sourozeneckých pozicích objevují společné rysy, týkající se různých oblastí života.

1.2 ZROD A VÝVOJ SOUROZENECKÝCH KONSTELACÍ

Prekop (2002) odkazuje na biblický příběh Kaina a Ábela, čímž upozorňuje na to, jak dávno se lidstvo problematikou sourozenectví, byť možná nevědomky, zabírá. V souvislosti se sourozeneckými konstelacemi nám tuto dvojici připomíná i Novák (2007). Příběh Kaina a Ábela je příkladem sourozenecké žárlivosti a rivalry, která končí smrtí jednoho z bratrů. V běžném životě naštěstí může jen těžko dojít k takové situaci; i tak nám ale mohou neharmonické vztahy se sourozenci zkomplikovat život víc, než si dokážeme představit. Pokud spolu naopak sourozenci vychází dobře, mohou si navzájem sloužit jako celoživotní opora, jejíž stálost a jedinečnost je podpořena vzájemným rodinným poutem.

Na téma sourozeneckých konstelací byl vydán bezpočet studií a knih od různých autorů. Jelikož v této práci není možné obsáhnout je všechny, zmíním se alespoň o těch nejzásadnějších, jejichž poznatky teorii sourozeneckých konstelací nějakým způsobem obohatily. U každého autora se také zmíním o jeho pojetí této teorie, jelikož se v některých případech liší.

1.2.1 19. st. - počátky výzkumů sourozeneckých konstelací

Charles Darwin

Sourozeneckými konstelacemi se sice jako první zabýval Alfred Adler, neměli bychom však zapomínat na Charlese Darwina, jehož výzkumy byly pro tuto teorii taktéž důležitým přínosem. Rodinné prostředí tohoto vědce bylo poměrně komplikované. Darwin měl pět sourozenců, sám se narodil jako pátý. Matka mu zemřela dříve, než si ji stihl zapamatovat a dále byl vychováván svou starší sestrou. Otec jej často kritizoval, kvůli čemuž spolu měli poněkud napjatý vztah. (Prekop, 2002)

Darwin se mimo jiné zabýval otázkou, jež se týkala sourozenců, kteří se vyvíjejí odlišně, i přesto, že jejich dědičná výbava, která lidskou osobnost ovlivňuje minimálně z poloviny, je stejná. Vodítka, která by ho nasměrovala k vyřešení tohoto problému, se snažil nacházet tak, že pozoroval zvířata. Posléze přišel na to, že v zájmu přežití u nich dochází k **přirozenému výběru**, tedy že mladší a slabší mláďata v hnízdě mohou být usmrcena, či z hnízda vyhozena, pokud není dostatek potravy pro všechny. (Prekop, 2002)

Dalším významným objevem byl **divergentní princip**, tedy postup, k jakému se živočišné druhy uchylují v případě, kdy se na jednom místě, které je nedostačující z hlediska možností získání potravy, kumulují druhy se stejnými potřebami. Posléze u těchto druhů dojde buď k fyzickým změnám nebo k vyčlenění si svého prostoru. Tyto objevy posloužily jako významný zdroj inspirace badatelům v různých oborech, mimo jiné např. Franku Sullowayovi, jedné ze stěžejních postav na poli výzkumů týkajících se sourozeneckých konstelací. (Prekop, 2002)

Francis Galton

V roce 1874 vydal Francis Galton knihu, v níž zkoumal možnost existence spojitosti mezi pořadím narození a výrazné úspěšnosti v životě. Galton nasbíral údaje o životě 180 vědců (do této studie nebyly zahrnuty ženy), přičemž u 99 z nich byl obeznámen i s jejich pořadím narození. Výzkum prokázal, že 48% z nich byli v rodině buď jedinými nebo prvorozenými syny. Výsledky výzkumu mohly být dle studie ovlivněny např. tím, že prvorození mívají jako starší potomci více povinností a kvůli tomu je rodiče pokládají za sobě rovnější v porovnání s mladšími dětmi. Neméně důležitá je i otázka

finančních zdrojů, které bývají využívány přeci jen o něco více ve prospěch prvorozených synů, tím spíš, pokud jsou omezené.¹

1.2.2 20. století

Alfred Adler

Jak jsem již zmiňovala, prvním psychologem, který se sourozeneckými konstelacemi zabýval, byl počátkem 20. století žák Sigmunda Freuda, Alfred Adler. Za zmínku stojí autorovo dětství, které mu mohlo v mnoha ohledech sloužit jako odrazový můstek pro jeho výzkumy. Nejen, že se narodil jako druhorozený, čímž se mohl cítit znevýhodněn oproti svému staršímu bratrovi, ale navíc prodělal křivici a byl mnohem slabší než jeho sourozenec. V dětství se Adlerovi intenzivně věnovala jeho matka, otec se však identifikoval spíše se starším synem. Dalším zásahem do života známého psychologa se stal příchod mladšího bratra, čímž se z Adlera stalo prostřední dítě. (Novák, 2005)

Adler poprvé použil dnes v oblasti teorie sourozeneckých konstelací hojně užívaný termín *sesazení z trůnu* u jedinců, kteří se narodili jako prvorození a vypořádávají se s příchodem druhorozeného sourozence. (Prekop, 2002) Zdůrazňuje, jak moc nás ovlivňuje dětství a vzpomínky, které nám z tohoto období utkvěly. Významným tématem je u tohoto autora pocit méněcennosti a komplex nadřazenosti, přičemž existence obou zároveň u jednoho jedince vůbec není vyloučena.

Vysvětluje, že děti, které pocitem méněcennosti intenzivně trpí, mají tendence vyhýbat se sobě rovným, či dokonce silnějším jedincům a navazují přátelství spíše se slabšími jedinci, nad nimiž mohou uplatnit svou převahu. Takové konání jim pak přináší pocity úspěchu, o čemž ve své podstatě usiluje každý účastník lidské společnosti a z čehož do značné míry čerpá teorie sourozeneckých konstelací. (Adler, 1999)

¹HALLY, Thomas. *Pořadí narození a inteligence*. Mensa International Journal Extra [online]. 2009-10, č. 529, s. 5-7 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z WWW:

<http://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace--identifikace-nadani--testovani-inteligence&aid=61>

Walter Toman

V Tomanově knize *Rodinné konstelace*, vydané roku 1961, můžeme nalézt výsledky jeho deset let trvajících výzkumu, během něhož studoval rodinné konstelace 400 jedinců. Zaměřil se na význam pořadí narození nejen jich samotných, ale také na pořadí narození jejich rodičů, dětí a tam, kde to bylo možné, také na pořadí narození prarodičů. Zaobíral se také konflikty, které se v rodinách objevily. Toman poté prohlásil, že existuje osm základních typů sourozeneckých pozic a 64 možných typů konfliktů, které mohou vzniknout mezi jedincem a jeho rodiči. U jednotlivých sourozeneckých pozic se věnuje jejich podrobnému popisu, který zahrnuje např. vztahy k ostatním lidem, postoje k autoritám, práci, majetku, politice, náboženství, filozofii atd. Toman upozorňuje na fakt, že popisy těchto pozic, a zejména pak detaily, které uvádí spíše jen pro ilustraci, nemusí vždy odpovídat rysům všech jedinců, narozených v daném pořadí. Pro správný výklad je vždy třeba posoudit rodinné konstelace u každého zvlášť. (Toman, 1961)

Dalším tématem, kterým se tento autor v souvislosti s pořadím narození zaobíral, byl vliv pořadí narození manželů na jejich komplementaritu v manželství. Toman po výzkumu provedeném u 3000 rodin došel k závěru, že nejvhodnějšími partnery jsou si např. starší sestra bratrů a mladší bratr sester; tedy že čím více se pořadí narození partnerů shoduje s tím, jaké sourozenecké pozice zaujímalí tito jedinci v rodině, tím pravděpodobnější je, že se naplní jejich očekávání, která uchovávají směrem ke svému partnerovi, jelikož získali určitou zkušenost s člověkem narozeným v daném pořadí již v sourozeneckém vztahu. Toto pravidlo označil pojmem „*duplikační teorém*“. (Novák, 2007)

Frank Sulloway

Frank Sulloway od roku 1970 čtvrt století zkoumal životopisná data 6000 vynálezců a obrovské množství biografí z knih, ve snaze zjistit, proč jsou někteří jedinci ochotnější přijmout v revolučních obdobích nové ideály a jiní zatvrzele zaostávají v zastaralých, již překonaných pravdách. Dle výsledků tohoto zkoumání došlo k významným objevům především zásluhou mladších sourozenců, jelikož jsou to právě oni, kdo musí hledat různé způsoby, jak se alespoň částečně vyrovnat svým starším, a tudíž v mnoha ohledech zkušenějším, silnějším a úspěšnějším bratrům a sestrám. Zároveň se zabýval

důvody, které způsobují, že sourozenci bývají velmi rozdílní. Dochází k závěru, že pro sourozence je užitečnější, aby měl každý „svůj prostor“. (Cílek, 2010) Tímto do značné míry narážíme na jednu, již zmiňovanou, strategii živočišných druhů pro přežití, jejímž objevitelem byl Charles Darwin, tedy na *divergentní princip*.

Sulloyayovy objevy však nebyly odbornou veřejností jednohlasně přijaty a nevyhnuly se kritice. Z těch, kdo se proti jeho názorům týkajících se vlivu sourozeneckých konstelací na život jedince uveřejněných v knize *Born to Rebel* vydané roku 1997 postavil, stojí za zmínku např. Judith Rich Harris, která považuje jeho vyvozování závěrů za poněkud zkreslující, či Toni Falbo.²

Kevin Leman

Leman v knize *Sourozenecké konstelace* (1997) dělí sourozenecké pozice na jedináčky, prvorozené, druhorozené nebo prostřední děti a děti nejmladší. Isaacson (2006) oproti Lemanovi popírá existenci pozice „prostředního dítěte“. Leman upozorňuje na faktory, které mohou ovlivnit přiřazení k sourozenecké pozici. Např. uvádí, že pokud sourozence dělí pětiletý či vyšší věkový rozdíl, je dost možné, že dojde ke vzniku tzv. „druhé rodiny“.

Dle autora je důležité také to, jakého pohlaví sourozenci jsou nebo zda se u nich neobjevují podstatné tělesné rozdíly. Toto tvrzení ilustruje příkladem situace, ve které se nachází chlapec, který se narodil sice jako druhý, rok po svém starším bratrovi, ale je podstatně vyšší a těžší než jeho sourozenec. Za takových podmínek je vysoce pravděpodobné, že vztah chlapců bude velmi rivalitní a dost možná dojde k přenosu pozice prvorozeného na druhorozeného chlapce.

²RICH HARRIS, Judith. *The mystery of Born to Rebel: Sulloyay's re-analysis of old birth order data*. [online]. 2002-05-22, [cit. 2014-04-05]. Dostupné z WWW:

<http://judithrichharris.info/tna/birth-order/methods.htm>

1.2.3 21. století

Jirina Prekop

Především vztahem prvorozených a druhorozených dětí se v knize *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici* (2002) zabývá Jirina Prekop. Sama uvádí, že k napsání knihy ji silně inspiroval její po dlouhou dobu napjatý vztah ke starší sestře, jenž ji po celý život ovlivňoval a přinesl jí nejedno příkoří. V knize se věnuje vzpomínkám na dětství a rozebírá svá traumata, která byla způsobena žárlivostí a rivalitou. Uvádí také spousty příkladů dětské žárlivosti a dalších reakcí na příchod nového sourozence do rodiny, se kterými se setkala ve své praxi. Upozorňuje, že rodiče si mnohdy neuvědomují, co stojí za náhlou změnou v chování prvorozených nebo si toto chování vykládají neodpovídajícím způsobem.

Cliff Isaacson

Isaacson v knize *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme* (2006) velmi zdůrazňuje to, jak je znalost teorie sourozeneckých konstelací přínosná v každodenním životě. Jeho pojetí je však podstatně odlišné od pojetí ostatních autorů – při přiřazování jedince k sourozenecké pozici nevychází totiž vždy ze skutečného pořadí narození sourozenců. Ve své knize kritizuje klasický přístup k přiřazování dle chronologického pořadí tak, jak jej užíval např. již Adler a považuje jej za velmi nepřesný. V konečném důsledku to znamená, že dítě, které se v rodině narodí jako páté v pořadí, může svým typem osobnosti odpovídat např. jedináčkovi. Tento postoj zdůvodňuje tím, že hlavním faktorem, který člověka ovlivňuje, není jen pořadí, v jakém se narodil, ale i rodinné prostředí.

Na základě svých výzkumů tvrdí, že existuje pět typů osobnosti – od jedináčka, po čtvrtého narozeného. U dalších potomků dochází k cyklickému opakování jednotlivých pozic. Ve své knize předkládá test, díky kterému se můžeme dozvědět, ke kterému typu osobnosti dle teorie pořadí narození patříme. Isaacson poukazuje na to, že nejdůležitějším faktorem, který utváří prostředí, v němž se jedinec vyvíjí, je interakce se sourozenci. Rodičům a jejich působení na vývoj osobnosti v tomto ohledu přikládá

menší důležitost. Dále uvádí, že čím je rodina harmoničtější, tím slabší bude intenzita, s jakou se u dětí vyhraní rysy, které jsou typické pro jednotlivé sourozenecké pozice.

1.3 SPECIFIKA SOUROZENECKÉHO VZTAHU

Vztah, jaký máme ke svému sourozenci, popř. sourozencům, je bezpochyby jedním z nejdůležitějších v životě. Klimeš (2009) poukazuje na to, čím vším nás sourozenecké vztahy obohacují a v jakých ohledech na nás kladně působí:

- „*citová opora*
- *zdroj nových podnětů*
- *příležitost naučit se kooperaci*
- *pomoc při řešení problémů*
- *vzory pro nápodobu*
- *přirozená příležitost pro zdravé soutěžení*
- *možnost vzniku sourozenecké koalice jako vyvažujícího faktoru vůči rodičovské koalici*“³

Autor se však neopomíná věnovat i vlivům záporným, u kterých předpokládá intenzitu výskytu, jež je přímo úměrná míře postižení rodiny dalšími přitěžujícími okolnostmi:

- „*sourozenecká rivalita*
- *ubíjení sebevědomí, talentu ap. mladších sourozenců*
- *negativní důsledky preferování jednoho dítěte na úkor druhým*
- *nezdravé sexuální kontakty mezi dětmi (zpravidla nevlastními)*“⁴

1.4 DŮSLEDKY SOUROZENECKÉ RIVALITY

Ve výzkumu proběhnuvším na Univerzitě Missouri, kterého se zúčastilo 145 sourozeneckých párů adolescentů, bylo zjištěno, že časté sourozenecké konflikty mohou vyústit až ke zvýšenému sklonu k úzkostem a depresivním náladám. U jedinců, kteří

³KLIMEŠ, Jeroným. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou*. [online].2000, [cit. 2014-04-01]. Dostupné z WWW:<<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>

⁴KLIMEŠ, Jeroným. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou*. [online].2000, [cit. 2014-04-01]. Dostupné z WWW:<<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>

měli časté konflikty založené na otázce spravedlnosti a rovnosti (např. pomoc s domácími pracemi) se po roce objevily problémy s depresivními náladami. U účastníků výzkumu, jejichž konflikty vznikaly na podkladě vytyčování dominantní pozice mezi sourozenci, se o rok později začaly projevovat symptomy úzkosti a snížená sebeúcta. Tyto problémy samozřejmě nejsou pouze důsledkem problémů mezi sourozenci, ale zároveň jdou především ruku v ruce s pocitem, jaký má jedinec ze své domnělé pozice v rodině a toho, jak se celá rodina k jeho potížím staví.⁵

Faber a Mazlish (1987) radí, jak nakládat s projevy dětské rivality. Pokud se děti často hádají, křičí a mají na sebe vztek, je vhodné je navést k tomu, aby své pocity místo křiku a nadávek vyjádřily kreativní formou; mohou např. napsat na papír, co jim sourozenec udělal, co si o něm myslí a jaké mají pocity. Také mohou nakreslit obrázek, který vyjadřuje jejich emoce nebo mohou nakreslit i sebe samé, jak vypadají, když mají na sourozence v dané situaci vztek.

Tyto autorky tvrdí, že pokud chceme zabránit rivalitě mezi dětmi, je maximálně důležité vyhýbat se jejich srovnávání. Cokoli chceme říci, můžeme říci přímo, bez toho, aniž bychom to vztahovali k dalšímu dítěti. Místo porovnávání bychom měli danou situaci popsat, říci, co nám vadí a proč, ale v každém případě bychom se měli vyhnout větám typu: „Proč nemůžeš být jako tvůj bratr? Ten tohle vůbec nedělá...“ Pokud si např. dítě umaže tričko, neměli bychom říci: „Ani tvůj mladší bratr se nedokáže umazat tak jako ty!“ Takový výrok je vhodnější nahradit např. tímto: „Podívej, jak sis umazal tričko.“ Dítě pak nebude pociťovat zášť k sourozenci, který se v případech, kdy rodič děti mezi sebou porovnává, stává nenáviděnou konkurencí, kterou je mnohdy těžké dostihnout a o to větší zášť k ní pak dítě pociťuje.

Trélaün (2005) radí, jak by se měl zachovat rodič, který je svědkem hádky, při níž se děti snaží hlavně zaujmout jeho pozornost. V takových situacích by si údajně neměl dětí všimnout a začít se jim opět věnovat, když je jejich chování zase v pořádku. Pokud se

⁵BLUE, Laura. *Sibling Rivalry: Squabbling May Lead to Depressive Symptoms, Anxiety, Among Teens*. Time [online]. 2012-12-21, [cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW:

<http://healthland.time.com/2012/12/21/sibling-rivalry-squabbling-may-lead-to-depressive-symptoms-anxiety-among-teens/#ixzz2Fzd0ZqvT>

rodič rozhodne zasáhnout, když se děti nechovají tak, jak by měly, měly by se jeho připomínky týkat pouze toho, co dítě udělalo špatně, ale v žádném případě ne jeho charakteru. Také by jim měl vysvětlit svou představu o jejich chování a nekomentovat to, co právě dělají špatně.

1.5 Vliv pohlaví sourozenců na jejich vzájemný vztah

Rodič může do velké míry zabránit tomu, aby mezi sebou děti soupeřily. Na to, jaký k sobě budou mít děti vztah a jak moc bude zatížen žárlivostí a rivalitou má však značný vliv např. i jejich pohlaví. „*V dnešní době mnoho rodičů touží po dvou dětech, nejvíce po chlapci a holčičce. Tato kombinace nebývá problematická, protože každé z dětí má trochu jinou roli.*“ (Čapek, Čapková, 2010, s. 40) Pokud jsou sourozenci opačného pohlaví, má každý do určité míry k dispozici „své pole působnosti“ a oblasti, ve kterých může vynikat. V případech, kdy se v rodině vyskytují dvě děti stejného pohlaví, existuje mnohem větší pravděpodobnost, že spolu budou soupeřit. (Čapek, Čapková, 2010)

Leman (1997) upozorňuje na vysokou míru soupeřivosti v případě, kdy oba sourozenci jsou chlapci. Starší bratr se většinou snaží chovat dle přání svých rodičů a s velkou pravděpodobností se u něj vyvinou vůdcovské schopnosti. U mladšího bratra se pak dá předpokládat, že se bude ubírat úplně jinou cestou. To však neznamená, že se nebude snažit být ve svém pracovním oboru co do míry úspěšnosti lepší než jeho starší sourozenec. (Leman, 1997)

Při výchově dvou chlapců je také velmi významné to, že jedinou ženou v rodině je matka dětí, a je proto skutečně důležité, jaký si k ní chlapci vypěstují vztah. Pokud se matka nechá nějakým způsobem utlačovat, chlapci se budou dle tohoto modelu chovat i v dalším životě ke svým partnerkám. Stejně tak je samozřejmě důležitá přítomnost otce jako jediného mužského vzoru v rodině při výchově dvou dívek. (Leman, 1997)

2 VÝCHOVA A DALŠÍ DŮLEŽITÉ OKAMŽIKY V DĚTSTVÍ, KTERÉ UTVÁŘÍ ROZDÍLY V CHARAKTERU V SOUVISLOSTI S POŘADÍM NAROZENÍ

Následující kapitola bude pojednávat především o tom, jaké okamžiky v dětství způsobují, že lidé v různých pořadích narození mohou mít určité společné rysy. Nejprve nastíním, co znamená pojem výchova, jelikož tento pojem úzce souvisí s tématem kapitoly a stručně pojednám o třech základních výchovných stylech, které mohou rodiče používat. Poté popíši, jak se u jednotlivých pořadí narození liší přístup rodičů jedince a celkově prostředí, do jakého se dítě narodilo a v němž se následně utváří jeho osobnost. Zmíním se také o tom, jaké postupy při výchově dětí v jednotlivých pořadí narození volit, popř. čemu se vyhnout.

2.1 VÝCHOVA A VÝCHOVNÉ STYLY

“V rodině si dítě vytváří předobrazy svých budoucích rolí a vztahů.” (Novák, 2007, s. 21) Pro dítě je tedy bezesporu důležité, jak vnímá rodinné prostředí, jak se k němu rodiče staví a jakým způsobem je vychovávají, jelikož tím vším v něm zanechávají stopy na celý život. Dle sociální pedagogiky se nám výchova jeví jako *„regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému.“* (Kraus, Poláčková, 2001, str. 41)

Každý rodič vychovává své dítě jinak; některé společné rysy přístupu rodičů k dítěti se však dají vysledovat. *„Dnes můžeme rozlišit tři základní používané styly výchovy: autoritativní, liberární a demokratický.“* (Čapek, Čapková, 2010, s. 11)

Autoritativní styl se nese především v duchu psychických i fyzických trestů, výhrůžek, popř. odměn, pokud se dítě chová dobře. Tato výchova může na dětech zanechat stopy v podobě nízkého sebevědomí a přehnaného respektu k autoritám. V opačném případě se jedinec, který si prošel v dětství autoritativní výchovou, v dalším životě proti všem autoritám bouří; autoritativní styl výchovy nevede tedy k příliš příznivému vývoji. (Čapek, Čapková, 2010)

Při *liberárním stylu* výchovy zase rodiče dopřávají svému potomkovi tolik svobody a volnosti, až se může ve světě bez řádu a pravidel začít ztrácet. Rodiče se dítěti snaží ve všech ohledech vyhovět, usnadňují mu, co se dá. Následkem toho pak může mít o fungování věcí zkreslené představy. (Čapek, Čapková, 2010) „*Získá tak nezdravé sebevědomí a druzí se na něj nemohou spolehnout.* (Čapek, Čapková, 2010, s. 13)

Demokratický styl výchovy se zdá být ze všech výchovných stylů tím nejvhodnějším. Rodič, který vychovává svého potomka tímto stylem, jej směřuje k samostatnosti a zodpovědnosti za své jednání, snaží se ho povzbuzovat, naslouchá mu, zajímají ho pocity a názory, jaké dítě má na danou věc a komunikuje s ním, jakoby si byli zcela rovni. Vychovávající nevystupuje jako všemocná autorita, která má vždy pravdu, nýbrž jako někdo, kdo může občas i chybovat, ale svůj omyl případně přizná a příště se mu snaží vyhnout. Dítě se díky této výchově vyvíjí v sebevědomého, ale zároveň vnímavého jedince, který respektuje druhé a je schopný postavit se čelem k problémům, se kterými se v životě potká. (Čapek, Čapková, 2010)

2.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ A VÝCHOVA DĚTÍ V SOUVISLOSTI S JEJICH POŘADÍM NAROZENÍ

Způsob, jakým rodič své dítě vychovává, je ovlivněn mnoha faktory. Jedním z těchto faktorů je i to, zda už má s výchovou dítěte nějaké zkušenosti nebo je rodičem poprvé. Můžeme tedy tvrdit, že výchova prvorozeného a druhozeného, popř. dalšího narozeného dítěte, se bude s velkou pravděpodobností lišit. V rozdílných prostředích vznikají rozdílné osobnosti.

Následující text bude pojednávat o tom, jaké výchovné stereotypy ze strany rodičů se objevují u jednotlivých pořadí narození. Tyto výchovné stereotypy totiž způsobují, že dochází u jedinců v daném pořadí narození k utváření některých shodných charakterových rysů. Dále se budu zabývat tím, jaké postupy při výchově dětí u jednotlivých pořadí narození volit a jakým postupům se vyhnout, jelikož každé pořadí narození má svá specifika a žádá si něco jiného.

2.2.1 Rodinné prostředí a výchova jedináčka

2.2.1.1 Vymezení pozice jedináčka

Jako jedináčka označujeme dítě, které nemá žádné sourozence. Podle teorie sourozeneckých konstelací však mohou disponovat rysy jedináčka i sourozenci, mezi nimiž je věkový rozdíl větší než šest let (zde se názory poněkud různí, někde se můžeme dočíst, že k tomuto jevu dochází již při rozdílu pěti let; někdo zastává názor, že se to týká až rozdílu sedmiletého). (Novák, 2007) Dle této teorie si děti kvůli věkovému rozdílu už tolik nezasahují do svých světů a nemají na sebe takový vliv. Nedochozí u nich tak často k vzájemnému soupeření a boji o pozornost rodičů, jako je tomu např. u dětí, které se narodily dva roky po sobě.

2.2.1.2 Postavení jedináčka v rodinném systému

„Jedináčci si často stěžují, že nikdy nebyli dětmi. Očekávalo se od nich tak mnoho, že se vždycky cítili jako dospělí.“ (Leman, 1997, str. 62) Jak uvádí Vágnerová (2000), jedináček nemá možnost porovnávat se v rodině se svými sourozenci. Je obklopován pouze dospělými lidmi a chybí mu proto někdo, kdo by byl na stejné pozici jako on. Nikdy nepozná, jaké je být podporován od svých sourozenců.

Na druhou stranu není nucen k hledání řešení v situacích, kdy by musel upustit od svých egocentrických návyků. Takovéto zkušenosti může získat až při pobytu ve skupině svých vrstevníků, při kterém však v porovnání se soužitím se sourozencem není tolik nucen ke hledání kompromisů a v případě, že se mu něco na někom nelíbí, může se s ním jednoduše přestat kamarádit a najít si někoho jiného. Pokud se dítě dostane do konfliktu se sourozencem, je mnohem více nuceno ke hledání řešení konfliktů, které by vyhovovalo oběma stranám. (Vágnerová, 2000) *„Není lepší jeviště sociálních poměrů a lepší hřiště pro trénování sociálního chování než ve skupině sourozenců.“* (Prekop, 2001, s. 41)

2.2.1.3 Specifické potřeby jedináčků v procesu výchovy

Radish a Isaacson (2006) popisují potřeby jedináčka takto: *„Potřebuje čas, prostor a svobodu, aby mohl dělat to, co si přeje.“* (Isaacson, Radish, 2006, str. 201) Pro příklad uvádějí několik výroků, které při výchově na jedináčka s největší pravděpodobností zapůsobí: *„Nevím jak ty, ale...“* (aby nám dítě naslouchalo); *„Zasloužíš si, aby...“* (aby

se cítilo milováno); „*Můžeš se vztekat, jak chceš, ale...*“ (při konfrontaci.) (Isaacson, Radish, 2006, str. 201)

Leman (1997) v souvislosti s jedináčky a stejně tak s prvorozenými vyzdvihuje jeden z nejvýraznějších povahových rysů, který se u těchto dvou sourozeneckých pozic vyskytuje – *perfekcionismus*. Rodiče si však tohoto charakterového rysu u svého potomka často vůbec nemusí všimnout. Pokud je na jedináčky a prvorozené vyvíjen příliš velký tlak ze strany podobně perfekcionistických rodičů a při neúspěchu nejsou svědomité ratolesti nikterak konejšeny, mohou se z nich stát tzv. *zklamaní perfekcionisté*. Takové děti jsou pak svými rodiči často vnímány jako naprostí „lajdáci“, kteří mají ve všem nepořádek. Pod tlakem dlouhodobého pocitu neúspěchu na jakékoliv další snažení rezignují.

2.2.1.4 Specifika rodičovského přístupu k výchově jedináčků

Jak popisuje Kramulová (2008), jedináček má velkou výhodu v tom, že se rodiče mohou věnovat pouze jemu, díky čemuž na něj působí z jejich strany podněty pro celkový rozvoj přeci jen intenzivněji a častěji, než na děti, které se musí o pozornost rodičů dělit s dalšími sourozenci. Snadno tak může dojít k tomu, že jedináčci předčí své vrstevníky v mnoha ohledech.

Rodiče jedináčků navíc mohou využívat finanční prostředky pouze ve prospěch svého jediného dítěte, což však pro jedináčka není vždy jen přínosem. Stinnou stránkou takových možností může být např. to, že děti ve škole jedináčkovi závidí věci, které mu rodiče koupí a dítě pak může mít problémy s hledáním opravdových přátel. Dalším problémem, pokud jsou jedináčkovi rodiče příliš ambiciózní, může být také to, že dítě nutí k návštěvám mnoha kroužků a přehnaně jej zahlcují různými volnočasovými aktivitami. Pak mu už vůbec nezbyvá čas, který by mohlo věnovat pouze tomu, co opravdu chce dělat a může se cítit velmi přetížené. (Terková, 2005)

Rodiče jedináčků mohou mít také sklony přehnaně dítě ochraňovat před nebezpečím vnějšího světa. Takové obavy mohou u dítěte omezovat jeho vývoj schopnosti být samostatné a rozhodovat se. V extrémních případech může docházet i k tomu, že mají o dítě takový strach, že je nenechají hrát si venku s kamarády, aby se např. nenastydlo a přehnaně je tak omezují, ač to vůbec není nutné. (Terková, 2005)

To je však velkou chybou. Aby se jedináček učil vycházet se svými vrstevníky a být vnímavý k jejich potřebám, které se mnohdy mohou velmi lišit od jeho vlastních, měli by se rodiče naopak již od útlého věku snažit zprostředkovávat mu s dalšími dětmi kontakt co nejčastěji, když už se nemůže učit jak vycházet s ostatními dětmi od svých sourozenců.⁶

I Helus (2009) upozorňuje na to, že zejména v prostředí rodin, které dávají velký důraz na vzdělání, se může vyvíjet dítě, které působí na své okolí jako nadprůměrně inteligentní, avšak po příchodu do běžného dětského kolektivu může mít velké problémy s adaptací, jelikož děti vyznávají zcela jiné hodnoty, a proto je třeba dbát na jeho rovnoměrný vývoj a zprostředkovávat mu k němu dostatek podnětů.

2.2.1.5 Tipy pro výchovu jedináčků

K prvorozeným a jedináčkům se Leman dále vyjadřuje takto: *„U prvního dítěte mají rodiče tendenci přehánět svůj zájem, pochvalu i trest. Proto se u prvorozených a jedináčků postupně vyvíjí velmi silný vztah k autoritě, pravidlům a zákonům.“* (Leman, 1997, str. 175) Ve své knize dále uvádí několik rad pro rodiče jedináčků a perfekcionista prvorozených:

- Rodiče by u svých ratolestí v této pozici neměli posilovat jejich sklony ke snaze o dokonalost za každou cenu.
- Tato pozice má potřebu co nejlépe rozumět pravidlům, která se mají dodržovat. Rodiče by proto jejich vysvětlení dětem měli věnovat dostatek času.
- Rodiče by své prvorozené a jedináčky neměli zbytečně poučovat, jelikož jsou velice citliví na kritiku a opravování, pokud se jim něco nepodaří. Z toho důvodu pomoc uvítají jen v případě, pokud si o ni sami řeknou.

⁶–BB-, *Výchova jedináčka*. ČPZP [online]. 2009, [cit. 2014-04-02]. Dostupné z WWW:

<<http://www.cpzp.cz/clanek/1505-0-Vychova-jedinacka.html>>

2.2.2 Rodinné prostředí a výchova prvorozeného

2.2.2.1 Postavení prvorozeného v rodinném systému

Nyní přejdu ke specifickým, která se objevují ve výchově a rodinném prostředí prvorozených dětí. Nejvíce rozebíraným tématem je u tohoto pořadí narození okamžik, kdy do života prvorozeného vstoupí mladší sourozenec a reakce, kterou jeho příchod vyvolá. Prvorozené dítě se pochopitelně obává ztráty stoprocentní pozornosti, kterou mu rodiče věnovali do doby, než přišel na svět jeho mladší sourozenec. Pokud však rodiče tuto situaci správně uchopí, mohou u svého prvorozeného tento špatný pocit minimalizovat - *„při rozumné výchově v rodině tato reakce bývá jen krátká nebo je postupem času nahrazována pozitivnější interakcí.“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 80).

Isaacson a Radish (2006) ještě upozorňují na jeden důležitý fakt. V některých domácnostech často pomáhá matce s dětmi ještě další člověk, např. babička. Ta se může prvorozenému dítěti věnovat v době, kdy se matka potřebuje věnovat druhorozenému. Pro prvorozeného je pak mnohem jednodušší se nové situaci přizpůsobit, protože o něj stále někdo pečuje a nijak zvlášť tedy nestrádá. Dle Isaacsona a Radishe pak prvorozený zůstává v pozici jedináčka.

2.2.2.2 Specifické potřeby prvorozených v procesu výchovy

Pokud se narodí druhé dítě v době, kdy je prvorozenému 12 – 18 měsíců, měli by se rodiče postarat o to, aby byly jeho potřeby uspokojovány po dobu, kdy je matka v porodnici, podobně jako v dřívější době a aby po jejím návratu s novým sourozencem netrpělo pocitem, že se mu ostatní nevěnují tak, jako tomu bylo v minulosti. (Langmeier, Krejčířová, 1998) *Dvouleté dítě spíše již vědomě prožívá „sesazení z trůnu“, jestliže je na jeho úkor příliš nápadně věnována pozornost novému členu rodiny: někdy dítě nelibě nese, když přihlíží kojení malého sourozence, jindy prostě žárlí při každém pomazlení.* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 80) Ve věku tří až čtyř let je dítě pro příchod sourozence rozumově připraveno již o něco lépe. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Především by se rodiče měli postarat o to, aby dítě stále cítilo, jak moc je pro ně důležité a že jeho nová role staršího sourozence má své výhody. *„Pokud prvorozenému*

dítěti nebude okolí věnovat pozornost, propadne snadno sklíčenosti – což ostatně platí pro všechny děti bez rozdílu.“(Isaacson, Radish, 2006, str. 89)

Prvorozený může v případech, kdy se mu rodiče kvůli novému přírůstku skutečně velmi málo věnují, upadnout do depresí, vůči mladšímu sourozenci se může projevovat i agresivně. Později mohou nastat případy, kdy např. na druhorozeného žaluje a vynucuje si pozornost rodičů. (Helus, 2007)

Vynucování si pozornosti se může svou intenzitou lišit. V horších případech může vypadat např. tak, že dítě rodiče odmítá poslouchat, ve škole se mu nápadně zhorší prospěch. Také může zkoušet, co všechno rodiče ještě vydrží. (Novák, 2007) *Výrazným příznakem dále bývá regrese – návrat na nižší, již překonané vývojové období. Starší dítě jako by vývojově ztratilo několik let – zhorší se úroveň řeči, objeví se problémy se sebeobsluhou a s udržováním čistoty.” (Novák, 2007, s. 57)*

2.2.2.3 Specifika rodičovského přístupu k výchově prvorozených

Jak uvádí Faber a Mazlish (1987), rodiče většinou pořízují dítěti sourozence s vírou, že za něj bude rádo, když bude mít někoho, s kým si bude moci hrát a později sdílet své problémy a radosti; mnohdy se ale může stát, že když už se sourozenec narodí, nepřeje si prvorozený nic jiného, než aby se opět vrátil tam, odkud přišel.

Dávat najevo svým potomkům lásku a podporovat vývoj jejich zdravého sebevědomí je zcela jistě žádoucí, někteří rodiče však na druhou stranu příliš často vyzdvihují schopnosti prvorozeného dítěte, které jeho mladší sourozenec zatím nemá, aby mu tak dodávali sebedůvěru a ujišťovali ho o tom, že jejich náklonnost k němu nemizí, ba dokonce jejich obdiv k němu a tomu, co už oproti mladšímu sourozenci umí, vzrůstá. (Prekop, 2001)

Takové chování ze strany rodičů však může na prvorozeného vytvářet v určitém smyslu tlak; najednou má pocit, že pokud nebude všechno zvládat podle očekávání svého okolí, nebude milován. Pozice prvorozeného s sebou jistá očekávání a naděje ze strany rodičů i dítěte samotného automaticky nese; úkolem rodičů je však dát dítěti najevo bezpodmínečnou lásku, kterou žádný neúspěch neohrozí. (Prekop, 2001)

I Faber a Mazlish (1987) nesouhlasí s tím, aby bylo jedno dítě vyzdvihováno na úkor druhého. Takové porovnávání může do velké míry ohrozit harmonii sourozeneckého

vztahu a vést ke vzniku rivality a různých negativních emocí. Dítě můžeme ujistit o tom, jak moc je pro nás důležité, i jinak než porovnáváním s jeho sourozencem.

2.2.2.4 Tipy pro výchovu prvorozených

Také Isaacson a Radish (2006) zdůrazňují, že u prvorozeného je třeba dbát na to, aby cítil, že rodiče ho mají rádi takového, jaký je - i se všemi chybami. „Zapůsobí na něj výroky jako: „Možná se mnou nebudeš souhlasit, ale...“ (aby nám dítě naslouchalo); Udělal jsi to výborně, ale já tě mám rád prostě takového, jaký jsi“ (aby se cítilo milováno); a „Ocenil bych, kdybys...“ (při konfrontaci). (Isaacson, Radish, 2006, s. 201)

Na prvorozené je v průběhu dětství a dospívání kvůli tomu, že jsou nejstarší a tím pádem i nejzodpovědnější, kladeno více povinností a požadavků v porovnání s mladšími sourozenci. Rodiče by však měli být s přílišným přetěžováním opatrní. Neměli by např. nutit prvorozeného, aby hlídal svého mladšího sourozence na úkor času stráveného s kamarády. V opačném případě může tato situace negativně působit na vztah mezi sourozenci, jelikož prvorozenému vadí, jak ho jeho mladší sourozenec omezuje. (Leman, 1997) Rodiče by měli dát dítěti prostor, aby si zvolilo, s čím chce pomáhat a co už je na něj příliš. Nikdy by také neměli brát jeho pomoc jako automatickou a poděkovat mu za ni. (Potužníková, 2012)

2.2.3 Rodinné prostředí a výchova druhorozeného

2.2.3.1 Druhorozené dítě a jeho postavení v rodinném systému

Jestliže prvorozený bojuje se ztrátou plné pozornosti rodičů po příchodu svého mladšího sourozence do rodiny, pro druhorozeného se stává mnohdy věčným „bojem“ pocit méněcennosti. Druhorozenému se zdá, že nikdy nebude tak šikovný, schopný a úspěšný jako jeho starší sourozenec. K porovnávání mezi dětmi může samozřejmě docházet velmi často. Prvorozený se cítí alespoň na chvíli potěšen, když může dát mladšímu sourozenci najevo, že mu některé činnosti jdou lépe. Alespoň tím se může pomstít za to, že o lásku a náklonnost rodičů se musí dělit. Druhorozenému tím způsobuje velký problém. Připadá si, že je ve všem horší, jelikož jeho soupeř je pro něj příliš nedostižitelný a s takovým pocitem mnohdy ve svém rodinném prostředí vyrůstá. (Isaacson, Radish, 2006)

2.2.3.2 Specifické potřeby druhorozených v procesu výchovy

V případě, kdy má druhorozené dítě ještě jednoho mladšího sourozence, je pro ně ještě mnohem složitější získat uznání a pozornost rodičů. Nepříjemné pocity mu také přináší to, že starší sourozenec má díky svému věku dovoleno víc věcí a mladšímu sourozenci zase rodiče více odpustí. (Leman, 1997) „Často má pocit, že jsou na ně kladeny nároky, ale zároveň nemá téměř žádná privilegia.“ (Čapek, Čapková, 2010, s. 43) Je proto důležité, aby se rodiče u prostředních dětí snažili tyto pocity minimalizovat.

Leman (1997) bez ohledu na pořadí narození zdůrazňuje, že při výchově je velmi prospěšné, pokud si rodič vyhradí čas na každé dítě zvlášť. Zároveň však přiznává, že ač pozice prostředního dítěte není „nejvýhodnější“, může dítěti přinést mnoho pozitivního do dalšího života. Prvorozený je zvyklý být ve všem první, nejmladšímu dítěti vše projde, ale tak to samozřejmě nemůže fungovat navždy. Prostřední dítě se z těchto tří sourozeneckých pozic musí nejvíce přizpůsobovat ne vždy příjemným okolnostem a je více zvyklé na těžkosti.

2.2.3.3 Specifika rodičovského přístupu k výchově druhorozených

Kvůli tomu, že je prvorozený starší, většina věcí mu jde automaticky lépe a pro druhorozeného nemusí být snadné se s takovou situací vyrovnat. Pokud se porovnává se svým starším sourozencem, vidí u sebe spoustu nedostatků. Prvorozený je zkrátka vždy o krok napřed. Rodiče by proto neměli na snahy o zviditelnění se a upoutání pozornosti ze strany prvorozeného reagovat upozadováním druhorozeného dítěte. V opačném případě by u druhorozeného ještě více vzrůstal pocit méněcennosti. (Isaacson, Radish, 2006) Stejně tak by se měli vyvarovat porovnávání dětí ve smyslu: „Tvůj starší bratr ve tvém věku už toto uměl a ty to ještě neumíš“. Zbytečně by tak podporovali mezi dětmi rivalitu. (Čapek, Čapková, 2010)

Duhorozený však může mít z „náskoku“ svého staršího sourozence i užitek. I když často trpí špatným pocitem ze své nedostatečnosti, má nespornou výhodu v tom, že mu prvorozený v mnoha situacích ukazuje správnou cestu a může pro něj v určitých ohledech fungovat jako vzor. (Helus, 2007)

Dle Čapka a Čapkové (2010) je vhodné, aby rodiče děti podporovali v jejich zálibách, pokud možno odlišných, aby mělo každé dítě nějakou činnost, ve které vyniká jen ono. Též doporučují, aby při výchově dodržovali určitá pravidla dle věku dětí. Starší dítě

bude pravděpodobně mít o něco více povinností než mladší, ale na druhou stranu by mělo mít i nějaká privilegia, která zatím mladší dítě nemá. „Mezi privilegia patří například: chodit později spát, od určitého věku dostávat kapesné, moci být déle venku atd.“ (Čapek, Čapková, 2010, s. 41)

2.2.3.4 Tipy pro výchovu druhorozených

Dle Isaacsona a Radishe (2006) jsou při komunikaci s druhorozeným vhodné tyto výroky: „*Není to dokonalé, ale... (aby nám dítě naslouchalo)*“; „*To je v pořádku. Stejně tě mám rád.*“ (aby se cítilo milováno poté, co se dostane do pokořující situace); „*Však ty víš, kdo to nejvíc odnese, jestli to uděláš*“ (při konfrontaci). (Isaacson, Radish, 2006, s. 201)

Pro výchovu prostředních dětí uvádí Leman (1997) tyto tipy:

- Prostřední děti si postupem času zvyknou na to, že je těžké získat pozornost rodičů, jelikož starší a mladší sourozenec jsou velmi silnou „konkurencí“. Následkem toho pak začínají potlačovat své pocity, v případě, že se setkávají s nedostatečným zájmem o svoji osobu ze strany matky a otce. Rodiče by se proto měli snažit mluvit s dětmi o tom, jak se cítí a nečekat, až si dítě jejich pozornost vynutí.
- Rodiče by se měli zvláště u prostředního dítěte snažit poskytnout mu příležitost, při které by mohlo „zazářit“ nebo např. učinit nějaké rozhodnutí. Zkrátka aby si připadalo, že je důležité.
- Duhorození většinou dědí oblečení apod. po svých starších sourozencích. Občas je ale dobré, aby i oni měli něco nového, co rodiče koupí jen pro ně a neměli tak pocit, že musí jen čekat na to, co na ně zbyde.

2.2.4 Rodinné prostředí a výchova nejmladších dětí

2.2.4.1 Postavení nejmladšího dítěte v rodinném systému

Pozici nejmladšího dítěte v rodině obvykle zaujímá třetí dítě (pokud jich rodiče neměli ještě více). Avšak v případech, kdy měli rodiče dvě děti s větším věkovým rozdílem, se v této pozici může ocitnout i dítě duhorozené. (Helus, 2007)

Adler (1994) nejmladším dětem připisuje určitou výhodu, jež pramení z jejich postavení v rodinném systému. Prvorozený přišel o část pozornosti rodičů po příchodu druhorozeného, druhorozený se stal „sevřeným“ prostředním dítětem, ale u nejmladšího se už na jeho pozici nic nezmění. Sice se bude muset vypořádat se dvěma sourozenci, kteří budou v mnoha věcech napřed, ale tím, na rozdíl od dvou starších sourozenců, kteří si vytrpěli své, jeho těžkosti končí.

Novák (2007) poukazuje na fakt, že třetí dítě si pořizují (pokud bylo plánované) spíše rodiče, kteří jsou dobře finančně zajištěni a mají toto dítě hlavně proto, aby jim dělalo radost a příjemně zaplňovalo jejich čas. Takoví rodiče už si zažili úspěch a naplnili své ambice. Z toho samozřejmě vyplývají určité důsledky, které se projeví ve výchově a v celkovém přístupu k dítěti. Ke svému nejmladšímu potomkovi zaujmají odlišný, zpravidla mnohem uvolněnější postoj, než jak tomu bylo např. u prvorozeného dítěte. (Novák, 2007)

2.2.4.2 Specifické potřeby nejmladších dětí v procesu výchovy

Výchova, která je nedůsledná a nedisponuje jasně stanovenými pravidly, však může být pro dítě velmi škodlivá. V dalším životě si vybírá svou daň. Již Adler (1999) upozorňoval na to, jak nebezpečné může pro člověka být to, pokud je v dětství rozmazlován (což samozřejmě neplatí pouze pro nejmladší děti v rodině). Tato skutečnost se ve většině případů mimo jiné odrazí do očekávání, která má v dospělosti člověk např. od svého partnera. Vyžaduje od něj totiž stejnou míru péče a pozornosti, jaké se mu dostávalo kdysi od jeho rodičů. Pokud se jejich partner nechová tak, jak očekávají, žijí s pocitem, že jim jejich protějšek nerozumí. Velký problém může nastat, pokud mají tato očekávání v páru oba partneři. (Adler, 1999)

2.2.4.3 Specifika rodičovského přístupu k výchově nejmladších dětí

O nejmladších dětech se proto často říká, že mohou být rozmazlené. Rodiče od nich již nevyžadují plnění požadavků tak důsledně, jako tomu bylo u jejich starších sourozenců. Pokud se však dítěti podaří naučit se něco nového, neprojevují již tak velké nadšení. Tyto úspěchy si už prožili u svých starších potomků. Nejmladší dítě to vede k tomu, že se všemožně předvádí, aby tak na sebe upoutalo pozornost svého okolí a v tomto ohledu dokáže být skutečně velmi tvořivé. (Čapek, Čapková, 2010)

Jestliže se druhorozený potýkal s hledáním oblasti, ve které by mohl uspět a být něčím výjimečný tak jako prvorozený, nejmladší dítě se nachází v ještě komplikovanější situaci. Dítě, které se narodí třetí v pořadí, může mít velké problémy především se svým druhorozeným sourozencem. Pokud se druhorozený do této chvíle cítil jako méněcenný, má nyní s příchodem mladšího sourozence možnost, jak se tohoto pocitu zbavit – lépe řečeno – jak tento pocit předat dál. Díky věkovému rozdílu to není tak složité. Druhorozený je starší, tudíž mu jde vše snáz. (Isaacson, Radish, 2006) Rodiče by se tedy měli snažit dodávat dítěti sebedůvěru a nesrovnávat je v žádném případě se staršími sourozenci, což samozřejmě neplatí pouze u této sourozenecké pozice.

Bacus-Lindroth (2007) zdůrazňuje, jak je pro dítě důležité, aby si vážilo samo sebe. Pokud se věnuje nějaké aktivitě, nemá potřebu neustále zkoumat, zda postupuje správně a raduje se ze svého počínání. Pokud je kritizováno, nemá pak problém se snášením takové situace. To, jak samo na sebe nahlíží, se samozřejmě přenáší i do pozitivních vztahů, které si vytváří s okolím.

2.2.4.4 Tipy pro výchovu nejmladších dětí

Isaacson a Radish (2006) doporučují i u třetích narozených jisté výroky, které je vhodné použít při komunikaci v různých situacích: „*Prosím...*“ (protože *apeluje na touhu třetího narozeného potěšit druhé*); „*Zklamal jsi mě tím, že jsi...*“ (při *konfrontaci*). (Isaacson, Radish, 2006, s. 202)

I Leman (1997) uvádí několik rad, které se týkají výchovy nejmladších dětí:

- Stejně jako jeho starší sourozenci, také nejmladší dítě by mělo být vedeno k tomu, aby pomáhalo v domácnosti a plnilo určité povinnosti. Rodiče by mu neměli nic přehnaně usnadňovat jen proto, že je nejmladší. V opačném případě by vše vedlo k nevraživosti ze strany starších sourozenců. Ti by pochopitelně vycítili, že se vše nespravedlivě přesouvá na ně, ale také k tomu, že by rodiče svému nejmladšímu potomkovi bránili v získání základních návyků souvisejících s pochopením, že v životě se jedinec mimo volnočasových aktivit musí věnovat také méně příjemným pracovním aktivitám.
- Podobně by rodiče neměli slevovat ani z dodržování pravidel, která dříve platila i pro starší sourozence dítěte. U této sourozenecké pozice je nejvíce

pravděpodobné, že rodiče budou mít tendence k ústupkům a uvolněnější výchově.

- Na druhou stranu by však rodiče měli dodávat nejmladšímu dítěti sebejistotu a chválit je za jeho úspěchy (což samozřejmě platí u všech sourozeneckých pozic). Jeho starší sourozenci jsou pro něj obtížně dostižitelnou konkurencí, a proto potřebuje slyšet, že i ono je výjimečné.

2.3 SHRNUÍ NA ZÁVĚR KAPITOLY

Poznanky W. G. Nicolla (in: Novák, 2007) dobře poslouží jako závěrečné shrnutí toho, co již bylo v této kapitole řečeno nebo alespoň naznačeno:

- V rodině velmi záleží na míře soutěživosti, která mezi jedinci panuje. Čím vyšší míra soutěživosti je, tím více se budou projevovat účinky toho, v jakém pořadí se jedinec narodil.
- Pokud jsou prvorozené a druhorozené dítě stejného pohlaví, s největší pravděpodobností se budou snažit tito dva jedinci vydat se v životě cestou, která se bude velmi odlišovat od cesty, kterou se vydal druhý sourozenec.
- Dítě se s velkou pravděpodobností nebude snažit o úspěch v oblastech, ve kterých je úspěšný jeho sourozenec. Bude se spíše zaměřovat na oblasti, ve kterých se druhému sourozenci příliš nedařilo.
- Pokud jedinec v nějaké oblasti velmi vyniká, je možné, že bude působit na své sourozence jako obrovský zdroj motivace. Také se však může stát, že jeho úspěch přinese opačný efekt – tedy že vzbudí v sourozencích komplexy a pocity méněcennosti a vyvolá v nich dojem, že se jedná o něco, čeho oni nikdy nemohou dosáhnout.

3 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH POŘADÍ NAROZENÍ

Ačkoliv se nedá říci, že by byl s teorií sourozeneckých konstelací obeznámen úplně každý, např. při vyslovení pojmu „*jedináček*“ nám určitě vyvstane na mysli několik více či méně podložených představ o člověku, který se v této sourozenecké konstelaci narodil. Následující text bude pojednávat o charakterových specifikách v souvislosti s pořadím narození a o tom, jak na ně nahlíží autoři, kteří se touto teorií zabývají.

3.1 CHARAKTERISTIKA JEDINÁČKA

3.1.1 Jak na jedináčka nahlížet?

Tradiční přístup:

Novák (2007) poukazuje na tři verze, jak je možné na jedináčky nahlížet. Dle tradičního přístupu jsou vnímáni jako rozmazlení a sobečtí egoisté. Za ne zrovna příznivý pro jejich vývoj je pak považován fakt, že jsou až příliš v područí těch, kdo je vychovávají. Rodiče vynakládají všechno úsilí, aby svého jediného potomka dobře připravili pro život, zároveň však může docházet k tomu, že je k sobě až příliš připoutají. Pro dítě to do budoucna mimo jiné znamená velký problém s osamostatňováním se a celoživotní sklon k nadměrnému řízení se vzory, které si zažil při interakci se svým rodinným prostředím. Autor se však k této teorii, která pokládá jedináčka za rozmazleného egoistu, příliš nepřiklání a nepokládá ji za zcela seriózní.

Moderní přístup:

Dále pojednává o moderním přístupu, dle něhož se na jedináčky nahlíží jako na jedince, jimž se v dětství dostává příležitostí, které vícedětné rodiny nemohou ať už z důvodů časových nebo z důvodů finančních svým potomkům poskytnout. Jedináček má mnohem více šancí a podnětů ke svému celkovému rozvoji. Pokud se takových příležitostí chopí, vyroste z něj ctižádostivý a sebevědomý jedinec, kterému není cizí odpovědnost a touha být ve všech ohledech dokonalý. „*Dále bývá poukazováno na asertivitu, dominanci, tendenci zastávat konzervativní postoje, řád a pořádek.*” (Novák, 2007, s. 38)

Jedináčkovství jako handicap:

Třetí verze nahlíží na jedináčkovství jako na handicap, tj. pojednává o jedináčkovi jako o dítěti, jehož rodiče se obávají důsledků toho, že vyrůstá bez sourozenců a snaží se až přehnaně předejít tomu, aby se u něj začaly projevovat negativní vlastnosti, plynoucí z jeho pozice. Jedinec, který je takové výchově vystaven, může v dalším životě být přehnaně skromný, má potíže se sebezprosazováním se a s asertivitou. Autor ještě poukazuje na jeden nepříliš příznivý fakt – to, že dítě nemá sourozence, může být způsobeno faktem, že nebylo chtěné a jeho rodiče už tedy o další potomky neusilovali. „*U rozvádějících se dvojic patří jedináček k nejčastějším konstelacím.* (Novák, 2007, s. 38)

Dle autora nelze ani jeden z těchto přístupů k jedináčkům použít jako šablonu, do které zapadnou všichni jedinci, kteří se narodili v této pozici, bez výjimky. Záleží samozřejmě na mnoha dalších okolnostech, jelikož prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, se může velmi lišit od prostředí dalších (např. fakt, zda bylo dítě chtěné, nebo zda rodiče museli velmi dlouho čekat, než se svého potomka dočkali apod.).

Leman (1997) taktéž popisuje rozdílná rodinná prostředí, ve kterých může jedináček vyrůstat. I tento autor zdůrazňuje, že je velmi důležité, zda bylo dítě chtěné a jak moc toužebně rodiče jeho příchod očekávali. U rodičů, kteří se dítěte dočkali až v pozdějším věku, předpokládá větší sklony k tomu, že budou svého potomka rozmazlovat. Pokud se dítě narodí rodičům, kteří striktně plánovali pouze dítě jedno, je dost možné, že působením jejich systematické výchovy se dítě vyvine v podobně systematického a rozvážného jedince. V takovémto případě však dle Lemana hrozí to, že ač bude takový jedinec ve svém okolí pokládán za velmi spořádaného a disciplinovaného člověka, uvnitř může trpět a cítit odpor k roli, do které byl svými rodiči tlačěn a směřován.

3.1.2 Charakterové rysy

Sebezprosazování se

Tím, že rodiče jedináčků mají možnost věnovat se svému potomkovi naplno, mohli bychom se domnívat, že se budou jedinci zrození v této pozici snažit i v budoucnu dostat se do středu dění a prosazovat své názory za každou cenu. Tato domněnka je však údajně mylná. Dle Kastenových výzkumů (in: Čechová, 2008) jsou jedináčci při prosazování se mnohem větší diplomaté, v porovnání se zbytkem populace.

Toman (1961) se dívá na jedináčky poněkud méně pozitivním způsobem. V souvislosti s touto sourozeneckou pozicí poukazuje na to, že mnohdy zůstávají do určité míry dětmi i v dospělosti. Jejich rodiče jim v tom často bývají nápomocni. Jedináček – muž tudíž bude ve vztazích k ženám preferovat spíše mateřské typy, které mu poskytnou náležitou péči. Jedináček – žena může mít sklony k sobectví. Těžko si představuje, co si ostatní myslí. Na partnera může mít až přehnané požadavky, ten by pak měl být zralý, velmi trpělivý a laskavý. V neposlední řadě by měl být ochotný tolerovat případné rozmary své partnerky. Dle Tomana je u této sourozenecké konstelace více než u ostatních pravděpodobné, že pokud se potkají v manželství dva jedináčci, zůstane takové manželství bezdětné. Autor u jedináčků opravdu silně zdůrazňuje sebestřednost.

Potřeba afiliace

Kasten (in: Čechová, 2008) vyvrací ve svých výzkumech i další mylný předpoklad, že jedináčci snadno podléhají neklidu a bojí se zůstat o samotě: „*Na temperamentový projev dítěte má především vliv dědičnost. Neklid dítěte může být způsoben mnoha dalšími faktory: například, že dítě nebylo chtěné, obtížné těhotenství či porod, stres a negativní emoce matky.*” (Kasten, in: Čechová, 2008, s. 25)

Perfekcionismus

Leman (1997) u jedináčků vyzdvihuje především vlastnosti jako spolehlivost, systematičnost; typický jedináček je dle něho perfekcionista, který má vysoké ambice a proto může v životě pociťovat méněcennost, jelikož je mnohdy složité naplnit vše, co si předsevzal. Nebezpečím pak může být pro jedináčky jev, který autor nazývá syndromem „zklamaného perfekcionisty”, o kterém jsem již pojednávala v předchozí kapitole. Jedináček si naplánuje spoustu úkolů, které nestíhá a pro jedno mu mezi prsty protéká druhé. Takový jedinec je pak neustále vyčerpán a nikdy nic nezvládá dokončovat včas. Autor tento jev spojuje i s pozicí prvorozeného.

Také Isaacson a Radish (2006) v případě jedináčků považují za jeden z nejčastějších problémů přetěžování se a tendenci k tomu být stoprocentně úspěšný za všech okolností, což vede k vyčerpanosti a pocitu, že život je plný stresu. Narozdíl od Lemana (1997), dle něhož jedináčci nedokáží říct ne a snaží se všem kolem vyhovět, pokud od nich něco požadují, však tito autoři tvrdí, že jedináček každý den potřebuje strávit

alespoň chvíli v ústraní a dokáže si věci zařídit tak, aby tuto chvíli pro sebe opravdu měl.

Tolerance a přizpůsobování se

Dle Lemana (1997) může mít jedináček problém s přijímáním odlišných názorů na věc a celkově přizpůsobováním se a s tolerancí, pokud něco neodpovídá jeho zažitým pořádkům. Leman se narozdíl od Kastena (in: Čechová, 2008) odvolává k výzkumu Falbo (in: Leman, 1997), uskutečněnému mezi vysokoškolskými studenty, který ukázal, že jedináčci nejsou v kolektivu tak oblíbení, jako jedinci, kteří mají sourozence; a to z důvodů jejich sebestřednosti a zaměřenosti na sebe samé.

Výsledky tohoto výzkumu však byly publikovány v roce 1976, a proto je otázkou, do jaké míry jsou aktuální pro dnešní populaci jedináčků. Výzkum navíc probíhal pouze na vysokoškolské půdě, která je místem, kde se kumulují velmi ambiciózní lidé. To nahrává hypotéze, že mezi respondenty výzkumu se mohli z velké části vyskytovat jedináčci, kteří byli svými rodiči intenzivně podporováni po všech stránkách a kteří následně dospěli ve ctižádostivé jedince, jimž není příliš vlastní se ohlížet na své okolí, popř. očekávají od něj stejnou pozornost, jaké se jim dostávalo i v dětství. Tyto charakterové rysy pak mohly způsobit, že v kolektivu byli méně oblíbeni. Jedná se však o pouhou hypotézu.

Empatie

Isaacson a Radish (2006) uvádí další rysy jedináčků – pokud se jedináčci cítí v dětství osaměle, může se stát, že si vymyslí imaginárního kamaráda; takovým kamarádem mu může být např. i hračka apod. Připisují mu, co si myslí a co cítí a v budoucnosti se pak jedináčkům může stát, že často skáčou do řeči těm, se kterými mluví, jelikož mají pocit, že ví, co si ostatní myslí a není tedy nutné je vnímat.

Plánování a plnění pracovních povinností

Jedináček je typický i tím, že rád plánuje a dovede jej opravdu velmi rozčítit, pokud jeho plány nevyjdou. Další jev, jaký se podle těchto autorů může u tohoto pořadí narození často vyskytovat, je tzv. dvojí tempo, ve kterém plní své úkoly. Pokud zrovna tráví čas nějakou příjemnou činností, při které by měl odpočívat a nemyslet na to, co ho tíží, mnohdy mu před očima naskakuje seznam nedokončených úkolů a práce, kterou

ještě bude muset udělat. A naopak – pokud právě pracuje na nějakém úkolu, nejednou myšlenkami sklouzne k představě, jak odpočívá nebo se věnuje něčemu, co jej baví mnohem více. (Isaacson, Radish, 2006)

3.1.3 Tipy pro jedináčky

Leman (1997) uvádí několik tipů, které mohou pomoci jedináčkům k tomu, aby se pozastavili nad svým životem a pokusili se přijít na to, zda v něčem zbytečně nechybují a nebrání tak svému štěstí:

- Jedináčci by si měli dát pozor na to, aby se příliš nepřetěžovali. Mohou k tomu mít velké sklony. Vyhnou se tak vyčerpání, které pramení z toho, že se snaží zvládnout víc věcí, než je v jejich silách.
- Každý den by si měli najít alespoň chvíli, kterou stráví svou oblíbenou činností a odpočinou si.
- Dále by se měli zamyslet nad tím, zda nejsou příliš kritičtí k sobě a svému okolí a zda dostatečně vnímají pocity a přání svých blízkých.

3.2 CHARAKTERISTIKA PRVOROZENÉHO

3.2.1 Dělení prvorozených dle Lemana

Leman (1997) dělí prvorozené do dvou skupin. V první skupině jsou vstřícní prvorození, kteří se snaží pomáhat všem kolem sebe, naslouchat přáním druhých a jejich okolí se na ně může spolehnout za každé situace. Takoví jedinci velice touží po pochvale za to, co dokázali, jsou houževnatí a na nic si nestěžují. Musí si však dávat pozor na to, aby někdo jejich ochoty obětovat se pro druhé příliš nezneužíval a nezřídka se mohou v situaci, kdy na někoho takového narazí, ocitnout.

Do druhé skupiny autor řadí prvorozené, kteří bezohledně prosazují jen to, co sami chtějí. Jedná se o ambiciózní, cílevědomé jedince, kteří jdou urputně za tím, co si vytyčili jako svůj cíl, bez ohlížení se na druhé a mnohdy zapomínající i na své vlastní potřeby. V zaměstnání je pro ně typický workoholismus. Ve většině případů dosahují úspěchu, ale mnohdy za něj platí vysokou cenu.

3.2.2 Dělení prvorozených dle pohlaví

Prvorozený syn

U prvorozených synů se dá dle Tomana (1961) předpokládat, že ve společnosti budou skvěle vycházet s jedinci mužského pohlaví, kteří se narodili jako druhorození, popř. další v pořadí. Ke střetu však může dojít, když se ve společnosti setkají dva prvorození synové. Prvorozený syn se snaží v práci vynikat a vyhovují mu takové pozice, kde může uplatnit své vůdcovské vlastnosti. V domácím prostředí vyžaduje, aby byl ve všem pořádek. Nenávidí, pokud se dostane do situace, kdy se musí např. zadlužit. Od své partnerky podvědomě vyžaduje, aby ho obdivovala a starala se o něj jako jeho vlastní matka, ale sám před sebou by si to nikdy nepřiznal. Nejvhodnější partnerkou dle teorie pořadí narození je pro něj mladší sestra jednoho nebo dvou bratrů. Starší bratr sestry nebo sester se rád obklopuje společností žen ve všech oblastech života. Autoritu uznává bez problémů.

Prvorozená dcera

Autor dále pojednává o starší sestře sestry, popř. sester. Taková žena je schopna dobře se postarat o druhé a často předstírá, že je více sebejistá, než jak tomu je ve skutečnosti. Tento dojem se jí většinou daří udržet. Ve společnosti jí vyhovuje být tím, kdo určuje směr a téma komunikace. Pokud se jí takové výsady z nějakého důvodu nedaří dosáhnout, je skleslá a podrážděná, popř. se urazí a bude vzdorovitě mlčet. V zaměstnání je spolehlivá a schopná. Od ostatních žen na pracovišti však vyžaduje, aby ji obdivovaly, teprve pak se mohou dočkat jejích sympatií. Pokud kolem sebe nemá lidi, o které by se mohla starat a řídit je, cítí se nešťastná a zbytečná.

Starší sestra bratra či bratrů má pečovatelské sklony a u mužů je velmi oblíbená, protože jim umí naslouchat. Nezasahuje do mužských záležitostí, spíše stojí stranou a snaží se jim asistovat jako matka nebo starší sestra. V případě, kdy řeší problém se svým nadřízeným, nemusí se bát, že by jí nenaslouchal nebo oponoval, jelikož nikterak neohrožuje jeho postavení. Daří se jí kolem sebe vytvářet příjemné prostředí. Nejlepším partnerem pro ni je nejmladší bratr sester, který dokáže nejvíce ocenit, co mu nabízí. (Toman, 1961)

3.2.3 Charakterové rysy

Konzervativnost

Adler (1999) charakterizoval prvorozené jako konzervativní jedince, kteří sympatizují s mocnými lidmi. Mají pocit, že moc by měla přináležet těm, kdo ji dostali do rukou, a to z důvodu, že oni svou moc ztratili po příchodu sourozence. Prvorození dle Adlera ctí autority a nemívají sklony k rebelii.

I Leman (1997) označuje prvorozené jako konzervativní jedince. Dále je pro ně dle tohoto autora typický perfekcionismus, o kterém jsem již pojednávala v předchozí kapitole, spolehlivost a zodpovědnost, která vychází z toho, jaká očekávání rodiče od svých dětí měli a povinností, které ležely kvůli tomu, že byli nejstarší z dětí, na jejich bedrech. Příznačný je pro ně spíše vážný charakter. Prvorození bývají studijními typy. *„K tomuto výčtu můžeme ještě přidat: člověk zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý, vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, rád a rituály.“* (Leman, 1997, s. 48)

Sebeprosazování se

Sulloway (in: Prekop, 2002) na základě svých výzkumů tvrdí, že prvorození jsou mnohem urputnější v dosahování svých cílů než druhorození. Prohlašuje, že *„vliv pořadí narození na pohlavně specifické charakteristiky je asi o dvě třetiny silnější než sám vliv pohlavní příslušnosti.“* (Sulloway, in: Prekop, 2002, s. 13) Prvorození (nejen muži, ale i ženy) jsou tzv. více mužští - tedy dominantnější a ambicióznější a umí se lépe prosazovat. (Prekop, 2002)

Potřeba afiliace

Schachter v roce 1959 uskutečnil výzkum, při kterém bylo shromážděno několik desítek vysokoškolských studentů ve velké místnosti. Zpočátku byli ve větších skupinách. Jak experiment pokračoval, bylo jim oznámeno, že se bude sledovat, jak ovlivňuje jistá chemická látka lidské chování, že jim bude do těla vpravena injekčně a že se jedná o velmi bolestivou proceduru. Účastníci výzkumu nakonec žádnou injekci nedostali; pouze bylo sledováno jejich chování poté, co v nich byl vyvolán strach z bolesti. Lidé měli tendenci reagovat buď sduřováním se, nebo tím, že se izolovali. Mezi lidmi, kteří

měli potřebu afiliace, byla větší část prvorozených jedinců, ve druhé skupině bylo více druhorozených. (in: Helus, 2007)

Výsledky tohoto výzkumu si můžeme vysvělit tím, že prvorození byli po svém narození zvyklí na to, že se vše točilo kolem nich, pokud se jim něco dělo, vždy jim někdo rychle přispěchal na pomoc. Upevnil se v nich tak pocit, že v případě, kdy budou mít nějaký problém, vždy tu bude někdo, kdo se jim bude snažit pomoci. Druhorození to samé v dětství nepociťovali. Tolik pozornosti jako prvorozenému už mu věnováno nebylo, rodiče byli zkušenější a když dítě např. plakalo, nikdo k němu už nespěchal, aby je utěšil. Druhorozený byl spíše směřován k tomu, aby se se vším popral sám. (Helus, 2007)

Pocit nadřazenosti a potřeba obdivu

Dle Isaacsona a Radishe (2006) je prvorozený cílevědomý, občas se mu však stává, že o svých cílech hodně sní, ale málo činí pro jejich dosažení. Zajímá ho, co si myslí ostatní, bojí se říct něco, čím by se mohl někoho dotknout, v komunikaci mu není příjemná konfrontace, a proto raději neutrálně mlčí, když si není jist, co by ostatní řekli na jeho názor. Odkládá své úkoly a práci a přemýšlí o budoucnosti, neustále se za něčím žene, ale to, co má, mu připadá nedostačující. Dále touží po obdivu, cítí se být nadřazený, ale dělá vše pro to, aby tak nevypadal.

Zážitky z dětství, o kterých jsem pojednávala v předchozí kapitole, mohou u prvorozených vyvolat pocit, že pokud chtějí být milováni, musí si to nějak zasloužit. Problémem je, že pokud má prvorozený pocit, že s ním partner nesouhlasí nebo že jej dostatečně neobdivuje, vyloží si takový stav jako ztrátu partnerovy náklonnosti a lásky. Při výchově dětí prosazuje svou autoritu a chce cítit, že jej děti ctí a v případě, kdy se mu dítě vzpírá, vyloží si vše opět tak, jako že jej nemá rádo. (Isaacson, Radish, 2006)

3.2.4 Tipy pro prvorozené

Leman (1997) uvádí několik tipů, které mohou pomoci prvorozeným s tím, aby se vypořádali s některými problémy, které jsou příznačné pro toto pořadí narození:

- Prvorození by si měli nejprve promyslet, zda kývnou na to, co po nich někdo žádá. Touží být obdivováni za to, co všechno jsou schopni zvládnout, ale ne vždy je v jejich silách to splnit.

- Dále by se měli zamyslet nad reálností cílů, které si vytyčili a také nad tím, zda na sebe nejsou příliš tvrdí. Není nutné být vždy dokonalý. Důležité je umět život prožít a relaxovat, když je to třeba.
- Pokud udělají chybu, neměli by ji považovat za své osobní selhání. Vše je třeba brát s humorem.
- Pro prvorozené bývá typické, že když řeší nějaký problém, hodně se vyptávají, chtějí znát detaily, aby si mohli v hlavě vytvořit plán, jak postupně vše vyřešit. Nejedná se o nic, za co by se měli někomu omlouvat, ač se někdo může tvářit, že ho to obtěžuje.

3.3 CHARAKTERISTIKA DRUHOROZENÉHO

3.3.1 Obtíže při charakterizování druhorozených

Leman (1997) popisuje nejen druhorozené, ale i prostřední děti, tzn. děti, které mají kromě staršího sourozence i jednoho nebo více sourozenců mladších. Charakterizovat jedince v tomto pořadí narození je velmi komplikované, jelikož druhorozené děti bývají velmi často opakem svých starších sourozenců. Toto tvrzení demonstruje přehledem vlastností prostředních dětí z různých zdrojů, přičemž jedno tvrzení vyvrací druhé.

3.3.2 Charakterové rysy

Vztah k autoritě a míra konzervativnosti

Již Adler (1999) o druhorozených v porovnání s prvorozenými prohlásil, že nejsou zvyklí být středobodem všeho dění. Velmi se snaží, aby se vyrovnali těm, kteří jsou úspěšní. I k autoritě mají jiný vztah než prvorození. Prvorození autoritu respektují bez větších diskuzí, druhorození jsou naproti tomu přesvědčeni, že není něčím co je stálé, člověk si ji musí nejprve zasloužit a poté i udržet. Své nositele by měla podle druhorozených měnit. Tento postoj druhorozených se netýká jen autority, ale i mnoha dalších oblastí. Mají tendenci hloubat nad podstatou vědeckých zákonů a nezdá se jim, že by se měnily. Nespokojí se s daným stavem věcí a snaží se přijít s nějakým novým náhledem na danou problematiku.

I Sulloway (in: Cílek, 2010) se zabýval tím, proč jsou druhorození mnohem méně dogmatictí než prvorození a snadněji se otevírají novým náhledům na danou věc. V dětství byli nuceni k pružnějšímu myšlení, aby zvládli obstát vedle svého staršího, a

tedy dominantnějšího sourozence. Museli si poradit v mnoha situacích a díky tomu jsou schopni sahat k novým, nápaditějším postupům. Svou teorii ilustroval příkladem, jak těžko byl přijímán Darwinismus ve Francii, kvůli tomu, že v oné době na poli francouzské vědy působili hlavně konzervativní prvorození synové. Roku 1859 měl francouzský vědec průměrně pouze 1,1 sourozence, zatímco evropský 2,8 sourozence. (Cílek, 2010)

Řešení vztahových a pracovních problémů

Isaacson a Radish (2006) charakterizují druhorozené jako detailisty, kteří mají ve všem pořádek, a snaží se o to, aby mezi jim blízkými lidmi nedocházelo ke třenicím a sporům. Pokud k něčemu takovému přeci jen dojde, budou to právě oni, kdo se bude snažit takovou situaci napravit. Potíže řeší hlavně pomocí logického myšlení a pokud se pustí do řešení nějakého úkolu, snaží se ho vždy dotáhnout do konce.

Soutěživost a pocity méněcennosti

Tito autoři druhorozeným připisují také vysokou míru soutěživosti. Ta je zakořeněna již v jejich dětství, kdy se snažili dohánět svého staršího sourozence. Logicky u nich pak může docházet k pocitům méněcennosti, protože vyrovnat se staršímu sourozenci většinou není možné a cokoliv udělají, je vždy alespoň o něco horší než to, co udělal sourozenec starší a zkušenější. Tento pocit si mnoho druhorozených uchovává i v dospělosti a pramení právě z těchto zážitků z dětství.

I druhorození jsou dle Isaacsona a Radishe (2006) perfekcionisté, ale ne v každé životní oblasti. Obvykle se vydávají odlišným směrem než jejich starší sourozenec, aby mohli být nejlepší v něčem jiném. Avšak i když uspějí, může se stát, že si pořád nebudou připadat dost dobří. Toto je jeden z důvodů, proč je pro ně tak oblíbené vyslovit pochvalu. I když si to neuvědomují, rádi by v ostatních také vzbudili pocity o vlastní nedokonalosti. Pokud v dětství hodně trpěli kvůli neustálému porovnávání se starším sourozencem, může se stát, že začnou potlačovat své pocity, což jim vydrží po celý život. Proto se řídí spíše logickým uvažováním.

Potlačování pocitů

Leman (1997) upozorňuje na to, že druhorozené a prostřední děti často potlačují pocity, což jim nemusí příliš vadit, ovšem jen do doby, kdy si chtějí s někým vybudovat vztah.

V takové situaci je citová otevřenost nutná. Kvůli své houževnatosti však nejméně ze všech pořadí narození vyhledávají odbornou psychologickou pomoc. Jak už jsem zmiňovala v předchozí kapitole, prostřední děti, které mají staršího, tedy pro ně chytřejšího, šikovnějšího sourozence, kterému toho rodiče dovolují více, a zároveň mladšího sourozence, který je mazlíčkem rodiny a rodiče mu zase všechny prohřešky odpouští, se může cítit svou pozicí velmi znevýhodněn. On není ani jedno, ani druhé.

3.3.3 Tipy pro druhorozené

Leman (1997) přináší několik typů i pro prostřední děti, jak se vyrovnat s následky, které na nich může zanechat jejich pořadí narození:

- Jelikož pro prostřední děti bylo velmi komplikované se ve své pozici prosazovat, měly by na tento fakt nahlížet pozitivně a využívat to dobré, co jim přinesl; tedy schopnost dohodnout se na určitém kompromisu.
- Jedinci narození v tomto pořadí by se měli zaměřit na to, aby se pokoušeli vyjadřovat své pocity, ač mají mnohdy z dětství zakořeněný pocit, že nikoho nebudou zajímat.
- Měli by se vyhýbat situacím, kdy by se je někdo snažil hloupě porovnávat s ostatními. U jedinců narozených v tomto pořadí je nutné, aby se snažili budovat svou sebedůvěru.

3.4 CHARAKTERISTIKA NEJMLADŠÍHO

3.4.1 Dělení nejmladších dle pohlaví

Toman (1961) předkládá dělení nejmladších dle pohlaví v souvislosti s tím, jak navazují partnerské vztahy.

Nejmladší syn

Pokud se jedná o nejmladšího bratra sester, dá se předpokládat, že k ženám bude mít velmi kladný vztah. Ideální by pro něj bylo, aby mu byly nápomocny ve všem, k čemu by se odhodlal a navíc mu přitom ještě věnovaly mateřskou péči. I on se k ženám umí chovat s náležitou péčí a zahrnovat je komplimenty; ne vždy tak ale činí. Manželku vidí raději v roli hospodyně než v roli ženy, kterou zajímá kariéra. I nejmladší bratr bratrů

umí se ženami dovedně manipulovat. Nejvhodnější partnerkou dle teorie sourozeneckých konstelací je pro oba tyto typy nejstarší sestra bratrů. (Toman, 1961)

Nejmladší dcera

Nejmladší sestra sester je taktéž ve vztahu k mužům obratnou manipulátorkou. Nemá sebemenší problém zaujmout jejich pozornost. Stejně jako nejmladší sestra bratrů, jejíž přítomnost muži velmi rádi vyhledávají. Nejvhodnějším partnerem je pro oba typy nejstarší bratr sester. Je dostatečně obeznámen s ženským světem a tím, co ženy chtějí a potřebují. Zároveň dokáže prohlédnout některé z jejich manipulací. (Toman, 1961)

3.4.2 Charakterové rysy

Touha uspět

Adler (1999) nejmladším dětem připisuje energickou povahu a touhu být lepší než všichni ostatní. Na druhou stranu však také zmiňuje, že jim poněkud schází kuráž k tomu, aby se pokusily překonávat své sourozence ve stejné aktivitě. Raději si vyberou něco jiného, v čem zazáří a nikdo je nebude porovnávat. Bojí se, že by neuspěly, a proto se této situaci vyhýbají.

Leman (1997) popisuje jedince, kteří se v rodině narodili jako nejmladší děti, jako často až příliš lehkomyšlné a zábavné extroverty. Rádi se předvádí, snaží se všemožně zabránit nudě, vyhledávají společnost a život berou velmi bezstarostně. Soužití se dvěma, popř. více staršími sourozenci, kteří jsou ve všem napřed, je důležitým faktorem v utváření jejich charakteru.

Umění manipulovat

U nejmladšího dítěte se dá předpokládat, že bude v dětství neustále provázeno připomínkami a narážkami sourozenců k jeho věku a porovnáváním se staršími sourozenci ze strany rodičů. Snaží se své sourozence dostihnout. Jelikož to pro ně není vůbec snadné, tvořivě vyhledává všemožné způsoby, jakými na sebe může upozornit. Nejmladší děti v dětství nabývají spousty zkušeností s tím, jak se prosadit v dané situaci, jakým způsobem se postarat o to, aby upoutaly pozornost. V dospělosti se u nich pak proto předpokládá, že budou mít nejlépe ze všech sourozeneckých konstelací vyvinut cit pro manipulaci s lidmi. (Leman, 1997)

Zvládání pocitu strachu

Isaacson a Radish (2006) poukazují především na možnost problematického vztahu s druhorozeným sourozencem, který se může snažit na nejmladší dítě přenášet své pocity méněcennosti. Dle jejich názoru se zrozenec v této pozici stává postupem času velmi odolným proti jakýmkoli narážkám, kterými by se jich snažil někdo dotknout. Tito autoři obecně třetím narozeným připisují to, že úspěšně bojují se strachem a také se to snaží dávat najevo svému okolí. Pokouší se vypadat tak, jako kdyby je nemohlo nic zastavit.

Na druhou stranu se ale zmiňují i o skupince jedinců, kteří se nechávají svým strachem ovládat. Jedná se zejména o ty, kteří se dříve potýkali s nedůvěřivým či posměšným postojem svého okolí (a zejména druhorozeného sourozence) vůči cílům, které si vytyčili. Tito jedinci mohou mít problémy s úzkostnými stavy např. v zaměstnání. Obávají se zodpovědnosti za splnění svěřeného úkolu a důsledků, které jejich jednání může přinést. Ve vztahu k ostatním pak mohou vystupovat poněkud odtazité. Děje se tomu tak proto, že určitý odstup jim dodává pocit bezpečí. (Isaacson, Radish, 2006)

Navazování vztahů

Isaacson a Radish (2006) popisují problémy, které mohou vyvstat při pokusu nejmladších o navázání bližších vztahů. Tím nejzávažnějším je výše zmíněná snaha o udržení si odstupů. Ve vztahu jsou tito jedinci pak však nadměru obětaví. Pro dobro druhého se dokáží vzdát mnoha věcí. Jediné, čemu se vyhýbají, je chvíle, při které by museli odhalit své pocity. Okolí potřebují mít v tomto ohledu pod kontrolou, což by jim dle jejich mínění nebylo umožněno, pokud by se měli přiznat k tomu, co cítí. Z toho důvodu mívají jen málo blízkých přátel. Zda před někým odhalí své nitro, je podmíněno tím, že si nesmí připadat ve společnosti daného jedince nikterak ohroženi a musí k němu chovat naprostou důvěru.

Rozpolcenost

Leman (1997) v souvislosti s nejmladšími dětmi mluví o zvláštním jevu – rodinní benjamínci se mnohdy dočkají od svého okolí poněkud rozporuplného jednání. Chvíli jsou obdivováni pro svou roztomilost, čímž u nich vzniká pocit, že fakt, že jsou z dětí nejmladší, je pro ně výhodou. O chvíli později ale mohou narazit na posměch (např. ze strany svých starších sourozenců), pokud se jim něco nedaří tak, jak by chtěli, což

budou samozřejmě přičítat svému nízkému věku, nedostatečným zkušenostem apod. V tomto okamžiku se pochopitelně budou cítit svým věkem a postavením v rodině znevýhodnění. Zrozenci v této pozici mohou být v důsledku takového přístupu okolí v dalším životě okouzujícími a zábavnými jedinci, ale zachovávají si přitom i jistou urputnost a zatvrzelost vůči těm, kdo by se opovážili jakkoli nedůvěřovat jejich schopnostem.

Zranitelnost

Isaacson a Radish (2006) přisuzují nejmladším také vysokou míru zranitelnosti. Mívají obtíže při vytyčování hranic a často se jim může stát, že nedokáží odmítnout někoho, kdo po nich žádá něco, co je jim velmi nepříjemné. Nedokáží si uhájit svůj prostor a své soukromí. Kladným důsledkem tohoto rysu nejmladších narozených je však jejich schopnost empatie. Bez problémů se vcítují do pocitů těch, kteří jsou nějakým způsobem oslabeni, ať už po stránce sociální či zdravotní. Pomáhat takovým jedincům je velmi těší.

Profesní aspirace

Leman poukazuje na to, že benjamínci často disponují obchodním talentem. *“Studie ukazují, že rodinní benjamínci jsou přitahováni k profesím orientovaným na lidi, zatímco prvorození a jedináčci si vybírají zaměstnání, k němuž patří práce s daty, materiály nebo jinými „věcmi“.* (Leman, 1997, s. 110) I Isaacson a Radish (2006) vymezují v oblasti nadání pro výkon určitých profesí jako největší přednost u těchto jedinců schopnost být dobrými obchodníky. Zároveň ale upozorňují na to, že snaha o dokonalost a perfekcionismus se u tohoto sourozeneckého pořadí vyskytuje v porovnání s prvorozenými a druhorozenými nejméně často. Zrozenci v této pozici také mohou díky schopnosti empatie, o které jsem se již zmiňovala výše, inklinovat k profesím, ve kterých je jim umožněno pomáhat lidem.

3.4.3 Tipy pro nejmladší

I posledním narozeným adresuje Leman několik tipů, jak se vyrovnat s konstelací, v jaké se narodili:

1. Jedinci, kteří se narodili a vyrůstali jako nejmladší děti v rodině, mohou často mít problémy se zodpovědností. Proto by se měli více zabírat tím, zda je jejich

chování v tomto ohledu v pořádku. Benjamínkům není příliš vlastní ani perfekcionismus a řád, v určitých oblastech života je však nutné jej dodržovat.

2. Benjamínci vyhledávají společnost a jsou rádi v kontaktu s lidmi. Ne však zcela nezištně. Dělají to totiž hlavně proto, aby se měli před kým předvádět a dodávat si tak sebevědomí. Měli by se tedy pokusit ovládat svou touhu být stále středobodem všeho dění.
3. V některých chvílích jsou tak zaměstnáni snahou o to, aby je jejich okolí zaznamenalo, že zapomínají na druhé. Je však důležité, aby dávali najevo, že jim nezáleží pouze na sobě.

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký měli v dětství respondenti vztah se svými rodiči, zda někdy pocítovali, že by je nebo další sourozence v rodině jejich pořadí narození nějakým způsobem znevýhodňovalo nebo naopak - jestli jim rodiče nadřžovali v porovnání s ostatními sourozenci. Další otázky směřovaly ke zjištění, jak vycházeli se svými sourozenci.

V neposlední řadě byl výzkum zaměřen na samotné ověřování teorií o vlivu pořadí narození v různých životních oblastech, např.: plánování času, plnění úkolů, důležitost úspěchu, dodržování pravidel, vztahy s lidmi atd.

2 PŘEDPOKLADY VÝZKUMNÉ PRÁCE

P1: Předpokládám, že jedináčci a prvorození jsou ze všech sourozeneckých pozic nejambicióznější.

P2: Předpokládám, že jedináčci a prvorození mají zvýšenou potřebu organizovat a mít ve všem systém.

P3: Předpokládám, že jedináčci berou nejméně ze všech sourozeneckých pozic v potaz názory svého okolí.

P4: Předpokládám, že druhorození trpí nejčastěji ze všech sourozeneckých pozic pocitem méněcennosti.

P5: Předpokládám, že nejmladší se nejraději ze všech sourozeneckých pozic ocitají ve středu pozornosti.

3 METODIKA

Pro účely této diplomové práce byla z výzkumných metod vybrána metoda kvantitativní, konkrétně dotazník, což je „*spôsob písomného kladenia otázok a získavania písomných odpovedí.*“ (Gavora, 2008, s. 122)

Dotazník je jednou z nejčastěji užívaných výzkumných metod. V dotaznících se mohou objevit různé typy otázek, popř. položek. U otázek se nejprve posuzuje jejich stupeň otevřenosti. Dle tohoto kritéria pak rozlišujeme otázky uzavřené, které respondentovi nabízí několik odpovědí, ze kterých si pak vybere tu, se kterou souhlasí a v dotazníku ji označí požadovaným způsobem. Tento typ otázek je považován za nejsnadnější pro následné vyhodnocování. Dichotomické otázky jsou pak takové, u kterých respondent volí odpověď ze dvou možností, např.: *ano / ne*. Problémem u tohoto typu otázek může být chybějící třetí možnost, např.: *nevím*. Její absence respondenta přivádí k tomu, aby si vybral jednu z odpovědí, i když dle jeho názoru není tou správnou ani jedna. (Gavora, 2008)

V případě otevřených otázek se klade mnohem větší důraz na prostor pro respondentovo vyjádření, nepředkládají se mu žádné předem vytvořené odpovědi. Prostřednictvím uzavřených otázek se nedostaneme k tak velkému množství nových údajů, k jakým se můžeme dostat za předpokladu, že v dotazníku použijeme otázky otevřené. Respondentovi však samozřejmě zaberou odpovědi na tyto otázky v porovnání s otázkami uzavřenými mnohem více času. Následně jsou náročnější i na zpracování. Další variantou jsou polouzavřené otázky. V tomto případě dostane respondent na výběr z několika možností, ale vzápětí je ještě požádán o dovysvětlení své volby, popř. v nabídce již hotových odpovědí je jedna, která mu dává prostor, pokud se ani s jednou neztotožnil, např.: *Jiné, popište*. Posledním typem, který zde zmíním, jsou otázky škálované, v nichž se respondentovi předkládá stupnice, na jejímž základě hodnotí daný jev. (Gavora, 2008)

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Dotazník byl administrován elektronickou formou na webových stránkách www.vyplnto.cz. Podmínkou pro to, aby jej respondenti mohli vyplnit, tedy byl přístup k internetovému připojení. Jak ukazuje tabulka č. 1, výzkumu se zúčastnilo celkem 395 respondentů, z toho 309 žen (78,2%) a 86 mužů (21,8%). Jednotlivá pohlaví tedy nejsou zastoupena rovnoměrně.

Tabulka 1: Pohlaví

Pohlaví	Počet	%
žena	309	78,2
muž	86	21,8
celkem	395	100

Věk respondenti udávali číslem, z důvodu přehlednosti jsem však vytvořila kategorie 15-19, 20-24, 25-30 a více než 30 let. V jakém věkovém rozmezí se respondenti pohybovali, ukazuje tabulka č. 2. Nejvíce respondentů bylo ve věkové kategorii 20-24 let (65,8%); popř. můžeme říci, že většina respondentů se pohybovala ve věkovém rozmezí 20-30 let (89,3%). Věkové zastoupení tedy sice není rovnoměrné; pro účely práce však pravděpodobně bude výhodnější pracovat se zúženějším, a tedy i ucelenějším vzorkem respondentů.

Tabulka 2: Věk

Věk	Počet	%
15-19	25	6,3
20-24	260	65,8
25-30	93	23,5
více než 30	17	4,3
celkem	395	100

5 METODA A TECHNIKA SBĚRU DAT

Dotazník vlastní konstrukce, který byl v této práci použit, byl (jak jsem již zmiňovala výše) administrován elektronickou formou na stránkách www.vyplnto.cz. K jeho propagaci bylo využito e-mailové pošty a sociálních sítí. Mimo úvod je dotazník tvořen čtyřmi částmi a celkově se skládá ze 41 položek. Jelikož je výzkum zaměřen pouze na jedináčky, prvorozené, druhorozené a nejmladší narozené, před vyplňováním dotazníku byli respondenti upozorněni, že výzkum se jich týká pouze v případě, že nejsou čtvrtým a dalším dítětem v rodině.

V první části jsem zjišťovala obecné informace o respondentech; konkrétně pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, zaměření pracovního, popř. studijního oboru a pořadí, v jakém se narodili.

Ve druhé části jsem se zaměřila na rodinné prostředí respondentů. Tuto část jsem rozdělila na čtyři pododdíly dle sourozeneckých pozic; tedy na pododdíl pro jedináčky, prvorozené, druhorozené a třetí narozené, přičemž každé pořadí vyplňovalo odpovědi pouze v oddíle pro ně stanoveném. Otázky směřovaly ke zjištění vztahů k sourozencům a rodičům. U vztahu k rodičům mě zajímala především možná existence stereotypů ve výchově, o kterých jsem pojednávala v teoretické části této práce, jak respondenti vnímali postoj rodičů k sobě samým, popř. zda se cítili být svým pořadím narození nějakým způsobem zvýhodněni či znevýhodněni. Ve vztahu k sourozencům jsem se pak ptala na častost konfliktů a pocity žárlivosti a rivality. Otázky byly opět formulovány tak, aby bylo možné prostřednictvím odpovědí, jež následně respondenti poskytovali, zjistit pravdivost některých stereotypů, které popisuje teorie sourozeneckých konstelací. Tato část celkem obsahuje 8 polouzavřených otázek, ale respondent odpovídal pouze na 2 z nich.

Třetí část dotazníku je společná pro všechna pořadí narození. Respondenti odpovídali na 8 polouzavřených otázek, které se týkaly plánování, důležitosti úspěchu, jejich chování při konfliktech, plnění povinností, systematičnosti, vztahu k přátelům, dodržování pravidel a toho, co by na sobě vyzdvihli jako přednost u pracovního pohovoru.

Čtvrtá část dotazníku je opět pro všechna pořadí narození společná. Respondenti měli za úkol zakroužkovat „S“ v případě, že souhlasili s daným tvrzením a „N“, pokud s tvrzením nesouhlasili. Tato část se skládá ze 20 dichotomických otázek testového typu.

Pro účely tohoto výzkumu nebyl brán v potaz případný šesti, popř. víceletý věkový rozestup mezi sourozenci. V tabulkách se pracuje nejen s počty respondentů, ale i s jejich vyjádřením v procentech, která jsou zaokrouhlována na jedno desetinné místo.

6 PŘEDVÝZKUM

V rámci sestavení dotazníku byl nejprve uskutečněn předvýzkum, který proběhl na OA, SOŠ a SOU v Třeboni. Zde byly dotazníky zadávány v papírové formě. Předvýzkumu se zúčastnilo 26 respondentů (25 žen a 1 muž). Zastoupení sourozeneckých pozic ukazuje tabulka č. 3:

Tabulka 3: Pořadí narození (předvýzkum)

Pořadí narození	Počet	%
jedináček	5	19,2
prvorozený	11	42,3
druhorozený	6	23,1
nejmladší	1	3,8
jiné	3	11,5
celkem	26	100,00

Jelikož šlo především o zjištění případných nedostatků dotazníku a velikost výzkumného vzorku je v tomto případě zanedbatelná, nebudu se dále zabírat výsledky, jaké přinesl. Za povšimnutí ovšem stojí i při nízkém počtu respondentů počet prvorozených ve třídě, kde předvýzkum probíhal. Třída měla celkem 26 žáků a z toho 11 bylo prvorozených. Připomínám, že se jedná o obchodní akademii, tedy školu, po jejímž absolvování se pravděpodobně velká část studentů rozhodne vykonávat profesi, která nějak souvisí např. s účetnictvím a celkově s úkony, jež vyžadují přesnost a schopnost udržet ve věcech systém, což je dle teorie pořadí narození pro prvorozené velmi typické. Vzhledem k velikosti vzorku se ale samozřejmě mohlo jednat o pouhou náhodu.

Dále tedy rozeberu pouze změny a úpravy, ke kterým po provedení předvýzkumu došlo. Ve třetí části u otázky č. 3 došlo z důvodu úsporného vyjadřování ke zkrácení odpovědí b) a d):

Předvýzkum:

3. Jak se chováte při hádkách a výměnách názorů?

- b) *Málokdy se **mi stává**, že se s někým pohádám. Většinou čekám, jaký názor na věc mají ostatní, než řeknu ten svůj. Nemám rád(a), když se mnou někdo nesouhlasí.*
- d) *Při hádkách **a různých sporech** mi velmi vadí, když silnější jedinci uplatňují svou převahu vůči slabším. Vždy se jich snažím zastávat.*

Konečná verze:

- b) *Málokdy se s někým pohádám. Většinou čekám, jaký názor na věc mají ostatní, než řeknu ten svůj. Nemám rád(a), když se mnou někdo nesouhlasí.*
- d) *Při hádkách mi velmi vadí, když silnější jedinci uplatňují svou převahu vůči slabším. Vždy se jich snažím zastávat.*

Dále došlo ke zrušení otázky č. 7 a jejímu nahrazení jinou otázkou:

Předvýzkum:

7. Zaškrtněte z následujících čtyř hesel to, které Vás nejlépe vystihuje:

- a) *„Můj život má smysl, jen když jsem dokonalý.“*
- b) *„Můj život má smysl, jen když se vyhnu konfliktu.“*
- c) *„Můj život má smysl, jen když si mě lidé všímají.“*
- d) *„Můj život má smysl, jen když mám věci pod kontrolou.“*

Konečná verze:

7. Jak zvládáte dodržovat pravidla, která po nás společnost v různých situacích vyžaduje?

- a) *Nikdy jsem neměl(a) potřebu nějak vybočovat a dělat tak problémy. Pravidla striktně dodržuji.*
- b) *Pravidla vesměs dodržuji, pokud nejsou vyloženě hloupá.*
- c) *Jsem typem člověka, který se často zamýšlí nad jejich smyslem a dost často je porušuji.*
- d) *Porušovat pravidla je pro mě zábava. Nehodlám se nikomu a ničemu podřizovat.*
- e) *Jiná možnost. Popište: _____*

Poslední úpravou bylo zpřesnění formulace ve čtvrté části u tvrzení č. 16:

Předvýzkum:

16. Často se nudím.

Konečná verze:

16. Život mi často přijde nudný.

7 VLASTNÍ VÝZKUM

PRVNÍ ČÁST

Pořadí narození

Jak vidíme v tabulce č. 4, mezi respondenty byl největší podíl prvorozených – 204 (51,6%) a druhorozených – 144 (36,5%). Počet respondentů, kteří se v rodině narodili jako nejmladší a jedináčci, byl velmi nízký; nejmladších bylo 33 (8,4%) a jedináčků pouze 14 (3,5%). Tento vzorek je bohužel příliš malý na to, aby měl nějakou vypovídající hodnotu. Pochopitelně jsme však mohli podobnou skladbu vzorku očekávat.

Tabulka 4: Pořadí narození

Pořadí narození	Počet	%
jedináček	14	3,5
prvorozený	204	51,6
druhorozený	144	36,5
nejmladší	33	8,4
celkem	395	100

Vzdělání

Další položkou, kterou respondenti vyplňovali, bylo nejvyšší dosažené vzdělání. Respondenti zaškrtovali buď položku *základní*, *vyučen(a)*, *střední* nebo *vysokoškolské*. Jak můžeme vidět v tabulce č. 5, z celkového počtu respondentů jich 221 (55,9%) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, 147 (37,2%) vysokoškolské, 11 (2,8%) základní, 9 (2,3%) volilo položku *vyučen(a)* a 7 (1,8%) respondentů položku nevyplnilo.

Tabulka 5: Dosažené vzdělání (celkem)

Dosažené vzdělání	Počet	%
základní	11	2,8
vyučen	9	2,3
středoškolské	221	55,9
vysokoškolské	147	37,2
neodpověděli	7	1,8
celkem	395	100,0

Tabulka č. 6 podává informace o tom, jaké bylo u těchto položek zastoupení sourozeneckých pozic:

Tabulka 6: Nejvyšší dosažené vzdělání u jednotlivých sourozeneckých pozic

Dosažené vzdělání	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
vysokoškolské	3	21,4	74	36,3	55	38,2	15	45,5
středoškolské	10	71,4	118	57,8	84	58,3	16	48,5
vyučen(a)	1	7,1	6	2,9	1	0,7	1	3,0
základní	0	0,0	6	2,9	4	2,8	1	3,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Z respondentů, kteří se narodili jako jedináčci, jich 10 (71,4%) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, 3 vysokoškolské (21,4%) a 1 vyučen(a) (7,1%). U prvorozených 118 (57,8%) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, 74 (36,3%) vysokoškolské, 6 (2,9%) vyučen(a) a 6 (2,9%) základní. U druhorozených 84 (58,3%) respondentů uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, 55 (38,2%) vysokoškolské, 4 (2,8%) základní a 1 (0,7%) vyučen(a). U nejmladších 16 (48,5%) uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, 15 (45,5%) vysokoškolské, 1 (3%) vyučen(a) a 1 (3%) základní.

Vzhledem k tomu, jaké bylo věkové zastoupení respondentů, musíme předpokládat, že ne všichni už měli v době výzkumu vzdělání ukončené a výsledky tím tudíž mohou být poněkud zkreslené. Nejvíce převládá zastoupení středoškoláků (55,9%), ale je vysoce pravděpodobné, že určitá část respondentů stále ještě studuje na vysoké škole. Nicméně pokud bych měla porovnávat, u kterého pořadí narození se vyskytlo nejvíce vysokoškoláků, nedá se říci, že by se potvrdilo, o čem jsem psala v teoretické části

práce. Pokud se zaměříme na jedince, kteří uváděli jako nejvyšší dosažené vzdělání vysokoškolské, na prvním místě by byli se 45,5% ti, co se narodili jako nejmladší v rodině. (Stále však musíme brát v úvahu, že se kvůli nízkému počtu respondentů narozených v tomto pořadí v žádném případě nejedná o reprezentativní vzorek). Druhé místo by pak obsadili druhorození se 38,2%. Teprve až na třetím místě by byli prvorození se 36,3% a na čtvrtém jedináčci se 21,4 %, což odporuje tvrzení, že právě prvorození a jedináčci bývají ze všech sourozeneckých pozic nejambicióznější, a tudíž u nich existuje nejsilnější předpoklad, že vystudují vysokou školu.

V další položce byli respondenti tázáni na zaměření studijního / pracovního oboru. Odpovídali slovy. Jejich odpovědi jsem proto z důvodu přehlednosti rozdělila do několika kategorií. V tabulce č. 7 je znázorněno celkové zastoupení respondentů jednotlivých oborů:

Tabulka 7: Profesní zaměření (celkem)

Zaměření	Počet	%
pedagogické	120	30,4
ekonomické	44	11,1
zdravotnictví	43	10,9
strojírenské	35	8,9
služby	34	8,6
sociální	26	6,6
zemědělství	21	5,3
stavebnictví	10	2,5
ostatní	62	15,7
celkem	395	100,0

Největší podíl respondentů, konkrétně 120 (30,4%) uváděl jako studijní či pracovní zaměření pedagogické. Domnívám se, že tento fakt byl do jisté míry způsoben hlavně tím, že se dotazník šířil prostřednictvím sociálních sítí, a byl tudíž často vyplňován studenty PF JCU v Českých Budějovicích. Ekonomické zaměření uvedlo 44 (11,1%) respondentů, zaměření související se zdravotnictvím 43 (10,9%) respondentů, strojírenské zaměření 35 (8,9%), obor služeb uvedlo 34 (8,6%) respondentů a sociální zaměření 26 (6,6%). Dále 21 (5,3%) respondentů zmínilo jako pracovní či studijní zaměření obory související se zemědělstvím a 10 (2,5%) se stavebnictvím. Z celkového počtu respondentů jich pak 62 (15,7%) připadlo do kategorie „ostatní“ .

V tabulkách č. 8 a 9 pak můžeme vidět, jaké bylo zastoupení sourozeneckých pozic u jednotlivých studijních či profesních zaměření:

Tabulka 8: Profesní zaměření u jednotlivých sourozeneckých pozic 1

Zaměření Pořadí narození	Pedagogické		Ekonomické		Zdravotnictví		Strojírenské	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
jedináček	4	3,3	0	0,0	0	0,0	3	8,6
prvorozený	67	55,8	31	70,5	22	51,2	15	42,9
druhorozený	37	30,8	11	25,0	18	41,9	14	40,0
nejmladší	12	10,0	2	4,5	3	7,0	3	8,6
celkem	120	100,0	44	100,0	43	100,0	35	100,0

Z celkového počtu 120 respondentů, kteří spadají k pedagogickému zaměření, byli 4 (3,3%) jedináčci, 67 (55,8%) prvorozených, 37 (30,8%) druhorozených a 12 (10%) nejmladších. U ekonomického zaměření bylo z celkového počtu 44 respondentů 31 (70,5%) prvorozených, 11 (25%) druhorozených a 2 (4,5%) nejmladší. Ze zdravotnických oborů bylo z celkového počtu 43 respondentů 22 (51,2%) prvorozených, 18 (41,9%) druhorozených a 3 (7%) nejmladší. U strojírenského zaměření byli z celkového počtu 35 respondentů 3 (8,6%) jedináčci, 15 (42,9%) prvorozených, 14 (40%) druhorozených a 3 (8,6%) nejmladší.

Tabulka 9: Profesní zaměření u jednotlivých sourozeneckých pozic 2

Zaměření Pořadí narození	Služby		Sociální		Zemědělství		Stavebnictví		Ostatní	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
jedináček	1	2,9	1	3,8	0	0,0	0	0,0	-	
prvorozený	16	47,1	15	57,7	7	33,3	4	40,0	-	
druhorozený	17	50,0	9	34,6	10	47,6	5	50,0	-	
nejmladší	0	0,0	1	3,8	4	19,0	1	10,0	-	
celkem	34	100,0	26	100,0	21	100,0	10	100,0	62	100

Z celkového počtu 34 respondentů, studujících či pracujících v oboru služeb, byl 1 (2,9%) jedináček, 16 (47,1%) prvorozených a 17 (50%) druhorozených. U sociálního zaměření byl z celkového počtu 26 respondentů 1 (3,8%) jedináček, 15 (57,7%) prvorozených, 9 (34,6%) druhorozených a 1 (3,8%) nejmladší. U zemědělského zaměření bylo z celkového počtu 21 respondentů 7 (33,3%) prvorozených, 10 (47,6%) druhorozených a 4 (19%) nejmladší. U oboru stavebnictví z celkového počtu 10

respondentů byli 4 (40%) prvorození, 5 (50%) druhorozených a 1 (10%) nejmladší. Do kategorie „ostatní“ pak připadlo 62 respondentů.

Nyní se podíváme na procentuální zastoupení jednotlivých studijních či pracovních zaměření u každé sourozenecké pozice zvlášť. Tabulka č. 10 nám ukazuje, jaká byla situace u jedináčků:

Tabulka 10: Jedináčci - studijní / profesní zaměření

Zaměření	Počet	%
pedagogické	4	28,6
ekonomické	0	0,0
zdravotnictví	0	0,0
strojírenské	3	21,4
služby	1	7,1
sociální	1	7,1
zemědělství	0	0,0
stavebnictví	0	0,0
ostatní	5	35,7
celkem	14	100,0

Z celkového počtu 14 jedináčků 4 (28,6%) uvedli pedagogické zaměření, 3 (21,4%) strojírenské, 1 (7,1%) obor služeb, 1 (7,1%) sociální zaměření a 5 (35,7%) připadlo do kategorie „ostatní“.

Jaké bylo zastoupení jednotlivých studijních a pracovních zaměření u prvorozených, můžeme vidět v tabulce č. 11:

Tabulka 11: Prvorození - studijní / profesní zaměření

Zaměření	Počet	%
pedagogické	67	32,8
ekonomické	31	15,2
zdravotnictví	22	10,8
strojírenské	15	7,4
služby	16	7,8
sociální	15	7,4
zemědělství	7	3,4
stavebnictví	4	2,0
ostatní	27	13,2
celkem	204	100,0

Z celkového počtu 204 prvorozených respondentů jich 67 (32,8%) uvedlo pedagogické zaměření, 31 (15,2%) ekonomické zaměření, 22 (10,8%) uvedlo obor související se zdravotnictvím, 15 (7,4%) strojírenské zaměření a 16 (7,8%) prvorozených uvedlo obor související se službami. Dále uvedlo 15 (7,4%) prvorozených sociální zaměření, 7 (3,4%) obor související se zemědělstvím, 4 (2%) obor související se stavebnictvím a 27 (13,2%) prvorozených spadlo do kategorie „ostatní“.

Tabulka č. 12 znázorňuje procentuální zastoupení studijního či profesního zaměření u druhorozených:

Tabulka 12: Druhorození - studijní / profesní zaměření

Zaměření	Počet	%
pedagogické	37	25,7
ekonomické	11	7,6
zdravotnictví	18	12,5
strojírenské	14	9,7
služby	17	11,8
sociální	9	6,3
zemědělství	10	6,9
stavebnictví	5	3,5
ostatní	23	16,0
celkem	144	100,0

Z celkového počtu 144 druhorozených respondentů jich 37 (25,7%) uvedlo pedagogické zaměření, 11 (7,6%) ekonomické zaměření, 18 (12,5%) uvedlo obor související se zdravotnictvím, 14 (9,7%) strojírenské zaměření, 17 (11,8%) uvedlo obor související se službami, 9 (6,3%) sociální zaměření, 10 (6,9%) uvedlo obor související se zemědělstvím, 5 (3,5%) obor související se stavebnictvím a 23 (16%) druhorozených spadlo do kategorie „ostatní“.

V tabulce č. 13 můžeme vidět zastoupení studijních či profesních zaměření u nejmladších:

Tabulka 13: Studijní / profesní zaměření nejmladších

Zaměření	Počet	%
pedagogické	12	36,4
ekonomické	2	6,1
zdravotnictví	3	9,1
strojírenské	3	9,1
služby	0	0,0
sociální	1	3,0
zemědělství	4	12,1
stavebnictví	1	3,0
ostatní	7	21,2
celkem	33	100,0

Z celkového počtu 33 respondentů, kteří se narodili v rodině jako nejmladší, jich 12 (36,4%) uvedlo pedagogické zaměření, 2 (6,1%) ekonomické, 3 (9,1%) uvedli obor související se zdravotnictvím, 3 (9,1%) strojírenské zaměření, 1 (3%) sociální zaměření, 4 (12,1%) respondenti uvedli obor související se zemědělstvím, 1 (3%) obor související se stavebnictvím a 7 (21,2%) respondentů spadlo do kategorie „ostatní“.

Z těchto výsledků stojí za povšimnutí, že u nejmladších uvedlo 36% z nich jako své zaměření pedagogické, přičemž z prvorozených tuto skutečnost uvedlo 32,8%, u jedináčků 28,6% a 25,7% z celkového počtu druhorozených. U těch, co se narodili jako nejmladší děti v rodině, jsem uváděla, že jim vyhovují druhy zaměstnání, kde mají umožněno pomáhat ostatním, k čemuž mají bezpochyby v tomto druhu povolání velký prostor. Práce ve školství vyžaduje trpělivost s dětmi, které mohou mít spoustu problémů nejen s chápáním probíraného učiva, ale např. s řešením vztahových konfliktů mezi dětmi apod. Jedinec, který toto povolání vykonává, musí být vnímavý jak k potřebám žáků, tak i k potřebám jejich rodičů a dalších lidí, se kterými se na školní půdě může setkat.

Za nejmladšími následovali prvorození se 32,8%. I zde se dá tvrdit, že se potvrdilo to, o čem jsem pojednávala v teoretické části. Dle Lemana (1997) se dají prvorození dělit do dvou skupin, přičemž jedna skupina zahrnuje ambiciózní jedince, kteří si jdou mnohdy i bezohledně za svým cílem. Nás však v tomto případě bude zajímat druhá skupina, která zahrnuje tzv. vstřícné prvorozené, kteří se snaží vyjít každému vstříct, jsou obětaví a spolehliví. Zejména u prvorozených dcer pak tedy není žádným překvapením, když se rozhodnou pro výkon tohoto povolání.

Druhým nejčastěji uváděným zaměřením bylo zaměření ekonomické. I zde se zmíním o zajímavém výsledku. Z celkového počtu prvorozených jej uvedlo 15,2%, na druhém místě byli druhorození – 7,6% a dále nejmladší – 6,1%. Z jedináčků nikdo nevedl, že studuje či pracuje v oboru tohoto zaměření. I zde se potvrdilo to, o čem jsem pojednávala v teoretické části práce. Pro prvorozené je typický perfekcionismus, mají rádi systém a pořádek ve všech oblastech jejich života. Proto jim vyhovují povolání vyžadující přesnost a systematičnost, což se bezpochyby týká zaměstnání ekonomického zaměření, kde se pracuje s čísly a kde je důležité mít vše precizně uspořádané. Jedináčci se v tomto případě umístili jako poslední, což příliš nesouhlasí s tím, že i pro ně by měl být perfekcionismus velmi typický.

Posledním zaměřením, o kterém se zde zmíním, je zaměření, které souvisí se zdravotnictvím. Toto zaměření uvedlo 12,5% ze všech druhorozených, 10,8% z prvorozených a 9,1% z nejmladších. U jedináčků zdravotnické zaměření nevedl nikdo. V případě tohoto zaměření se na prvním místě umístili druhorození. Pokud nahlédneme na zdravotnictví především jako na obor, kde je cílem pomáhat lidem, mohli jsme dle teorie sourozeneckých konstelací na prvním místě očekávat spíše nejmladší narozené nebo „vstřícné“ prvorozené.

Z důvodu nízkého zastoupení dalších zaměření se jimi už nebudu kromě prvních tří výše zmíněných dále zabírat.

Nyní přejdeme ke druhé části dotazníku, kde byly zjišťovány informace o rodinném prostředí respondentů.

DRUHÁ ČÁST

Jak jsem již zmiňovala, druhá část dotazníku byla zaměřena na získání informací o rodinném prostředí. Respondenti daného pořadí narození odpovídali pouze na dvě otázky v pro ně určeném oddíle, přestože jich tato část obsahuje celkem 8.

Jedináček

První otázka zjišťovala informace o tom, zda byli jedináčci svými rodiči rozmazlováni nebo zda byla jejich výchova spíše přísná:

1. Vyberte tvrzení, které nejlépe vystihuje, jak se k Vám v dětství chovali rodiče:

- a) *Mám pocit, že mě vždy docela rozmazlovali.*
- b) *Rodiče na mě byli hodně přísní. Myslím, že na mě měli až moc vysoké nároky.*
- c) *Nemám pocit, že by se ke mně rodiče chovali jinak, než jak se ke svým dětem chovali rodiče těch dětí, které měly sourozence.*
- d) *Jiná možnost, popište: _____*

Z celkového počtu 14 jedináčků 1 (7,1%) zvolil odpověď a), tedy že byl v dětství rozmazlován. Odpověď b) zvolil taktéž pouze 1 (7,1%) respondent, domnívající se, že rodiče na něj byli v dětství příliš přísní. Nejvíce jedináčků, přesněji 9 (64,3%) volilo odpověď c), dle čehož v dětství nepocítovali, že by jejich rodiče byli nějak ovlivněni tím, že měli jen jedno dítě a chovali se k nim dle názoru jedináčků stejně, jako rodiče ostatních dětí, kteří měli potomků víc. Odpověď d), tedy jinou možnost, zvolili 3 (21,4%) jedináčci. Přikládám přepis jejich odpovědí:

Nezajímali se o mě.

Rodiče se ke mně chovali velmi dobře, ale nemyslím si, že bych byl rozmazlován.

Byli přehnaně starostliví.

Jaké volili jedináčci možnosti, nám přehledně ukazuje tabulka č.14:

Tabulka 14: Rodinné prostředí jedináčků 1

Odpověď	Počet		%	
	14	100,0		
a)	1	7,1		
b)	1	7,1		
c)	9	64,3		
d)	3	21,4		

Druhá otázka zjišťovala odpovědi na to, zda jedináčkům někdy chyběl sourozenec:

2. Bylo Vám někdy líto, že jste neměl(a) sourozence?

- a) *Ano, chtěl(a) jsem mít sourozence, hodně mi chyběl.*
- b) *Občas mě mrzelo, že jsem neměl(a) sourozence, ale časem jsem si zvykl(a) na to, že jsem byl(a) jediným dítětem v rodině.*
- c) *Sourozenec mi nikdy nijak zvlášť nechyběl. Jsem rád(a), že rodiče měli jen mě a mohli mi věnovat všechnu svou pozornost.*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

Odpověď a), tedy že jim sourozenec velmi chyběl, zvolili 3 (21,4%) jedináčci, odpověď b) zvolilo 11 (78,6) jedináčků, tedy většina. Ti uvedli, že si časem zvykli na dětství bez sourozence, přestože je občas mrzelo, že jej nemají. Odpovědi c) a d) nezvolil nikdo z respondentů. Tabulka č. 15 ukazuje přehled odpovědí:

Tabulka 15: Rodinné prostředí jedináčků 2

	Počet	%
Odpovědi	14	100,0
a)	3	21,4
b)	11	78,6
c)	0	0,0
d)	0	0,0

Prvorozený

V první otázce v oddíle pro prvorozené byli respondenti tázáni na to, zda se jim po narození sourozence rodiče věnovali méně a na případné pocity žárlivosti:

- 1. Měl(a) jste někdy pocit, že se Vám rodiče méně věnovali, od doby, kdy se narodil Váš mladší sourozenec?**
- a) *Velmi často. Hodně jsem na něj žárlil(a).*
- b) *Je pravda, že mi to občas vadilo. Chtěl(a) jsem, aby si mě rodiče více všímali.*
- c) *Nezpomínám si, že bych někdy na svého sourozence žárlil(a).*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

Jak odpovídali prvorození na tuto otázku, nám ukazuje tabulka č. 16. Odpověď a) zvolilo 11 (5,4%) prvorozených a odpověď b) 63 (30,9%) prvorozených. Nejvíce

prvorozených, konkrétně 118 (57, 8%), volilo odpověď c), tedy že si nevzpomínají, že by někdy na svého sourozence žárlili. Odpověď d) zvolilo 12 (5,9%) prvorozených.

Tabulka 16: Rodinné prostředí prvorozených 1

Odpověď	Počet	%
	204	100,0
a)	11	5,4
b)	63	30,9
c)	118	57,8
d)	12	5,9

Z těch, kteří zvolili odpověď d), tedy jinou možnost, uvedu pět nejzajímavějších odpovědí:

Žárlila jsem pouze v období těhotenství mé matky (strach, očekávání...).

Můj bratr byl vždy maminčin chlapeček, takže byl víc rozmazlovaný a já měla víc povinností.

Rodiče se nám věnovali stejně, jen sestra byla „papánek“. Já jsem měla roli „kluka“, byla jsem samostatná odmala, sestra byla kudrnatá blondýnka (to mluví za vše)...

Vadil mi spíše benevolentnější přístup k výchově mého sourozence.

Žárlila jsem až později, když sestru rozmazlovali.

Ve druhé otázce u prvorozených respondentů jsem se ptala na to, zda museli své mladší sourozence někdy hlídat. Prostřednictvím této otázky jsem si kladla za cíl zjistit, jaká část prvorozených skutečně zastává v rodině onu roli nejzodpovědnějšího sourozence:

2. Hlídal(a) jste někdy svého mladšího sourozence? Pokud ano, jak často?

- a) *Velmi často. Vadilo mi, že jsem pak měl(a) méně času pro sebe.*
- b) *Občas jsem svého sourozence hlídal(a), ale nijak zvlášť mi to nevadilo.*
- c) *Nikdy jsem nemusel(a) svého sourozence hlídat.*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

Jak prvorození odpovídali na tuto otázku, nám ukazuje tabulka č. 17:

Tabulka 17: Rodinné prostředí prvorozených 2

Odpověď	Počet		%	
	204	100,0		
a)	19	9,3		
b)	144	70,6		
c)	41	20,1		
d)	0	0,0		

Odpověď a) volilo 19 (9,3%) prvorozených respondentů. Nejvíce respondentů, konkrétně 144 (70,6%) volilo odpověď b), tedy že občas svého sourozence museli hlídat, ale nijak zvlášť jim to nevadilo. Odpověď c) pak volilo 41 (20,1%) respondentů. Odpověď d) nezvolil žádný z nich.

Druhorozený

První otázka v oddílu určeném pro druhorozené se tázala na to, zda se k nim rodiče chovali stejně jako k jejich staršímu sourozenci:

1. Chovali se k Vám rodiče stejně jako k Vašemu staršímu sourozenci?

- a) *Rodiče se vždy snažili chovat ke mně i k sourozenci stejně, nikdo neměl žádné výhody.*
- b) *Myslím, že můj starší sourozenec měl výhodu ve svém věku. Spousta věcí mu šla lépe než mně a často jsem mu to záviděl(a).*
- c) *Často jsem pociťoval(a), že rodiče měli staršího sourozence o dost raději než mě. Nikdy jsem se mu nemohl(a) vyrovnat.*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

V tabulce č. 18 můžeme vidět odpovědi druhorozených na tuto otázku.

Tabulka 18: Rodinné prostředí druhorozených 1

Odpověď	Počet		%	
	144	100,0		
a)	99	68,8		
b)	12	8,3		
c)	8	5,6		
d)	25	17,4		

Druhorození nejčastěji volili odpověď a), tedy že se dle jejich názoru chovali rodiče stejně k nim i k jejich staršímu sourozenci - konkrétně to bylo 99 (68,8%) respondentů. Odpověď b) pak zvolilo 12 (8,3%) respondentů, odpověď c) 8 (5,6%) respondentů a odpověď d) 25 (17,4%) respondentů. Respondenti, kteří zvolili odpověď d), nejčastěji uváděli, že na tom byli v dětství lépe než jejich starší sourozenci, tedy že měli více úlev, benevolentnější výchovu, že jim rodiče dovolovali určité věci v nižším věku v porovnání s tím, kdy to samé měl dovolené prvorozený atd. Pro příklad uvedu několik odpovědí:

Jako mladšímu sourozenci mi rodiče dovolovali více, např. pozdější návraty domů, hory s kamarády atd.

Na staršího sourozence byla kladena větší zodpovědnost než na mě. Já byla pořád ta malá, která spoustu věcí neví a musí se jí se spoustou věcí pomáhat. Ačkoli on tenkrát v mém věku už pomoc při těchto věcech nepotřeboval.

Staršímu sourozenci jsem se snažila vždy vyrovnat a být lepší než on, rodiče se ale snažili chovat k oběma stejně.

Objevily se i reakce prostředních dětí, které můžeme dle teorie sourozeneckých konstelací považovat za typické:

Ke starší i mladší sestře jsou mnohem tolerantnější i vstřícnější než ke mně.

Starší sestra měla privilegia vyplývající z jejího věku, ta mladší byla zas miláček. No a já jsem si většinou musela všechno zasloužit.

Druhá otázka zjišťovala, jaký měli druhorození v dětství vztah se starším sourozencem:

2. Jaký byl v dětství Váš vztah ke staršímu sourozenci?

- a) *Občas jsme se pohádali, ale většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.*
- b) *Občas mi vadilo, že je můj sourozenec starší než já, protože se nade mě kvůli tomu povyšoval a měl různé výhody.*
- c) *Se sourozencem jsme vůbec nevycházeli dobře, hádali jsme se skoro pořád.*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

V tabulce č. 19 můžeme vidět, jak druhorození na tuto otázku odpovídali:

Tabulka 19: Rodinné prostředí druhorozených 2

	Počet	%
Odpověď	144	100,0
a)	98	68,1
b)	21	14,6
c)	20	13,9
d)	5	3,5

Z celkového počtu druhorozených jich největší část zvolila odpověď a), tedy že až na občasné hádky se sourozencem spolu vycházeli velmi dobře. Konkrétně se jednalo o 98 (68,1%) respondentů. Odpověď b) pak zvolilo 21 (14,6%) respondentů a odpověď c) 20 (13,9%) respondentů. Odpověď d) zvolilo 5 (3,5%) respondentů, pro příklad uvedu alespoň dvě z nich:

Jako malí jsme se pořád prali, pak ale odešel na internát, já za pár let také a vše se mezi námi srovnalo.

Vůbec jsme se nehádali a vycházeli jsme spolu dobře.

Nejmladší

První otázka v oddílu pro nejmladší narozené opět zjišťovala, jak se k nim chovali rodiče v porovnání s tím, jak se chovali k jejich starším sourozencům:

1. Jak se k Vám chovali rodiče v porovnání s tím, jak se chovali k Vaším starším sourozencům?

- a) *Chovali se ke mně stejně jako k mým sourozencům. Nedělali mezi námi žádné rozdíly.*
- b) *Přiznám se, že mě docela rozmazlovali. Měl(a) jsem různé výhody oproti sourozencům, díky tomu, že jsem byl(a) nejmladší.*
- c) *To, že jsem nejmladší, jsem bral(a) jako nevýhodu. Často mě nebrali vážně.*
- d) *Jiná možnost – popište: _____*

V tabulce č. 20 můžeme vidět, jak odpovídali nejmladší na tuto otázku:

Tabulka 20: Rodinné prostředí nejmladších 1

	Počet	%
Odpověď	33	100,0
a)	16	48,5
b)	9	27,3
c)	6	18,2
d)	2	6,1

Z celkového počtu třetích narozených jich 16 (48,5%) zvolilo odpověď a), tedy že rodiče se k nim dle jejich mínění chovali stejně jako k jejich sourozencům. Odpověď b) zvolilo 9 (27,3%) respondentů, odpověď c) pak zvolilo 6 (18,2%) respondentů a odpověď d) 2 (6,1%) respondentů. Z důvodu nízkého počtu odpovědí za d) se jimi zde již nebudu dále zabývat.

Druhá otázka u této sourozenecké pozice zjišťovala informace o vztahu nejmladších k jejich sourozencům:

2. Jaké jste měl(a) vztahy se sourozenci?

- a) *Většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.*
- b) *Měl(a) jsem problémy hlavně se sourozencem, který byl prostředním dítětem z nás tří.*
- c) *Měl(a) jsem problémy s oběma sourozenci, žárlil(a) jsem na ně, měl(a) jsem pocit, že jsou ve všem lepší a neberou mě vážně. Chtěl(a) jsem být starší.*
- d) *Jiná možnost. Popište: _____*

Tabulka č. 21 nám ukazuje, jak respondenti na tuto otázku odpovídali:

Tabulka 21: Rodinné prostředí nejmladších 2

	Počet	%
Odpověď	33	100,0
a)	27	81,8
b)	4	12,1
c)	1	3,0
d)	1	3,0

Nejvíce respondentů, konkrétně 27 (81,8%), volilo odpověď a), tedy že se sourozenci vycházeli většinou velmi dobře. Odpověď b) volili 4 (12,1%) respondenti, odpověď c) 1 (3%) respondent a odpověď d) taktéž pouze 1 (3%) respondent.

TŘETÍ ČÁST:

Nyní přejdu ke třetí části dotazníku, která byla společná pro všechna pořadí narození. Respondenti zde odpovídali na osm otázek, které se týkaly různých životních oblastí.

První otázka se týkala postoje respondentů k plánování:

1. Plánujete si, co budete kdy dělat?

- a) *Plánuji a hodně mi vadí, když něco z mých plánů nevyjde.*
- b) *Naplánuji si vždy jen pár věcí, ale pokud něco nestihnou, nedělám si s tím starosti.*
- c) *Neplánuji skoro vůbec, spíš nechávám vše náhodě.*
- d) *Jiná možnost. Popište: _____*

V tabulce č. 22 můžeme vidět, jak respondenti na tuto otázku odpovídali:

Tabulka 22: Plánování

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	5	35,7	71	34,8	51	35,4	8	24,2
b)	6	42,9	111	54,4	83	57,6	20	60,6
c)	3	21,4	13	6,4	7	4,9	4	12,1
d)	0	0,0	9	4,4	3	2,1	1	3,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

U jedináčků zvolilo odpověď a) 5 (35,7%) respondentů a odpověď b) 6 (42,9%) respondentů. Tato odpověď tedy byla u jedináčků volena nejčastěji. Odpověď c) pak zvolili 3 (21,4%) respondenti a d) nevolil žádný z nich.

U prvorozených zvolilo odpověď a) 71 (34,8%) respondentů. Odpověď b) volili prvorození nejčastěji, konkrétně 111 (54,4%) respondentů, odpověď c) zvolilo 13 (6,4%) prvorozených a d) 9 (4,4%) respondentů.

U druhorozených zvolilo odpověď a) 51 (35,4%) respondentů a opět nejvíce respondentů zvolilo odpověď b) – 83 (57,6%) respondentů. Odpověď c) pak zvolilo 7 (4,9%) respondentů a odpověď d) 3 (2,1%).

U respondentů, kteří se v rodině narodili jako nejmladší, zvolilo odpověď a) 8 (24,2%) z nich a odpověď b) 20 (60,6%) respondentů. I zde byla odpověď b) nejčastěji volenou odpovědí. Odpověď c) zvolili 4 (12,1%) respondenti a odpověď d) pouze 1 (3%) respondent.

Pokud bychom vycházeli z toho, co říká teorie sourozeneckých konstelací o vlivu pořadí narození na potřebu jedince plánovat a organizovat si čas, nedá se říci, že by se nám dané závěry v této oblasti potvrdily. Největší potřebu plánovat bychom měli očekávat u jedináčků a prvorozených, nejmenší pak u těch, co se v rodině narodili jako nejmladší.

Pokud porovnáme výsledky jednotlivých pořadí narození u odpovědi a), kterou volili respondenti, kteří plánují opravdu hodně, mají dle tohoto výzkumu jedináčci o něco málo větší potřebu plánovat než druhorození. Jsou tedy sice na prvním místě, ale rozdíl zde není příliš markantní. Na třetím místě jsou prvorození a na posledním nejmladší narození. U nejmladších narozených se tedy potvrdilo, že přehnané plánování u nich nehrozí.

Odpověď b) byla nejčastěji volenou odpovědí u všech pořadí narození. Dle procentuálního podílu ji nejvíce volili nejmladší narození. Respondenti nejméně volili odpovědi c) a d); odpověď c) proti očekáváním volil největší procentuální podíl jedináčků.

Druhá otázka ve třetí části dotazníku zkoumala, jak velkou důležitost připisují jedinci narození v určité sourozenecké konstelaci úspěchu a jak na něj nahlíží:

2. Jak moc je pro Vás důležitý úspěch?

- a) *Snažím se být úspěšný(á) pokud možno ve všem.*
- b) *Chtěl(a) bych být úspěšný(á), ale mám pocit, že mi to nejde tak dobře jako ostatním.*
- c) *Úspěch pro mě není až tak důležitý. Největším úspěchem pro mě je, když mohu bavit všechny lidi kolem a vymýšlet různé legrácky.*
- d) *Jiná možnost. Popište: _____*

Odpovědi respondentů na tuto otázku nám ukazuje tabulka č. 23:

Tabulka 23: Důležitost úspěchu

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	4	28,6	84	41,2	50	34,7	8	24,2
b)	9	64,3	88	43,1	58	40,3	16	48,5
c)	1	7,1	20	9,8	19	13,2	5	15,2
d)	0	0,0	12	5,9	17	11,8	4	12,1
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

U jedináčků zvolili čtyři (28,6%) odpověď a), 9 (64,3%) respondentů zvolilo odpověď b) a 1 (7,1%) zvolil odpověď c). Odpověď d) nezvolil nikdo.

U prvorozených zvolilo 84 (41,2%) respondentů odpověď a), 88 (43,1%) zvolilo odpověď b), 20 (9,8%) respondentů zvolilo odpověď c) a odpověď d) zvolilo 12 (5,9%) respondentů.

U druhorozených zvolilo 50 (34,7%) respondentů odpověď a), 58 (40,3%) respondentů odpověď b) a odpověď c) zvolilo 19 (13,2%) respondentů. Odpověď d) pak zvolilo 17 (11,8%) druhorozených.

U respondentů, kteří se v rodině narodili jako nejmladší, zvolilo odpověď a) 8 (24,2%) z nich, odpověď b) zvolilo 16 (48,5%) respondentů, odpověď c) 5 (15,2%) a odpověď d) zvolili 4 (12,1%) respondenti.

Pokud porovnáme, jak velký podíl volil u daných sourozeneckých pozic odpověď a), na prvním místě by byli prvorození, což se dalo dle teorií o prvorozených očekávat. Za prvorozenými následovali druhorození. Odpověď a) nejméně volili nejmladší narození.

Odpověď b) volili respondenti, kteří jsou v životě v různé míře provázeni pocitem méněcennosti. Dle teorie sourozeneckých konstelací by se tak mělo dít především druhorozeným, kteří si skutečně vedle svých starších a v mnoha ohledech šikovnějších sourozenců mohou připadat méněcenní. Odpověď b) však překvapivě nejvíce volili jedináčci a nejméně právě druhorození. Těžko odhadovat, proč tomu tak bylo. Je možné, že role jediného dítěte v rodině, které se v průběhu života stává jediným terčem

očekávání rodičů, může na jedince působit jako obrovská zátěž, když porovnává své úspěchy s tím, čeho dosáhli jiní. Znovu však opakují, že výsledky mohou být značně zkresleny z důvodu nízkého počtu respondentů, kteří se narodili jako jedináčci.

Odpověď c) pak volili jedinci, kteří ze všeho nejraději baví své okolí, což by se dalo očekávat především u nejmladších narozených. Dle výsledků tohoto výzkumu mají skutečně nejmladší narození malý náskok před ostatními sourozeneckými pozicemi. Na druhém místě pak jsou druhorození. Nejméně tuto odpověď volili jedináčci.

Odpověď d) u jedináčků nezvolil nikdo, u prvorozených ji volilo 5,9% respondentů. Pro příklad uvádím některé z nich:

Nejsem extra ambiciózní, ale co chci, za tím si jdu a časem toho většinou dosáhnu.

Snažím se dělat své věci dobře a svědomitě. Úspěch přichází hned potom.

Snažím se být úspěšná, jak nejlépe dokážu, ale když to nevyjde, nehroučím se.

U druhorozených zvolilo odpověď d) 11,8% respondentů. Byly mezi nimi např. tyto:

Chtěla bych být úspěšná, kdo ne. Ale nejsem tak cílevědomá a důsledná jako ostatní.

Je důležitý, ale myslím, že důležitější je zachovat si přátele a když jsem úspěšná, tak se chovat k přátelům / kolegům stále jako k sobě rovným.

Úspěch ano, ale ne za každou cenu.

U nejmladších narozených zvolilo tuto odpověď 12,1% respondentů.

Otázka č. 3 zjišťovala informace o tom, jak se respondenti chovají při různých konfliktech:

3. Jak se chováte při hádkách a výměnách názorů?

- a) *Když se s někým hádám, je mi často vyčítáno, že mě nezajímá názor ostatních.*
- b) *Málokdy se s někým pohádám. Většinou čekám, jaký názor mají ostatní, než řeknu ten svůj. Nemám rád(a), když se mnou někdo nesouhlasí.*
- c) *Když dojde k hádce, většinou jsem to já, kdo se snaží spor usmířit.*
- d) *Při hádkách mi velmi vadí, když silnější jedinci uplatňují svou převahu vůči slabším. Vždy se jich snažím zastávat.*
- e) *Jiná možnost. Popište: _____*

Tabulka č. 24 nám ukazuje odpovědi respondentů na tuto otázku:

Tabulka 24: Chování při konfliktech

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	3	21,4	26	12,7	21	14,6	4	12,1
b)	7	50,0	62	30,4	38	26,4	7	21,2
c)	4	28,6	62	30,4	28	19,4	13	39,4
d)	0	0,0	36	17,6	38	26,4	4	12,1
e)	0	0,0	18	8,8	19	13,2	5	15,2
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) u jedináčků zvolili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 26 (12,7%) respondentů, u druhorozených 21 (14,6%) respondentů a u nejmladších 4 (12,1%) respondenti.

Odpověď b) u jedináčků zvolilo 7 (50%) respondentů, u prvorozených 62 (30,4%) respondentů, u druhorozených 38 (26,4%) respondentů a u nejmladších 7 (21,2%) respondentů.

Odpověď c) u jedináčků zvolili 4 (28,6%) respondenti, u prvorozených 62 (30,4%) respondentů, u druhorozených 28 (19,4%) respondentů a u nejmladších 13 (39,4%) respondentů

Odpověď d) u jedináčků ne zvolil nikdo, u prvorozených ji pak volilo 36 (17,6%) respondentů, u druhorozených 38 (26,4%) respondentů a u nejmladších 4 (12,1%) respondenti.

Odpověď e) u jedináčků nevolil žádný z nich. U prvorozených ji pak volilo 18 (8,8%) respondentů, u druhorozených 19 (13,2%) respondentů a u nejmladších 5 (15,2%) respondentů.

U odpovědi a) jsem očekávala, že ji budou nejvíce volit jedináčci, kteří nikdy neměli sourozence a dle teorie sourozeneckých konstelací proto mohou mít potíže se vcítováním se do jiných lidí a přehodnocováním svých názorů, pokud jim někdo nabídne jiný náhled. V dětství k tomu neměli tolik podnětů jako děti, které byly

vystaveny přítomnosti jednoho či více sourozenců. Má očekávání se u této odpovědi skutečně naplnila, protože ji nejvíce volili právě jedináčci – celkem 21,4%. Na druhém místě pak byli druhorození – 14,6%. Za nimi následovali prvorození. Nejméně tuto odpověď volili nejmladší.

Odpověď b) pak měla reprezentovat, jaký postoj ke konfliktům zaujímají prvorození. U prvorozených se udává, že se neradi dostávají do situací, kdy jsou po vyjádření názoru vystaveni nesouhlasu ze strany svého okolí. Tuto odpověď však nejvíce volili jedináčci – celých 50% a prvorození následovali až na druhém místě – 30%. Za nimi následovali druhorození a nejmladší.

U odpovědi c) jsem pak očekávala, že bude nejčastěji volena druhorozenými, jimž se konflikty všeobecně velmi protiví, a proto se snaží dělat vše proto, aby byly případně co nejdříve zažehnány, pokud už k nim dojde. Duhorození však nakonec tuto odpověď naopak volili nejméně – 19,4%. Nejvíce ji volili nejmladší – 39,4%, za nimi byli prvorození – 30,4% a jedináčci – 28,6%.

U odpovědi d) se dalo očekávat, že nejčastěji bude volena empatickými nejmladšími narozenými. I zde se však tato očekávání nenaplnila, jelikož byla nejvíce vybírána druhorozenými – 26,4%. Na druhém místě byli pak prvorození se 17,6% a nejmladší byli až na třetím místě – 12,1%. Z jedináčků tuto odpověď nevolil nikdo.

Pokud se pozastavíme u odpovědi e), u jedináčků ji nevolil nikdo.

Prvorození respondenti se vyjadřovali např. takto:

Nerada se hádám, raději si myslím svoje a svůj názor si nechám pro sebe.

Tím, že se snažím být úspěšný, mám velký přehled o dění v mnoha oborech. Pokud někdo plácá nesmysly, jsem ochoten se kvůli tomu pohádat. Dokud to dotyčný sám neuzná.

Když výměnu názorů začnu já, dokážu si názor většinou obhájit, ale snažím se dávat pádné argumenty; když ale někdo potřebuje vyhrát „svůj boj“, nechám ho, nemám ráda, když se křičí, zažila jsem si toho v dětství dost...

U druhorozených většina tvrdila, že se hádkám snaží vyhýbat. Jejich vyjádření k této otázce nabývala např. takovéto podoby:

Nemám ráda hádky a hádám se málokdy. Když už k tomu dojde a druhá strana se nedá uklidnit (nechce vyslechnout můj názor), odkývnu druhému, co chce, odcházím a stejně si myslím svoje.

Vzhledem k flegmatické povaze hádky nezačínám.

Snažím se hádkám vyhýbat. Pokud k tomu ale dojde, poslechnu si názor druhé strany a hledám kompromis.

Nejmladší se pak k otázce vyjadřovali např. takto:

Když se hádám, tak pořádně, ale snažím se poslouchat i druhého.

Snažím se uhájit svůj názor, nerada ustupuji.

Otázka č. 4 byla zaměřena na získání informací o tom, jak respondenti plní pracovní nebo studijní úkoly:

4. Jak se stavíte k plnění úkolů (ve škole, v práci)?

- a) *Často se mi stává, že úkoly a práci odkládám a pak mám problém je stíhat.*
- b) *Pokud na něčem začnu pracovat, snažím se to dotáhnout do konce a hodně se zaobírám i detaily.*
- c) *Často se mi stává, že si toho na sebe naložím moc a pak mám problém vše stíhat.*
- d) *Jiná možnost. Popište: _____*

Odpovědi respondentů na tuto otázku můžeme přehledně vidět v tabulce č. 25:

Tabulka 25: Plnění povinností

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	7	50,0	83	40,7	62	43,1	10	30,3
b)	5	35,7	79	38,7	50	34,7	18	54,5
c)	2	14,3	35	17,2	26	18,1	4	12,1
d)	0	0,0	7	3,4	6	4,2	1	3,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) volilo u jedináčků 7 (50%) respondentů, u prvorozených 83 (40,7%) respondentů, u druhorozených 62 (43,1%) respondentů a u nejmladších 10 (30,3%) respondentů.

Odpověď b) volilo u jedináčků 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 79 (38,7%) respondentů, u druhorozených 50 (34,7%) respondentů a u nejmladších 18 (54,5%) respondentů.

Odpověď c) u jedináčků volili 2 (14,3%) respondenti, u prvorozených 35 (17,2%) respondentů, u druhorozených 26 (18,1%) respondentů a u nejmladších 4 (12,1%) respondenti.

Odpověď d) pak u jedináčků nevolil žádný respondent, u prvorozených 7 (3,4%) respondentů, u druhorozených 6 (4,2%) respondentů a u nejmladších 1 (3%) respondent.

U odpovědi a) se dalo očekávat, že ji budou nejvíce volit jedináčci, kteří dle teorie sourozeneckých konstelací rádi věci odkládají, což se nakonec potvrdilo, jelikož tuto odpověď zvolilo 50% jedináčků. Za nimi následovali druhorození - 43,1%, prvorození - 40,7% a nejmladší 30,3%.

U druhorozených jsem pak očekávala, že budou ze všech pořadí narození nejvíce volit odpověď b), tedy že rádi dotahují věci do konce a hodně se zaobírají i maličkostmi. Tuto odpověď však volili nejvíce nejmladší – 54,5%, u kterých by se tato skutečnost dala předpokládat nejméně ze všech pořadí narození. Za nimi následovali prvorození a jedináčci a druhorození skončili až na posledním místě – 34,7%.

Odpověď c) pak měla být typická pro prvorozené vstřícné perfekcionisty a do určité míry i pro nejmladší, kteří mají mnohdy problém říci „ne“ a často se tak přetěžují. Byli to však právě druhorození – 18,1%, kdo tuto odpověď volil nejčastěji. Prvorození byli se 17,2% až na druhém místě. Za nimi následovali jedináčci a nejmladší.

Odpověď d) byla respondenty volena velmi málo, proto se jí zde nebudu dále zabírat.

Otázka č. 5 se týkala toho, jak moc je pro respondenty důležité mít ve věcech systém:

5. Jak moc se snažíte udržovat si ve věcech systém?

- a) *Mít ve všem systém je pro mě velmi důležité.*
- b) *Snažím se udržovat si ve věcech systém, ale je pravda, že v některých oblastech se mi to nedaří.*
- c) *Mít ve věcech systém pro mě není vůbec důležité.*
- d) *Jiná možnost. Popište:* _____

Odpovědi respondentů vidíme v tabulce č. 26:

Tabulka 26: Potřeba systému

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	4	28,6	50	24,5	26	18,1	8	24,2
b)	6	42,9	139	68,1	103	71,5	21	63,6
c)	3	21,4	13	6,4	15	10,4	4	12,1
d)	1	7,1	2	1,0	0	0,0	0	0,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) volili 4 (28,6%) jedináčci, 50 (24,5%) prvorozených respondentů, 26 (18,1%) druhorozených a 8 (24,2%) nejmladších.

Odpověď b) u jedináčků volilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 139 (68,1%) respondentů, 103 (71,5%) druhorozených a 21 (63,6%) nejmladších.

Odpověď c) pak u jedináčků volili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 13 (6,4%) respondentů, u druhorozených 15 (10,4%) respondentů a u nejmladších 4 (12,1%).

Odpověď d) zvolil 1 (7,1%) jedináček a 2 (1%) prvorození. U druhorozených ani u nejmladších tuto odpověď nezvolil žádný respondent.

U prvorozených a u jedináčků se dalo s přihlédnutím k jejich údajné touze po pořádku a systému očekávat, že budou nejvíce volit odpověď a). Toto očekávání se skutečně naplnilo, jelikož na prvním místě byli skutečně jedináčci – 28,6% a na druhém prvorození – 24,5%. Za nimi těsně následovali nejmladší. Odpověď a) nejméně volili druhorození.

Druhorození však nejčastěji volili odpověď b) – 71,5%, tedy že se sice snaží udržovat ve věcech systém, ale jsou oblasti, ve kterých s tím mají určitý problém. Za nimi následovali prvorození, nejmladší a jedináčci.

U nemladších jsem se domnívala, že to budou právě oni, kdo bude v porovnání s ostatními nejčastěji volit odpověď c), tedy že mít ve věcech systém pro ně vůbec není důležité. V tomto případě však byli na prvním místě překvapivě právě jedináčci – 21,4%, u kterých bychom to čekali nejméně a nejmladší byli až na druhém místě – 12,1%.

Odpověď d) byla u této otázky opět respondenty vybírána minimálně a ani zde se jí nebudu dále zabírat.

Otázka č. 6 se respondentů ptala na jejich vztah k přátelům:

6. Jaký je Váš vztah k přátelům?

- a) S přáteli rád(a) trávím svůj čas; zároveň však potřebuji být každý den alespoň chvíli o samotě.
- b) Vždy mě potěší, když mě moji přátelé za něco obdivují.
- c) Své přátele mám rád(a), ale často s nimi (byť nevědomky) soutěžím v různých věcech a chci být lepší než oni.
- d) Často přemýšlím o tom, jak pobavit své přátele a dost se mi to daří.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

Tabulka č. 27 znázorňuje, jak respondenti odpovídali na tuto otázku:

Tabulka 27: Vztah k přátelům

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	11	78,6	142	69,6	103	71,5	25	75,8
b)	1	7,1	19	9,3	7	4,9	3	9,1
c)	1	7,1	26	12,7	20	13,9	2	6,1
d)	1	7,1	12	5,9	11	7,6	3	9,1
e)	0	0,0	5	2,5	3	2,1	0	0,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) u jedináčků volilo 11 (78,6%) respondentů, u prvorozených 142 (69,6%) respondentů, u druhorozených 103 (71,5%) respondentů a u nejmladších 25 (75,8%) respondentů.

Odpověď b) zvolil 1 (7,1%) jedináček, 19 (9,3%) prvorozených, 7 (4,9%) druhorozených a 3 (9,1%) nejmladší.

Odpověď c) zvolil opět 1 (7,1%) jedináček, 26 (12,7%) prvorozených, 20 (13,9%) druhorozených, a 2 (6,1%) nejmladší.

Odpověď d) zvolil 1 (7,1%) jedináček, 12 (5,9%) prvorozených, 11 (7,6%) druhorozených a 3 (9,1%) nejmladší.

Odpověď e) u jedináčků nezvolil žádný respondent, u prvorozených 5 (2,5%) respondentů, u druhorozených 3 (2,1%) a u nejmladších tuto odpověď nezvolil žádný respondent.

U jedináčků se dalo očekávat, že budou nejvíce volit odpověď a), jelikož teorie sourozeneckých konstelací jim připisuje, že mají ze všech pořadí narození největší potřebu být každý den alespoň chvíli o samotě, jak tomu byli zvyklí ve svém dětství. Tuto odpověď skutečně nejvíce volili právě jedináčci – 78,6%. Za nimi následovali s nevelkým rozdílem nejmladší, dále druhorození a prvorození.

U prvorozených jsem očekávala, že budou nejčastěji volit odpověď b), jelikož u tohoto pořadí narození je touha po obdivu údajně opravdu vysoká. Prvorození na tuto otázku skutečně odpovídali nejčastěji – 9,3%. Za nimi následovali s malým rozdílem nejmladší a dále jedináčci. Nejmenší touhu po obdivu ze strany přátel mají dle tohoto výzkumu druhorození.

Pro druhorozené by měla být typická soutěživost, proto se dalo očekávat, že budou nejčastěji volit odpověď c). I zde se má očekávání potvrdila, druhorození v porovnání s ostatními tuto odpověď volili nejčastěji – 13,9%. Za nimi následovali s nevelkým rozdílem prvorození – 12,7%, dále pak jedináčci a nejmladší.

O nejmladších narozených se říká, že na sebe rádi strhávají pozornost a baví všechny kolem sebe. Proto dle očekávání měli nejčastěji volit odpověď d), k čemuž nakonec došlo, i když rozdíly zde byly opět velmi malé. Za nimi následovali druhorození, jedináčci a prvorození.

Ani u této otázky nebudu dále rozebírat odpověď e), jelikož i zde byla respondenty málo volena.

V otázce č. 7 byly zjišťovány informace, které se týkaly dodržování pravidel, která po nás vyžaduje společnost:

7. Jak zvládáte dodržovat pravidla, která po nás společnost v různých situacích vyžaduje?

- a) *Nikdy jsem neměl(a) potřebu nějak vybočovat a dělat tak problémy. Pravidla striktně dodržuji.*
- b) *Pravidla vesměs dodržuji, pokud nejsou vyloženě hloupá.*
- c) *Jsem typem člověka, který se často zamýšlí nad jejich smyslem a dost často je porušuji.*
- d) *Porušovat pravidla je pro mě zábava. Nehodlám se nikomu a ničemu podřizovat.*
- e) *Jiná možnost. Popište: _____*

Tabulka č. 28 znázorňuje, jak respondenti na tuto otázku odpověděli:

Tabulka 28: Dodržování pravidel

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	1	7,1	26	12,7	19	13,2	2	6,1
b)	10	71,4	145	71,1	105	72,9	26	78,8
c)	3	21,4	28	13,7	20	13,9	3	9,1
d)	0	0,0	3	1,5	0	0,0	1	3,0
e)	0	0,0	2	1,0	0	0,0	1	3,0
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) zvolil 1 (7,1%) jedináček, 26 (12,7%) prvorozených, 19 (13,2%) druhorozených a 2 (6,1%) nejmladší.

Odpověď b) zvolilo u jedináčků 10 (71,4%) respondentů, 145 (71,1%) prvorozených respondentů, 105 (72,9%) druhorozených a 26 (78,8%) nejmladších.

Odpověď c) volili 3 (21,4%) jedináčci, 28 (13,7%) prvorozených respondentů, 20 (13,9%) druhorozených respondentů a 3 (9,1%) nejmladší narození.

Odpověď d) u jedináčků nezvolil nikdo. U prvorozených ji zvolili 3 (1,5%) respondenti, u druhorozených žádný respondent a u nejmladších 1 (3%) respondent.

Odpověď e) u jedináčků nezvolil opět žádný respondent, u prvorozených 2 (1%) respondenti, u druhorozených nikdo a u nejmladších 1 (3%) respondent.

U odpovědi a) jsem očekávala, že ji budou vybírat především v porovnání s ostatními sourozeneckými pozicemi konzervativnější prvorození. K tomu však nedošlo, jelikož nejvíce byla volena druhorozenými – 13,2%, prvorození však byli v těsném závěsu – 12,7%. Nejmenší potřebu řídit se striktně dle pravidel pak měli nejmladší narození – 6,1%.

U odpovědi b) bylo u jednotlivých pozic skóre celkem vyrovnané. Nejčastěji tuto odpověď volili nejmladší narození.

U odpovědí c) a d) se pak dle teorie sourozeneckých konstelací dalo očekávat, že je nebudou volit prvorození, ale spíše ti, co se narodili jako druhorození. Odpověď c) však nejvíce volili jedináčci – 21,4%. Odpověď d) nejvíce volili nejmladší, týkalo se to však pouhých 3 %.

Odpověď e) byla i u této otázky volena minimálně.

Otázka č. 8, tedy poslední otázka v tomto oddílu dotazníku, se respondentů tázala na to, jaké kvality by u sebe vyzdvihli u pracovního pohovoru:

8. Jaké své klady byste vyzdvihl(a) při pracovním pohovoru?

- a) *Jsem perfekcionista, je pro mě důležitá přesnost, kladu si vysoké cíle.*
- b) *Mám dobře rozvinuté analytické myšlení a cit pro detail. Jsem dobrý vyjednávač.*
- c) *Umím pobavit a zaujmout své okolí. Rád(a) pracuji s lidmi.*
- d) *Jiná možnost. Popište: _____*

Odpovědi respondentů vidíme v tabulce č. 29:

Tabulka 29: Osobnostní klady při pracovním pohovoru

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
a)	3	21,4	59	28,9	41	28,5	6	18,2
b)	6	42,9	61	29,9	44	30,6	7	21,2
c)	4	28,6	67	32,8	41	28,5	13	39,4
d)	1	7,1	17	8,3	18	12,5	7	21,2
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

Odpověď a) u jedináčků zvolili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 59 (28,9%) respondentů, u druhorozených 41 (28,5%) a u nejmladších 6 (18,2%) respondentů.

Odpověď b) u jedináčků zvolilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 61 (29,9%) respondentů, u druhorozených 44 (30,6%) respondentů a u nejmladších 7 (21,2%) respondentů.

Odpověď c) u jedináčků zvolili 4 (28,6%) respondenti, u prvorozených 67 (32,8%) respondentů, u druhorozených 41 (28,5%) a u nejmladších 13 (39,4%) respondentů.

Odpověď d) pak u jedináčků zvolil 1 (7,1%) respondent, u prvorozených 17 (8,3%) respondentů, u druhorozených 18 (12,5%) respondentů a u nejmladších 7 (21,2%).

U odpovědi a) jsem se domnívala, že ji budou volit respondenti s největšími sklony k perfekcionismu, tedy jedináčci a prvorození. Nejméně bych pak očekávala, kdyby tuto odpověď volili nejčastěji nejmladší narození. Jak můžeme vidět v tabulce, odpověď skutečně nejvíce volili prvorození – 28,9%, ale rozdíl mezi nimi a druhorozenými respondenty činí pouze 0,4%, takže je naprosto minimální. Jedináčci byli až na třetím místě. Co se však potvrdilo, bylo mé očekávání, že tato odpověď bude nejméně volena nejmladšími narozeními. Z jejich celkového počtu ji volilo pouze 18,2%.

U odpovědi b) jsem pak očekávala, že ji budou nejčastěji volit druhorození. Druhorození však byli až na druhém místě, v těsném závěsu s prvorozenými. Tato odpověď byla nejvíce volena jedináčky – 42,9%.

U odpovědi c) jsem očekávala, že bude nejvíce volena nejmladšími, u kterých se udává, že nejraději ze všeho baví své okolí a vyhledávají taková zaměstnání, kde mají umožněno být v kontaktu s lidmi. Zde se má očekávání potvrdila, tuto odpověď zvolilo 39,4% nejmladších. Za nimi následovali prvorození – 32,8%. Velmi vyrovnaný výsledek pak byl u jedináčků – 28,6% a druhorozených – 28,5%.

Odpověď d) byla u jedináčků volena pouze jednou. Na otázku, jaké své klady by vyzdvihl při pracovním pohovoru, odpověděl takto:

Jsem pečlivá a ochotná.

Takto odpovídali na otázku prvorození:

Jsem velmi tolerantní, přizpůsobivá veškerým změnám a mám extrémně vyvinutou empatii.

Cílevědomost.

Jsem pečlivý.

Takto druhorození:

Jsem nekonfliktní, snaživá, kreativní, vstřícná, přizpůsobivá, ráda se učím novým věcem.

Jsem přizpůsobivá a týmová při větších akcích. Rychle se učím.

Cít pro detail, estetičnost, kreativita, empatie.

Odpovědi nejmladších vypadaly např. takto:

Jsem vnímavá a dokážu naslouchat ostatním.

Roztomilost.

ČTVRTÁ ČÁST

Ve čtvrté části dotazníku, která obsahuje 20 otázek testového typu, respondenti volili mezi odpověďmi S (souhlasím) a N (nesouhlasím).

Tvrzení č. 1 se týkalo toho, jak moc jsou respondenti kritičtí:

1. Bývám přehnaně kritický(á) k sobě i k ostatním. S - N

Tabulka č. 30 nám ukazuje, jaké odpovědi respondenti volili:

Tabulka 30: Postoj ke kritizování

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	8	57,1	131	64,2	79	54,9	19	57,6
N	6	42,9	73	35,8	65	45,1	14	42,4
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 131 (64,2%) respondentů, u druhorozených 79 (54,9%) a u nejmladších 19 (57,6%).

S tvrzením u jedináčků nesouhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 73 (35,8%) respondentů, u druhorozených 65 (45,1%) a u nejmladších 14 (42,4%) respondentů.

U tohoto tvrzení se dalo očekávat, že souhlasit s ním budou spíše druhorození, popř. prvorození, přičemž každé z těchto pořadí narození může mít zvýšené sklony ke kritizování z různých důvodů. Pokud kritizuje jedináček nebo prvorozený, je to hlavně jeho touha po perfekcionismu, která se k tomuto jednání stává největší pohnutkou. Druhorození pak kritizují ostatní především proto, že v nich chtějí vzbudit pocity méněcennosti, jaké zažívají oni sami. U nejmladších jsem pak očekávala, že s tvrzením spíše nebudou souhlasit.

Jak můžeme vidět v tabulce, s tvrzením nejčastěji souhlasili prvorození – 64,2%. U nejmladších a jedináčků byly výsledky velmi vyrovnané, u nejmladších souhlasilo 57,6% respondentů a u jedináčků 57,1%. Nejméně často pak souhlasili druhorození – 54,9%, rozdíl byl však i zde zanedbatelný.

Tvrzení č. 2 se týkalo toho, zda dělá respondentům problém např. odmítnout někoho, kdo potřebuje pomoc, když na to oni právě nemají čas nebo náladu:

2. Často mám problém říkat „ne“. S - N

Jaké odpovědi respondenti volili, nám ukazuje tabulka č. 31:

Tabulka 31: Sebeprosazování

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	8	57,1	111	54,4	84	58,3	17	51,5
N	6	42,9	93	45,6	60	41,7	16	48,5
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tímto tvrzením u jedináčků souhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 111 (54,4%) respondentů, u druhorozených 84 (58,3%) a u nejmladších 17 (51,5%) respondentů.

S tvrzením pak u jedináčků nesouhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 93 (45,6%) respondentů, u druhorozených 60 (41,7%) a u nejmladších 16 (48,5%).

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že souhlasit s ním budou nejčastěji jedináčci mající pocit, že musí zvládnout vše, co se po nich žádá nebo tzv. vstřícní prvorození, kteří potřebují, aby je jejich okolí uznávalo a obdivovalo, popř. nejmladší, kteří se mnohdy zhostí úkolů, kterých se zhostit původně ani nechtěli, jen proto, aby svému okolí předvedli, co všechno jsou schopni dokázat.

S tvrzením nakonec nejčastěji souhlasili druhorození – 58,3%, po nich následovali jedináčci, prvorození a nejmladší, přičemž rozdíly byly i zde velmi malé na to, aby se z těchto výsledků daly vyvodit nějaké závěry.

U tvrzení č. 3 jsem zjišťovala, zda se respondenti považují za vůdčí typy:

3. *Nedělá mi problém být vůdčí osobností. S - N*

Jaké odpovědi respondenti volili, můžeme vidět v tabulce č. 32:

Tabulka 32: Vůdčí osobnost

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	5	35,7	113	55,4	67	46,5	14	42,4
N	9	64,3	91	44,6	77	53,5	19	57,6
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 113 (55,4%) respondentů, u druhorozených 67 (46,5%) a u nejmladších 14 (42,4%).

S tvrzením nesouhlasilo 9 (64,3%) jedináčků, 91 (44,6%) prvorozených, 77 (53,5%) druhorozených a 19 (57,6%) nejmladších.

U tohoto tvrzení jsem se domnívala, že souhlasit s ním budou nejčastěji prvorození. Ti bývají v literatuře zabývající se vlivem pořadí narození na osobnost považováni v porovnání s ostatními sourozeneckými pozicemi za jedince, kterým jsou vůdcovské schopnosti nejvlastnější. Toto očekávání se zde skutečně potvrdilo. S tvrzením nejčastěji souhlasili prvorození – 55,4%. Za nimi následovali druhorození a nejmladší. Nejméně pak souhlasili jedináčci – 35,7%.

U tvrzení č. 4 se respondenti vyjadřovali k tomu, do jaké míry jsou starostliví:

4. *Jsem velmi starostlivý(á).* S - N

Jejich odpovědi můžeme vidět v tabulce č. 33:

Tabulka 33: Starostlivost

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	11	78,6	160	78,4	121	84,0	30	90,9
N	3	21,4	44	21,6	23	16,0	3	9,1
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tímto tvrzením u jedináčků souhlasilo 11 (78,6%) respondentů, u prvorozených 160 (78,4%), u druhorozených 121 (84%) a u nejmladších 30 (90,9%) respondentů.

U jedináčků pak s tvrzením nesouhlasili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 44 (21,6%) respondentů, u druhorozených 23 (16%) respondentů a u nejmladších 3 (9,1%).

Přehnanou starostlivost jsem nejvíce očekávala u mnohdy až příliš zodpovědných jedináčků a prvorozených. U nejmladších jsem ji pak očekávala ze všech nejméně, jelikož v literatuře jsou považováni za nejbezstarostnější ze všech sourozeneckých pozic. Ačkoli Isaacson a Radish (2006) mluví o tom, že i určitá část nejmladších může být přehnanou starostlivostí zatížena. Jedná se zejména o nejmladší, kteří byli svým okolím hodně zrazováni od dosahování svých cílů tím, že jim nedůvěřovalo, vysmívalo se jim a považovalo je za slabé.

Jak můžeme vidět v tabulce, s tímto tvrzením nakonec nejčastěji souhlasili právě nejmladší – 90,9%. Za nimi následovali druhorození – 84% a jedináčci s prvorozenými, jejichž výsledek dosahoval velmi podobných hodnot.

Tvrzení č. 5 se týkalo toho, jak vysoké cíle si respondenti kladou:

5. *Často si vytyčuji příliš vysoké cíle a jsem zklamaný(á), pokud jich nedosáhnu. S - N*

V tabulce č. 34 je znázorněno, jaké odpovědi respondenti volili:

Tabulka 34: Vytyčování cílů

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	4	28,6	107	52,5	69	47,9	19	57,6
N	10	71,4	97	47,5	75	52,1	14	42,4
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasili 4 (28,6%) respondenti, u prvorozených 107 (52,5%) respondentů, u druhorozených 69 (47,9%) respondentů a u nejmladších 19 (57,6%).

S tvrzením u jedináčků nesouhlasilo 10 (71,4%) respondentů, u prvorozených 97 (47,5%) respondentů, u druhorozených 75 (52,1%) respondentů a u nejmladších 14 (42,4%).

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že to budou s největší pravděpodobností jedináčci a prvorození, kdo bude tíhnout k přetěžování se a k volbě cílů, které jsou mnohdy až nereálné. Jedináčci však nakonec s tvrzením souhlasili ze všech sourozeneckých pozic nejméně – 28,6%. S tvrzením nejčastěji souhlasili nejmladší – 57,6%. Následovali je prvorození – 52,5% takže rozdíl zde nebyl tak markantní, a druhorození – 47,9%.

U tvrzení č. 6 mě zajímalo, jak moc je pro respondenty důležitý názor okolí na jejich osobu:

6. *Velmi mě zajímá, co si o mně druzí lidé myslí. S - N*

Odpovědi nám ukazuje tabulka č. 35:

Tabulka 35: Důležitost názorů okolí

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	5	35,7	128	62,7	88	61,1	22	66,7
N	9	64,3	76	37,3	56	38,9	11	33,3
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 128 (62,7%) respondentů, u druhorozených 88 (61,1%) a u nejmladších 22 (66,7%).

S tvrzením u jedináčků nesouhlasilo 9 (64,3%) respondentů, u prvorozených 76 (37,3%) respondentů, u druhorozených 56 (38,9%) a u nejmladších 11 (33,3%) respondentů.

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že souhlasit s ním budou nejčastěji prvorození, pro které je názor okolí na jejich osobu údajně velmi důležitý. Jak vidíme v tabulce, nejvíce souhlasných odpovědí se objevilo u nejmladších – 66,7%. Prvorození byli sice až druzí, ale rozdíl zde nebyl nijak velký. S tvrzením souhlasilo 62,7% z nich. Nejméně pak názor okolí na jejich osobu zajímal jedináčky. Že je pro ně důležité, co si o nich ostatní myslí, uvedlo pouze 35,7% z nich.

Mohu jen odhadovat, že tento výsledek u jedináčků byl možná způsoben tím, že vyrůstali bez sourozence a nebyli tak často vystavováni porovnávání, a právě proto se k němu neuchylují ani dnes. Nehledí tedy tolik na to, co si o nich ostatní myslí a případná kritika se jich tolik nedotýká. Jak jsem uváděla v teoretické části, jedináčci mohou mít poněkud problémy s chápáním ostatních, jsou přesvědčeni, že jejich názor je správný a pokud jej s nimi někdo nesdílí, je pro ně obtížné porozumět, proč tomu tak je.

Prostřednictvím tvrzení č. 7 jsem chtěla zjistit, kolik respondentů si myslí, že je láska podmíněná tím, co dokáží:

7. *Mívám pocit, že lásku si musím zasloužit tím, co dokážu. S - N*

Odpovědi znázorňuje tabulka č. 36:

Tabulka 36: Podmíněnost lásky

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	3	21,4	87	42,6	89	61,8	9	27,3
N	11	78,6	117	57,4	55	38,2	24	72,7
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 87 (42,6%) respondentů, u druhorozených 89 (61,8%) a u nejmladších 9 (27,3%) respondentů.

S tvrzením u jedináčků nesouhlasilo 11 (78,6%) respondentů, u prvorozených 117 (57,4%) respondentů, u druhorozených 55 (38,2%) a u nejmladších 24 (72,7%) respondentů.

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že bude nejčastěji voleno prvorozenými, kteří v dětství po příchodu sourozence mívají pocit, že ztratili lásku rodičů a že ji mohou vrátit jen když budou dělat to, co se po nich vyžaduje. Když např. matce s něčím pomohou, jsou za to pochváleni a prostřednictvím chvály cítí, že jsou znovu milováni. Tento stereotyp si údajně uchovávají i v dospělosti.

Jak vidíme dle tabulky, očekávání se nenaplnilo, protože s tvrzením souhlasil největší podíl druhorozených – 61,8%. Je možné, že tento jev souvisí s tím, že druhorození trpívají pocity méněcennosti a domnívají se, že prostřednictvím jejich úspěchu je okolí

bude mít raději. Prvorození byli v tomto případě na druhém místě – 42,6%. Za nimi následovali nejmladší a jedináčci.

U tvrzení č. 8 měli respondenti uvádět, zda se cítí být nadřazení nad ostatními lidmi:

8. *Musím přiznat, že se často cítím být nadřazený(á) nad ostatními lidmi. S - N*

Odpovědi respondentů můžeme vidět v tabulce č. 37:

Tabulka 37: Pocit nadřazenosti

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	5	35,7	50	24,5	21	14,6	5	15,2
N	9	64,3	154	75,5	123	85,4	28	84,8
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tímto tvrzením u jedináčků souhlasilo 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 50 (24,5%) respondentů, u druhorozených 21 (14,6%) a u nejmladších 5 (15,2%) respondentů.

U jedináčků pak s tvrzením nesouhlasilo 9 (64,3%) respondentů, u prvorozených 154 (75,5%) respondentů, u druhorozených 123 (85,4%) a u nejmladších 28 (84,8%) respondentů.

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že souhlasit s ním budou hlavně prvorození, jelikož právě jim literatura přisuzuje pocit nadřazenosti nad ostatními. Prvorození však v tomto případě byli až na druhém místě – 24,5%, jelikož na prvním se umístili jedináčci – 35,7%. Za nimi následovali nejmladší. Nejméně pak s tvrzením souhlasili druhorození – 14,6%, což by korespondovalo s tvrzením, že má tato sourozenecká pozice největší sklony k pocitům méněcennosti.

Tvrzení č. 9 se týkalo toho, jak moc jsou respondenti konzervativní:

9. *Jsem spíše konzervativní. S - N*

Odpovědi respondentů vidíme v tabulce č. 38:

Tabulka 38: Konzervativnost

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Odpovědi								
S	8	57,1	102	50,0	72	50,0	21	63,6
N	6	42,9	102	50,0	72	50,0	12	36,4
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

U jedináčků s tvrzením souhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 102 (50%) respondentů, u druhorozených 72 (50%) respondentů a u nejmladších 21 (63,6%) respondentů.

S tvrzením nesouhlasilo u jedináčků 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 102 (50%) respondentů, u druhorozených 72 (50%) respondentů a u nejmladších 12 (36,4%) respondentů.

Zde jsem očekávala, že s tvrzením budou souhlasit hlavně jedináčci a prvorození, jimž je konzervativnost přisuzována nejvíce ze všech sourozeneckých pozic. Jak vidíme, s tvrzením nakonec nejčastěji souhlasili nejmladší – 63,6%. Za nimi následovali jedináčci – 57,1%. Prvorození a druhorození skončili se stejným výsledkem – 50%

Tvrzení č. 10 se týkalo soutěživosti:

10. Jsem poměrně dost soutěživý(á). S - N

Jak často respondenti s tímto tvrzením souhlasili, vidíme v tabulce č. 39:

Tabulka 39: Soutěživost

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Odpovědi								
S	3	21,4	95	46,6	70	48,6	11	33,3
N	11	78,6	109	53,4	74	51,4	22	66,7
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasili 3 (21,4%) respondenti, u prvorozených 95 (46,6%), u druhorozených 70 (48,6%) a u nejmladších 11 (33,3%).

U jedináčků pak nesouhlasilo 11 (78,6%) respondentů, u prvorozených 109 (53,4%), u druhorozených 74 (51,4%) a u nejmladších 22 (66,7%) respondentů.

Nejvíce soutěživými jsou dle teorie sourozenecké konstelace druhorození, proto se dalo očekávat, že právě oni budou nejčastěji souhlasit s tímto tvrzením. Jak ukazuje tabulka, druhorození byli skutečně na prvním místě. S tvrzením souhlasilo 48,6% z nich. Těsně za nimi však skončili prvorození – 46,6%, takže rozdíl mezi nimi nebyl tak velký. Za nejméně soutěživé se pak považovali jedináčci – 21,4%. Zde už je rozdíl oproti druhorozeným poměrně značný.

Tvrzení č. 11 se týkalo organizačních schopností:

11. Mám dobré organizační schopnosti. S - N

V tabulce č. 40 vidíme, jak respondenti souhlasili či nesouhlasili s tímto tvrzením:

Tabulka 40: Organizační schopnosti

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	12	85,7	169	82,8	102	70,8	23	69,7
N	2	14,3	35	17,2	42	29,2	10	30,3
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením souhlasilo 12 (85,7%) jedináčků, 169 (82,8%) prvorozených, 102 (70,8%) druhorozených a 23 (69,7%) nejmladších.

U jedináčků pak nesouhlasili 2 (14,3%) respondenti, u prvorozených 35 (17,2%) respondentů, u druhorozených 42 (29,2%) a u nejmladších 10 (30,3%) respondentů.

Dalo se očekávat, že s tvrzením budou souhlasit spíše jedináčci a prvorození, jelikož schopnost organizovat by měla být právě u nich v porovnání s ostatními sourozeneckými pozicemi nejvýraznější. U nejmladších jsem naopak očekávala, že s tvrzením budou souhlasit nejméně. Očekávání se skutečně naplnilo; na prvním místě

byli jedináčci – 85,7% a na druhém prvorození – 82,8%. V tomto případě vyšlo i očekávání týkající se nejmladších. S tvrzením souhlasilo pouze 69,7%.

Tvrzení č. 12 se týkalo rozhodnosti:

12. Jsem rozhodný(á). S - N

Odpovědi respondentů ukazuje tabulka č. 41:

Tabulka 41: Rozhodnost

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	9	64,3	100	49,0	64	44,4	19	57,6
N	5	35,7	104	51,0	80	55,6	14	42,4
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 9 (64,3%) respondentů, u prvorozených 100 (49%) respondentů, u druhorozených 64 (44,4%) respondentů a u nejmladších 19 (57,6%).

U jedináčků pak s tvrzením nesouhlasilo 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 104 (51%) respondentů, u druhorozených 80 (55,6%) a u nejmladších 14 (42,4%).

Očekávaným výsledkem u tohoto tvrzení bylo, že souhlasit s ním budou nejčastěji druhorození, kteří se příliš neohlíží na své pocity a řídí se logikou; tudíž by právě jim mělo dělat rozhodování nejmenší potíže. Dále jsem se domnívala, že nejméně budou s tvrzením souhlasit prvorození, kterým údajně rozhodování často činí problém. Jak vidíme v tabulce, u druhorozených se nic z výše zmiňovaných faktů nepotvrdilo, jelikož s tvrzením souhlasili nejméně – 44,4%. Na prvním místě byli jedináčci - 64,3% a na druhém nejmladší – 57,6%. Očekávání se do jisté míry naplnilo u prvorozených. I když nebyli úplně na posledním místě, s tvrzením souhlasilo pouze 49%.

Tvrzení č. 13 se týkalo potlačování pocitů:

13. Často potlačuji své pocity a řídím se spíše logikou. S - N

Odpovědi můžeme vidět v tabulce č. 42:

Tabulka 42: Potlačování pocitů

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Odpovědi								
S	7	50,0	90	44,1	65	45,1	12	36,4
N	7	50,0	114	55,9	79	54,9	21	63,6
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

U jedináčků s tvrzením souhlasilo 7 (50%) respondentů, u prvorozených 90 (44,1%), u druhorozených 65 (45,1%) a u nejmladších 12 (36,4%) respondentů.

S tvrzením u jedináčků nesouhlasilo 7 (50%) respondentů, u prvorozených 114 (55,9%) respondentů, u druhorozených 79 (54,9%) a u nejmladších 21 (63,6%).

Potlačování pocitů a řízení se logickým uvažováním je považováno za typické pro druhorozené, proto jsem očekávala, že právě oni budou s tvrzením nejčastěji souhlasit. To se však nestalo. Nejčastěji s tvrzením souhlasili jedináčci - 50% a druhorození byli až na druhém místě - 45,1%. Nejméně často pak s tvrzením souhlasili nejmladší - 36,4%.

Ve tvrzení č. 14 jsem zjišťovala, zda si o sobě respondenti myslí, že mají velkou sebekázeň:

14. Mám velkou sebekázeň. S - N

Tabulka č. 43 znázorňuje odpovědi respondentů:

Tabulka 43: Sebekázeň

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Odpovědi								
S	5	35,7	84	41,2	61	42,4	12	36,4
N	9	64,3	120	58,8	83	57,6	21	63,6
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 5 (35,7%) respondentů, u prvorozených 84 (41,2%), u druhorozených 61 (42,4%) a u nejmladších 12 (36,4%) respondentů.

U jedináčků nesouhlasilo 9 (64,3%) respondentů, u prvorozených 120 (58,8%), u druhorozených 83 (57,6%) a u nejmladších 21 (63,6%) respondentů.

Velká sebekázeň bývá přisuzována druhorozeným, proto jsem se domnívala, že právě oni budou s tvrzením nejčastěji souhlasit. Nejméně jsem pak volbu možnosti „souhlasím“ očekávala u nejmladších narozených. Tabulka nám ukazuje, že nejčastěji s tvrzením skutečně souhlasili druhorození – 42,4%. Na druhém místě byli prvorození, rozdíl zde však byl velmi malý. Možnost „souhlasím“ zvolilo 41,2% z nich. Za nimi následovali nejmladší – 36,4% a nejméně často s tvrzením souhlasili jedináčci – 35,7%. Rozdíl mezi nejmladšími a jedináčky byl taktéž nepatrný.

U tvrzení č. 15 byli respondenti tázáni na to, zda trpí pocitem méněcennosti:

15. Často trpím pocitem méněcennosti. S - N

Odpovědi respondentů nám ukazuje tabulka č. 44:

Tabulka 44: Pocit méněcennosti

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	6	42,9	91	44,6	77	53,5	17	51,5
N	8	57,1	113	55,4	67	46,5	16	48,5
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 91 (44,6%) respondentů, u druhorozených 77 (53,5%) a u nejmladších 17 (51,5%) respondentů.

U jedináčků nesouhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 113 (55,4%) respondentů, u druhorozených 67 (46,5%) a u nejmladších 16 (48,5%) respondentů.

Pocity méněcennosti bývají dle teorie sourozeneckých konstelací připisovány druhorozeným, kteří si v dětství často přijdou nedostateční, když se porovnávají se svým starším sourozencem a pak si tento pocit přenáší i do dalšího života. Jak můžeme vidět v tabulce, druhorození skutečně s tímto tvrzením souhlasili ze všech

sourozeneckých pozic nejčastěji – možnost „souhlasím“ zvolilo 53,5% z jejich celkového počtu. Na druhém místě byli nejmladší – 51,5%, rozdíl zde tedy byl opět nepatrný. Za nimi pak následovali prvorození a jedináčci.

Tvrzení č. 16 zjišťovalo informace o tom, zda mají respondenti pocit, že se jim v životě objevuje dostatek podnětů k tomu, aby jim nepřišel nudný:

16. Život mi často přijde nudný. S - N

Odpovědi respondentů můžeme vidět v tabulce č. 45:

Tabulka 45: Pocity nudy

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	6	42,9	47	23,0	44	30,6	11	33,3
N	8	57,1	157	77,0	100	69,4	22	66,7
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

U jedináčků s tvrzením souhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 47 (23%) respondentů, u druhorozených 44 (30,6%) respondentů a u nejmladších 11 (33,3%) respondentů.

U jedináčků nesouhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 157 (77%), u druhorozených 100 (69,4%) a u nejmladších 22 (66,7%) respondentů.

U tohoto tvrzení jsem se domnívala, že souhlasit s ním budou především nejmladší a nejméně pak prvorození či jedináčci. Nejmladší však byli až na druhém místě – 33,3% za jedináčky – 42,9%. Potvrdilo se tedy to, že s tvrzením budou nejméně souhlasit prvorození. Možnost „souhlasím“ zvolilo pouze 23% z nich.

U tvrzení č. 17 jsem zjišťovala, zda mají respondenti potřebu dokazovat svému okolí, že není nic, co by nezvládli:

17. Rád(a) ukazuji svému okolí, že pro mě nic není problém. S - N

Odpovědi na tuto otázku nám ukazuje tabulka č. 46:

Tabulka 46: Demonstrace schopností a dovedností před okolím

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	8	57,1	101	49,5	48	33,3	13	39,4
N	6	42,9	103	50,5	96	66,7	20	60,6
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 101 (49,5%), u druhorozených 48 (33,3%) a u nejmladších 13 (39,4%).

U jedináčků pak nesouhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 103 (50,5%) respondentů, u druhorozených 96 (66,7%) respondentů a u nejmladších 20 (60,6%).

V tomto případě jsem očekávala nejvíce souhlasných odpovědí ze strany nejmladších, ale i prvorozených, kteří touží po obdivu okolí. Možnost „souhlasím“ však nejčastěji volili jedináčci – 57,1% a prvorození byli až na druhém místě – 49,5%. Za nimi následovali nejmladší – 39,4% a druhorození – 33,3%.

Tvrzení č. 18 se týkalo toho, zda respondenti rádi pomáhají druhým lidem:

18. Rád(a) pomáhám druhým. S - N

Tabulka č. 47 znázorňuje, jak respondenti odpovídali:

Tabulka 47: Ochota pomáhat

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	12	85,7	184	90,2	133	92,4	31	93,9
N	2	14,3	20	9,8	11	7,6	2	6,1
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 12 (85,7%) respondentů, u prvorozených 184 (90,2%), u druhorozených 133 (92,4%) respondentů a u nejmladších 31 (93,9%).

U jedináčků nesouhlasili 2 (14,3%) respondenti, u prvorozených 20 (9,8%) respondentů, u druhorozených 11 (7,6%) a u nejmladších 2 (6,1%) respondenti.

U tohoto tvrzení jsem očekávala, že souhlasit s ním budou hlavně nejmladší a „vstřícní“ prvorození. Výsledky však byly poměrně vyrovnané. Na prvním místě skutečně skončili nejmladší. Odpověď „souhlasím“ zvolilo 93,9% z nich. Za nimi následovali druhorození – 92,4% a prvorození tak byli až na třetím místě – 90,2%. S tvrzením pak nejméně často souhlasili jedináčci – 85,7%.

U tvrzení č. 19 se měli respondenti vyjádřit, zda umí manipulovat s lidmi:

19. Myslím, že umím docela dobře manipulovat s lidmi. S - N

Odpovědi znázorňuje tabulka č. 48:

Tabulka 48: Schopnost manipulovat

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	7	50,0	80	39,2	37	25,7	8	24,2
N	7	50,0	124	60,8	107	74,3	25	75,8
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 7 (50%) respondentů, u prvorozených 80 (39,2%) respondentů, u druhorozených 37 (25,7%) respondentů a u nejmladších 8 (24,2%).

U jedináčků s tvrzením nesouhlasilo 7 (50%) respondentů, u prvorozených 124 (60,8%), u druhorozených 107 (74,3%) respondentů a u nejmladších 25 (75,8%) respondentů.

Umění manipulovat s lidmi je dle teorie sourozeneckých konstelací připisováno nejmladším, proto jsem u nich očekávala, že budou s tímto tvrzením souhlasit nejčastěji. Nejmladší však v tomto případě skončili na úplně posledním místě; s tvrzením souhlasilo pouze 24,2% z jejich celkového počtu. První místo překvapivě obsadili jedináčci – 50%, za nimi následovali prvorození – 39,2% a druhorození – 25,7%.

U tvrzení č. 20 jsem zjišťovala, zda jsou respondenti ve společnosti rádi středem pozornosti:

20. Dělá mi dobře, když na sebe mohu ve společnosti strhnout pozornost. S - N

Odpovědi respondentů můžeme vidět v tabulce č. 49:

Tabulka 49: Touha po upoutání pozornosti okolí

Pořadí narození	Jedináček		Prvorozený		Druhorozený		Nejmladší	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
S	6	42,9	85	41,7	47	32,6	13	39,4
N	8	57,1	119	58,3	97	67,4	20	60,6
celkem	14	100,0	204	100,0	144	100,0	33	100,0

S tvrzením u jedináčků souhlasilo 6 (42,9%) respondentů, u prvorozených 85 (41,7%) respondentů, u druhorozených 47 (32,6%) a u nejmladších 13 (39,4%) respondentů.

U jedináčků nesouhlasilo 8 (57,1%) respondentů, u prvorozených 119 (58,3%) respondentů, u druhorozených 97 (67,4%) a u nejmladších 20 (60,6%) respondentů.

U tohoto tvrzení jsem očekávala souhlasné odpovědi nejčastěji ze strany nejmladších, jelikož touha být středem pozornosti se připisuje právě této sourozenecké pozici. Toto se však nepotvrdilo, jelikož na prvním místě byli jedináčci – 42,9%, na druhém prvorození – 41,7% a nejmladší byli až třetí – 39,4%. I u tohoto tvrzení byly výsledky velmi vyrovnané.

8 DISKUZE

Výsledky výzkumu přinesly různorodá zjištění, týkající se teorie sourozeneckých konstelací. Cílem výzkumu bylo ověření poznatků vztahujících se k jedincům narozeným v určité sourozenecké pozici, které uvádí literatura zabývající se tímto tématem. Ve výzkumném vzorku byl bohužel velký nepoměr v zastoupení jednotlivých sourozeneckých pozic, kvůli čemuž vzorek nemůže být označen za reprezentativní. Mezi respondenty bylo 204 (51,6%) prvorozených, 144 (36,5%) druhorozených, 33 (8,4%) nejmladších a pouze 14 (3,5%) jedináčků.

Na základě přečtené literatury pojednávající o teorii sourozeneckých konstelací bylo stanoveno několik předpokladů. První z nich se týkal jedináčků a prvorozených:

P1: Předpokládám, že jedináčci a prvorození jsou ze všech sourozeneckých pozic nejambicióznější.

O těchto sourozeneckých pozicích je známo, že mívají největší sklony k perfekcionismu a jsou velmi cílevědomí. U prvorozených se navíc přidává zvýšená důležitost, již přikládají názorům svého okolí a touha po tom, aby byli všemi obdivováni.

Podkladem pro ověření tohoto předpokladu bylo hned několik otázek. S otázkou ambicí souvisí bezpochyby nejvyšší dosažené vzdělání. Pokud se podíváme na odpovědi respondentů u položky, kde byli tázáni na nejvyšší dosažené vzdělání a zaměříme se na to, kolik procent u jednotlivých sourozeneckých pozic uvádělo „vysokoškolské“, vidíme, že nejčastěji toto vzdělání uváděli nejmladší – 45,5%, po nich následovali druhorození – 38,2%, dále prvorození – 36,3% a na posledním místě skončili jedináčci – 21,4%. V oblasti vzdělání se předpoklad o ambicích jedináčků a prvorozených nepotvrdil. Je však třeba brát v potaz nepoměr mezi zastoupením jednotlivých sourozeneckých pozic, kvůli němuž mohou být výsledky značně zkreslené.

Další otázkou, která se pojí s ambicemi, je důležitost, jakou jedinec přikládá úspěchu. Tohoto tématu se týkala otázka č. 3 ve třetí části dotazníku. Pokud se zaměříme na odpověď a), prostřednictvím jejíhož zvolení o sobě respondenti uváděli, že se snaží být úspěšní pokud možno ve všem, pak si můžeme povšimnout, že z prvorozených ji zvolilo 41,2% respondentů, z druhorozených 34,7%, z jedináčků 28,6% a z nejmladších 24,2%. V tomto ohledu se předpoklad potvrdil pouze u prvorozených.

S ambicemi se dále pojí postoj, jaký jedinci zaujímají k plnění svých povinností. Na toto téma byli respondenti tázáni prostřednictvím otázky č. 4 ve třetí části dotazníku. Zde se zaměřím na odpověď c), kterou volili respondenti, kteří se mnohdy přetěžují a mívají pak problém stihnout vše, co si naplánovali. Takový způsob plnění studijních či pracovních úkolů je typický pro jedince, kteří se snaží stihnout příliš mnoho věcí. Dle teorie sourozeneckých konstelací se jedná o jev, který se vyskytuje více u prvorozených než u jedináčků, kteří mívají spíše tendence práci odkládat. Odpověď c) v tomto případě volilo 18,1% druhorozených, 17,2% prvorozených, 14,3% jedináčků a 12,1%

nejmladších. Rozdíl mezi druhorozenými a prvorozenými byl nepatrný, nicméně v tomto případě se předpoklad nepotvrdil.

Prostřednictvím otázky č. 8 ve třetí části dotazníku byli respondenti tázáni na to, jaké své klady by vyzdvihli při pracovním pohovoru. Odpověď a) volili jedinci, kteří za své klady považují, že jsou perfekcionista, pro které je důležitá přesnost a kteří si kladou vysoké cíle. Tuto odpověď volilo 28,9% prvorozených, 28,5% druhorozených, 21,4% jedináčků a 18,2% nejmladších. U jedináčků se předpoklad nepotvrdil. Prvorození oproti druhorozeným sice mírně vedou, také si můžeme povšimnout patrnějšího rozdílu oproti nejmladším; ani zde se však nedá říct, že by se předpoklad jednoznačně potvrdil.

Poslední položkou, jejímž prostřednictvím byl ověřován tento předpoklad, bylo tvrzení č. 5 ve čtvrté části dotazníku. Zde byly zjišťovány informace na téma vytyčování si příliš vysokých cílů a případného zklamání, které přichází po jejich nenaplnění. Do této situace se mohou dostávat opět jedinci, kteří se toho snaží dokázat více, než je v jejich silách, což se mnohdy pojí s ambiciózními povahami. S tím, že se do této situace často dostávají, souhlasilo 57,6% nejmladších, 52,5% prvorozených, 47,9% druhorozených a 28,6% jedináčků. Ani zde se předpoklad nepotvrdil, jedináčci skončili dokonce na posledním místě.

Po vyhodnocení těchto otázek nezbyvá než konstatovat, že předpoklad, že by byli jedináčci a prvorození ambicióznější než druhorození a nejmladší se kromě otázky, týkající se důležitosti, jakou přikládají úspěchu, nepotvrdil.

Další předpoklad se taktéž týkal jedináčků a prvorozených; tentokrát byl však zaměřený na jejich potřebu organizovat a mít ve všem řád:

P2: Předpokládám, že jedináčci a prvorození mají zvýšenou potřebu organizovat a mít ve všem systém.

U tohoto předpokladu se nemohu nezmínit o zajímavém výsledku u položky, která se týkala studijního či pracovního zaměření respondentů. Ekonomické zaměření uvedlo u prvorozených 15,2%, u druhorozených 7,6% a u nejmladších 6,1%. Zaměstnání tohoto typu bezpochyby vyžaduje, aby bylo vykonáváno člověkem, pro kterého není problém udržovat ve věcech systém. U prvorozených se tedy v tomto ohledu předpoklad potvrdil.

Další položkou, která byla podkladem pro ověření tohoto předpokladu, je otázka č. 1 ve třetí části dotazníku, která zjišťovala, jak velkou mají respondenti potřebu plánovat. Pokud se zaměříme na výsledky u odpovědi a), jejímž zvolením o sobě respondenti uváděli, že plánují hodně a vadí jim, pokud něco nevyjde dle jejich záměrů, vidíme, že nejvíce byla tato odpověď volena jedináčky – 35,7%, dále druhorozenými – 35,4, prvorozenými – 34,8% a nejméně pak nejmladšími – 24,2. U nejmladších se dal takovýto výsledek očekávat, jinak se však předpoklad opět nepotvrdil. Přestože jsou na prvním místě jedináčky, rozdíl mezi nimi a druhorozenými je příliš malý.

Otázka č. 5 ve třetí části dotazníku byla přímo zaměřena na zjištění, jak moc se snaží respondenti udržovat si ve věcech systém. Odpověď a), tedy že mít ve všem systém je pro ně velmi důležité, volili nejčastěji jedináčky – 28,6%, dále prvorození – 24,5%, nejmladší – 24,2% a nejméně pak druhorození – 18,1%. Jedináčky a prvorození zaujímají sice první dvě místa; nejmladší však následují prvorozené s minimálním rozdílem. Zde je možné říct, že předpoklad se potvrdil spíše u jedináček, jelikož rozdíl mezi prvorozenými a nejmladšími je příliš malý. Při porovnání jedináček s druhorozenými už byl rozdíl patrnější.

S potřebou udržování systému se vcelku těsně pojí i otázka, jakou důležitost jedinci připisují pravidlům a jejich dodržování. Na toto téma byli jedinci dotazováni u otázky č. 7 ve třetí části dotazníku. Odpověď a), tedy že pravidla striktně dodržují, zvolilo 13,2% druhorozených, 12,7% prvorozených, 7,1% jedináček a 6,1% nejmladších. Jak vidíme, na prvním místě jsou druhorození, u kterých by se spíš dala předpokládat větší volnost v jejich dodržování, a prvorození, ačkoliv s malým rozdílem, jsou až na druhém místě. Ani zde se předpoklad jednoznačně nepotvrdil.

Tvrzení č. 11 ve čtvrté části dotazníku se přímo tázalo na to, zda mají respondenti dobré organizační schopnosti. Z jedináček s ním souhlasilo 85,7%, z prvorozených 82,8%, z druhorozených 70,8% a z nejmladších 69,7%. Zde se předpoklad potvrdil.

Po vyhodnocení odpovědí otázek, které se pojily s tímto předpokladem, není možné dle výsledků vyvodit jednoznačné závěry o tom, zda se předpoklad potvrdil. K jeho potvrzení došlo jen v některých ohledech.

Další předpoklad byl směřován k jedináčkům:

P3: Předpokládám, že jedináčci berou nejméně ze všech sourozeneckých pozic v potaz názory svého okolí.

Otázka č. 3 ze třetí části dotazníku se tázala respondentů na jejich chování při konfliktech. Zvolením odpovědi a) o sobě respondenti uváděli, že při hádkách je jim často vyčítáno, že je nezajímá názor okolí, což by ze všech nabízených mělo být typickou odpovědí jedináčků. Zde se předpoklad potvrdil, jelikož z jedináčků volilo tuto odpověď 21,4%. U druhorozených to pak bylo 14,6%, u prvorozených 12,7% a u nejmladších 12,1%.

S tímto předpokladem souvisí i tvrzení č. 6 ve čtvrté části dotazníku, respondenti zde měli odsouhlasit či odmítnout tvrzení, že je velmi zajímavá, co si o nich myslí druzí lidé. S tvrzením souhlasilo 66,7% nejmladších, 62,7% prvorozených, 61,1% druhorozených a pouze 35,7% jedináčků. Tento předpoklad se tedy potvrdil.

Další předpoklad se týkal druhorozených a pocitu méněcennosti, ke kterému má údajně tato sourozenecká konstelace největší sklony:

P4: Předpokládám, že druhorození trpí nejčastěji ze všech sourozeneckých pozic pocitem méněcennosti.

První otázka, pomocí které měl být zmapován pocit méněcennosti u druhorozených, byla otázka č. 2 ve třetí části dotazníku, jež se týkala důležitosti úspěchu. Zvolením odpovědi b) o sobě respondenti uváděli, že by chtěli být úspěšní, ale že mají zároveň pocit, že jim to nejde tak dobře jako ostatním. Zde jsem předpokládala, že tuto odpověď budou nejvíce volit právě druhorození. Předpoklad se však naprosto nepotvrdil, jelikož tato odpověď byla druhorozenými volena nejméně.

S tímto předpokladem souvisí i tvrzení č. 1 ve čtvrté části dotazníku, kde měli respondenti odsouhlasit nebo zamítnout, že bývají přehnaně kritičtí k sobě i ostatním, což u druhorozených údajně souvisí právě s pocitem méněcennosti. Ani v tomto ohledu se předpoklad nepotvrdil, jelikož druhorození s tímto tvrzením souhlasili nejméně ze všech sourozeneckých pozic.

U tvrzení č. 15 měli respondenti odsouhlasit či zamítnout, zda často trpí pocitem méněcennosti. S tímto tvrzením skutečně souhlasili druhorození nejčastěji – 53,5%,

s malým rozdílem je však následovali nejmladší – 51,5% a dále prvorození – 44,6% a jedináčci – 42,9%. Mohli bychom říci, že v tomto případě se předpoklad potvrdil, ovšem při porovnání druhorozených a nejmladších vidíme, že ne jednoznačně.

Dle výsledků u těchto otázek vidíme, že předpoklad o méněcennosti u druhorozených není možné potvrdit.

Poslední předpoklad se týkal nejmladších a stereotypu, který se s tímto pořadím narození pojí – tedy že nejmladší se nejraději ze všech sourozeneckých pozic ocitají ve středu pozornosti:

P5: Předpokládám, že nejmladší se nejraději ze všech sourozeneckých pozic ocitají ve středu pozornosti.

S tímto předpokladem souvisela otázka č. 8 ve třetí části dotazníku, kde byli respondenti tázáni na to, jaké své klady by vyzdvihli při pracovním pohovoru. Předpokládala jsem, že nejmladší budou nejčastěji volit odpověď c), tedy že umí pobavit a zaujmout své okolí, což se také stalo. Z jejich celkového počtu ji zvolilo 39,4%, z prvorozených ji zvolilo 32,8%, u jedináčků 28,6% a u druhorozených 28,5%. Zde tedy můžeme říci, že se předpoklad potvrdil, ač rozdíl mezi nejmladšími a prvorozenými nebyl příliš výrazný.

U tvrzení č. 20 ve čtvrté části dotazníku měli respondenti odsouhlasit nebo zamítnout, zda jim dělá dobře, když na sebe mohou ve společnosti strhnout pozornost. Zde se předpoklad nepotvrdil, s tvrzením souhlasili nejvíce jedináčci – 42,9%, dále prvorození – 41,7% a nejmladší byli až na třetím místě – 39,4%.

Ani u předpokladu o tom, že nejmladší jsou ze všech sourozeneckých pozic nejraději středem pozornosti, nemůžeme říci, že by se potvrdil.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo ověření teorie sourozeneckých konstelací. Diplomová práce se ve své teoretické části zabývala definicí pojmu sourozenecké konstelace a vývojem zkoumání, které probíhalo na poli této teorie. Svůj prostor zde dostala i rivalita a žárlivost mezi sourozenci, jež jsou hlavní podstatou a důvodem k tomu, že určité nastavení rodinného prostředí způsobuje rozdíly mezi jedinci narozenými v daném pořadí. Teoretická část v neposlední řadě přinesla informace týkající se specifických rysů, se kterými je možné se setkat u jednotlivých sourozeneckých pozic.

Praktická část práce, kde byla teorie sourozeneckých konstelací ověřována prostřednictvím dotazníku, se potýkala především s problémem nerovnoměrného zastoupení sourozeneckých pozic mezi respondenty. Výzkumu se zúčastnilo velmi málo nejmladších a ještě méně jedináčků. Tato situace s sebou přinesla značné rozpaky při vyhodnocování výzkumu. Samotné výsledky výzkumu nepřinesly jednoznačný závěr o tom, zda má vliv pořadí narození na osobnost člověka. Většinu předpokladů nebylo možné jednoznačně potvrdit; přesto se však objevilo několik zajímavých skutečností.

Jedním z předpokladů, který byl potvrzen, byl fakt, že jedináčci nepřikládají přílišnou důležitost názorům svého okolí. U prvorozených bylo možné vyčíst oproti ostatním sourozeneckým pozicím větší důležitost, kterou přikládají úspěchu. Prvorození také nejčastěji ze všech sourozeneckých pozic uváděli ekonomické studijní či pracovní zaměření. Práce v této oblasti si žádá, aby byla vykonávána systematickými jedinci, kterým je vlastní řád a pořádek, což teorie sourozeneckých konstelací připisuje právě prvorozeným. Tento fakt se opakovaně potvrdil u tvrzení, které se respondentů tázalo na to, zda si myslí, že mají dobré organizační schopnosti. Prvorození s tvrzením souhlasili nejčastěji ze všech sourozeneckých pozic. U druhorozených bylo možno pozorovat lehce zvýšenou tendenci k pocitům méněcennosti, které jim bývají v literatuře připisovány. Ze všech respondentů o sobě nejčastěji nejmladší prohlašovali, že umí pobavit a zaujmout své okolí.

Od výsledků výzkumu jsem neočekávala, že dojde k potvrzení všech předpokladů, jelikož to od této teorie neočekávali a neočekávají ani autoři, kteří věnovali podstatně větší množství času jejímu zkoumání. Teorii sourozeneckých konstelací není možné chápat jako něco, co platí pro každého za všech okolností. Tato teorie vychází z rodinného prostředí jedince, které může být velmi odlišné od prostředí dalších, a proto

je potřeba počítat s tím, že pokud chceme tuto teorii na někoho aplikovat, budeme se muset jeho rodinným prostředím zabírat do detailu a ne pouze povrchně, ačkoliv teorie sourozeneckých konstelací existenci určitých stereotypů u jednotlivých pořadí narození předpokládá.

Byla bych ráda, kdyby tato práce v budoucnu posloužila např. jako podklad pro rozsáhlejší výzkum v oblasti teorie sourozeneckých konstelací. Domnívám se, že znalost této teorie může být velmi užitečná např. pro pedagogy, jelikož při výkonu svého povolání mnohdy pracují se sourozenci a zároveň mívají i možnost do značné míry poznat jejich rodinné zázemí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

- [1] ADLER, Alfred. *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. Praha: Práh, 1994, ISBN 80-85809-22-2
- [2] ADLER, Alfred. *Porozumění životu: úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2
- [3] BACUS-LINDROTH, Anne. *Mé dítě si věří*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-296-6
- [4] CÍLEK, Václav. Zrozen jako objevitel a rebel. *Psychologie dnes*, 2010, roč. 16, č. 5, s. 46-47. ISSN 1212-9607
- [5] ČAPEK, Jan, ČAPKOVÁ, Markéta. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-779-4
- [6] ČECHOVÁ, Barbara. Více jedináčků, více egoismu v populaci?. *Psychologie dnes*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 24-25. ISSN 1212-9607
- [7] FABER, Adele, MAZLISH, Elaine. *Siblings Without Rivalry: How to Help Your Children Live Together So You Can Live Too*. London, New York: W. W. Norton and Company, 1987. ISBN 0-393-02441-5
- [8] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4. rozšířené vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8
- [9] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-1168-3
- [10] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5
- [11] ISAACSON, Cliff, RADISH, Kris. *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. 3. vyd. Bratislava: Eugenika Pbl., 2006. ISBN 80-89227-31-7

- [12] KRAMULOVÁ, Daniela. Sourozenci ve školce. *Informatorium: časopis pro výchovu dětí od 3 – 8 let v mateřských školách a školních družinách*, 2008, roč. 15, č. 7, s. 20-21. ISSN 1210-7506
- [13] KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
- [14] LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X
- [15] LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-152-5
- [16] NOVÁK, Tomáš. Pocit „po němž nic“. *Rodina a škola*, 2005, roč. 52, č. 4, s. 16. ISSN 0035-7766
- [17] NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2057-3
- [18] POTUŽNÍKOVÁ, Jana. Druhý táta, druhá máma aneb Sourozenci v jiné roli, *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*, 2012, roč. 42, č. 1, s. 24-25. ISSN 0323-1879
- [19] PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-9063-7
- [20] PREKOP, Jirina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-9004-1
- [21] TERKOVÁ, Barbora. Výchova jedináčků v Čechách, *Rodina a škola*, 2005, roč. 52, č. 4, s. 13. ISSN 0035-7766
- [22] TOMAN, Walter. *Family Constellation*. New York: Springer Publishing Company, Inc., 1961.
- [23] TRÉLAUN, Beatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-935-6
- [24] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

Internetové zdroje:

[1] –BB-, *Výchova jedináčka*. ČPZP. [online]. 2009, [cit. 2014-04-02]. Dostupné z WWW:

<<http://www.cpzp.cz/clanek/1505-0-Vychova-jedinacka.html>>

[2] BLUE, Laura. *Sibling Rivalry: Squabbling May Lead to Depressive Symptoms, Anxiety, Among Teens*. Time[online]. 2012-12-21, [cit. 2014-03-24]. Dostupné z WWW:

<<http://healthland.time.com/2012/12/21/sibling-rivalry-squabbling-may-lead-to-depressive-symptoms-anxiety-among-teens/#ixzz2Fzd0ZqvT>>

[3]HALLY, Thomas. *Pořadí narození a inteligence*. Mensa International Journal Extra [online]. 2009-10, č. 529, s. 5-7 [cit. 2014-04-02]. Dostupné z WWW:

<<http://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace--identifikace-nadani--testovani-inteligence&aid=61>>

[4] KLIMEŠ, Jeroným. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou*. [online].2000, [cit. 2014-04-01]. Dostupné z WWW:

<<http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>

[5]RICH HARRIS, Judith. *The mystery of Born to Rebel: Sulloway's re-analysis of old birth order data*. [online]. 2002-05-22, [cit. 2014-04-05]. Dostupné z WWW:

<<http://judithrichharris.info/tna/birth-order/methods.htm>>

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Tabulka 1: Pohlaví	50
Tabulka 2: Věk	50
Tabulka 3: Pořadí narození (předvýzkum)	52
Tabulka 4: Pořadí narození	54
Tabulka 5: Dosažené vzdělání (celkem)	55
Tabulka 6: Nejvyšší dosažené vzdělání u jednotlivých sourozeneckých pozic.....	55
Tabulka 7: Profesní zaměření (celkem).....	56
Tabulka 8: Profesní zaměření u jednotlivých sourozeneckých pozic 1.....	57
Tabulka 9: Profesní zaměření u jednotlivých sourozeneckých pozic 2.....	57
Tabulka 10: Jedináčci - studijní / profesní zaměření.....	58
Tabulka 11: Prvorození - studijní / profesní zaměření.....	58
Tabulka 12: Druhorození - studijní / profesní zaměření	59
Tabulka 13: Studijní / profesní zaměření nejmladších.....	60
Tabulka 14: Rodinné prostředí jedináčků 1	62
Tabulka 15: Rodinné prostředí jedináčků 2	63
Tabulka 16: Rodinné prostředí prvorozených 1.....	64
Tabulka 17: Rodinné prostředí prvorozených 2.....	65
Tabulka 18: Rodinné prostředí druhorozených 1	65
Tabulka 19: Rodinné prostředí druhorozených 2	67
Tabulka 20: Rodinné prostředí nejmladších 1	68
Tabulka 21: Rodinné prostředí nejmladších 2	68
Tabulka 22: Plánování	69
Tabulka 23: Důležitost úspěchu	71
Tabulka 24: Chování při konfliktech.....	73
Tabulka 25: Plnění povinností	75
Tabulka 26: Potřeba systému.....	77

Tabulka 27: Vztah k přátelům	78
Tabulka 28: Dodržování pravidel	80
Tabulka 29: Osobnostní klady při pracovním pohovoru.....	82
Tabulka 30: Postoj ke kritizování	84
Tabulka 31: Sebeprosazování.....	85
Tabulka 32: Vůdčí osobnost.....	86
Tabulka 33: Starostlivost.....	86
Tabulka 34: Vytyčování cílů.....	87
Tabulka 35: Důležitost názorů okolí.....	88
Tabulka 36: Podmíněnost lásky	89
Tabulka 37: Pocit nadřazenosti.....	90
Tabulka 38: Konzervativnost.....	91
Tabulka 39: Soutěživost	91
Tabulka 40: Organizační schopnosti	92
Tabulka 41: Rozhodnost.....	93
Tabulka 42: Potlačování pocitů.....	94
Tabulka 43: Sebekázeň.....	94
Tabulka 44: Pocit méněcennosti.....	95
Tabulka 45: Pocity nudy.....	96
Tabulka 46: Demonstrace schopností a dovedností před okolím.....	97
Tabulka 47: Ochota pomáhat.....	97
Tabulka 48: Schopnost manipulovat.....	98
Tabulka 49: Touha po upoutání pozornosti okolí	99

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1 – Dotazník - předvýzkum

Dobrý den,

jmenuji se Soňa Schorníková a jsem studentkou PF na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Tento dotazník je součástí mé diplomové práce, která se zabývá sourozeneckými vztahy a tím, jak nás může naše pořadí narození ovlivnit v mnoha oblastech v životě. Vyplnění dotazníku je zcela anonymní a nemělo by Vám zabrat více než patnáct minut. Ráda bych Vám předem poděkovala za úsilí a čas, který jeho vyplnění věnujete.

Prosím, zakroužkujte, popř. doplňte hodící se údaje o Vaší osobě:

Pohlaví: muž / žena

Věk: _____

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní - Vyučen(a) - Středoškolské - Vysokoškolské

Zaměření Vašeho studijního / pracovního oboru:

V naší rodině jsem se narodil(a) jako:

- a) Jedináček
 - b) Prvorozené dítě ze dvou nebo ze tří
 - c) Druhorozené dítě ze dvou nebo ze tří
 - d) Třetí, nejmladší dítě
 - e) Jiná možnost – popište: _____
-

V následující části dotazníku vybírejte odpovědi pouze v oddíle, který je určen pro Vaše pořadí narození. Zaškrtněte vždy jen jednu možnost.

JEDINÁČEK:

1. Vyberte tvrzení, které nejlépe vystihuje, jak se k Vám v dětství chovali rodiče:

- a) Mám pocit, že mě vždy docela rozmazlovali.
- b) Rodiče na mě byli hodně přísní. Myslím, že na mě měli až moc vysoké nároky.
- c) Nemám pocit, že by se ke mně rodiče chovali jinak, než jak se ke svým dětem chovali rodiče těch dětí, které měly sourozence.
- d) Jiná možnost, popište: _____

2. Bylo Vám někdy líto, že jste neměl(a) sourozence?

- a) Ano, chtěl(a) jsem mít sourozence, hodně mi chyběl.
- b) Občas mě mrzelo, že jsem neměl(a) sourozence, ale časem jsem si zvykl(a) na to, že jsem byl(a) jediným dítětem v rodině.
- c) Sourozenec mi nikdy nijak zvlášť nechyběl. Jsem rád(a), že rodiče měli jen mě a mohli mi věnovat všechnu svou pozornost.
- d) Jiná možnost – popište: _____

PRVOROZENÝ:

1. Měl(a) jste někdy pocit, že se Vám rodiče méně věnovali, od doby, kdy se narodil Váš mladší sourozenec?

- a) Velmi často. Hodně jsem na něj žárlil(a).
- b) Je pravda, že mi to občas vadilo. Chtěl(a) jsem, aby si mě rodiče více všimli.
- c) Nevzpomínám si, že bych někdy na svého sourozence žárlil(a).
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Hlídal(a) jste někdy svého mladšího sourozence? Pokud ano, jak často?

- a) Velmi často. Vadilo mi, že jsem pak měl(a) méně času pro sebe.
- b) Občas jsem svého sourozence hlídal(a), ale nijak zvlášť mi to nevadilo.
- c) Nikdy jsem nemusel(a) svého sourozence hlídat.
- d) Jiná možnost – popište: _____

DRUHOROZENÝ

1. Chovali se k Vám rodiče stejně jako k Vašemu staršímu sourozenci?

- a) Rodiče se vždy snažili chovat ke mně i k sourozenci stejně, nikdo neměl žádné výhody.
- b) Myslím, že můj starší sourozenec měl výhodu ve svém věku. Spousta věcí mu šla lépe než mně a často jsem mu to záviděl(a).
- c) Často jsem pociťoval(a), že rodiče měli staršího sourozence o dost raději než mě. Nikdy jsem se mu nemohl(a) vyrovnat.
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Jaký byl v dětství Váš vztah ke staršímu sourozenci?

- a) Občas jsme se pohádali, ale většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.
- b) Občas mi vadilo, že je můj sourozenec starší než já, protože se nade mě kvůli tomu povyšoval a měl různé výhody.
- c) Se sourozencem jsme vůbec nevycházeli dobře, hádali jsme se skoro pořád.
- d) Jiná možnost – popište: _____

TŘETÍ NAROZENÝ

1. Jak se k Vám chovali rodiče v porovnání s tím, jak se chovali k Vaším starším sourozencům?

- a) Chovali se ke mně stejně jako k mým sourozencům. Nedělali mezi námi žádné rozdíly.
- b) Přiznám se, že mě docela rozmazlovali. Měl(a) jsem různé výhody oproti sourozencům, díky tomu, že jsem byl(a) nejmladší.
- c) To, že jsem nejmladší, jsem bral(a) jako nevýhodu. Často mě nebrali vážně.
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Jaké jste měl(a) vztahy se sourozenci?

- a) Většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.
- b) Měl(a) jsem problémy hlavně se sourozencem, který byl prostředním dítětem z nás tří.
- c) Měl(a) jsem problémy s oběma sourozenci, žárlil(a) jsem na ně, měl(a) jsem pocit, že jsou ve všem lepší a neberou mě vážně. Chtěl(a) jsem být starší.
- d) Jiná možnost – popište: _____

Následující část je pro všechna pořadí narození společná. Zaškrtněte, prosím, vždy jen jedno tvrzení, které Vás nejlépe vystihuje.

1. Plánujete si, co budete kdy dělat?

- a) Plánuji a hodně mi vadí, když něco z mých plánů nevyjde.
- b) Naplánuji si vždy jen pár věcí, ale pokud něco nestihnou, nedělám si s tím starosti.
- c) Neplánuji skoro vůbec, spíš nechávám vše náhodě.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

2. Jak moc je pro Vás důležitý úspěch?

- a) Snažím se být úspěšný(á) pokud možno ve všem.
- b) Chtěl(a) bych být úspěšný(á), ale mám pocit, že mi to nejde tak dobře jako ostatním.
- c) Úspěch pro mě není až tak důležitý. Největším úspěchem pro mě je, když mohu bavit všechny lidi kolem a vymýšlet různé legrácky.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

3. Jak se chováte při hádkách a výměnách názorů?

- a) Když se s někým hádám, je mi často vyčítáno, že mě nezajímá názor ostatních.
- b) Málokdy se mi stává, že se s někým pohádám. Většinou čekám, jaký názor mají ostatní, než řeknu ten svůj. Nemám rád(a), když se mnou někdo nesouhlasí.
- c) Když dojde k hádce, většinou jsem to já, kdo se snaží spor usmířit.
- d) Při hádkách a různých sporech mi velmi vadí, když silnější jedinci uplatňují svou převahu vůči slabším. Vždy se jich snažím zastávat.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

4. Jak se stavíte k plnění úkolů (ve škole, v práci)?

- a) Často se mi stává, že úkoly a práci odkládám a pak mám problém je stíhat.
- b) Pokud na něčem začnu pracovat, snažím se to dotáhnout do konce a hodně se zaobírám i detaily.
- c) Často se mi stává, že si toho na sebe naložím moc a pak mám problém vše stíhat.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

5. Jak moc se snažíte udržovat si ve věcech systém?

- a) Mít ve všem systém je pro mě velmi důležité.
- b) Snažím se udržovat si ve věcech systém, ale je pravda, že v některých oblastech se mi to nedaří.
- c) Mít ve věcech systém pro mě není vůbec důležité.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

6. Jaký je Váš vztah k přátelům?

- a) S přáteli rád(a) trávím svůj čas; zároveň však potřebuji být každý den alespoň chvíli o samotě.
- b) Vždy mě potěší, když mě moji přátelé za něco obdivují.
- c) Své přátele mám rád(a), ale často s nimi (byť nevědomky) soutěžím v různých věcech a chci být lepší než oni.
- d) Často přemýšlím o tom, jak pobavit své přátele a dost se mi to daří.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

7. Zaškrtněte z následujících čtyř hesel to, které Vás nejlépe vystihuje:

- a) „Můj život má smysl, jen když jsem dokonalý.“
- b) „Můj život má smysl, jen když se vyhnu konfliktu.“
- c) „Můj život má smysl, jen když si mě lidé všímají.“
- d) „Můj život má smysl, jen když mám věci pod kontrolou.“

8. Jaké své klady byste vyzdvihl(a) při pracovním pohovoru?

- a) Jsem perfekcionista, je pro mě důležitá přesnost, kladu si vysoké cíle.
- b) Mám dobře rozvinuté analytické myšlení a cit pro detail. Jsem dobrý vyjednávač.
- c) Umím pobavit a zaujmout své okolí. Rád(a) pracuji s lidmi.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

U následujících tvrzení zakroužkujte „S“, pokud s tvrzením souhlasíte a N, pokud nesouhlasíte.

- 1. Bývám přehnaně kritický(á) k sobě i k ostatním. S - N
- 2. Často mám problém říkat „ne“. S - N
- 3. Nedělá mi problém být vůdčí osobností. S - N
- 4. Jsem velmi starostlivý(á). S - N
- 5. Často si vytyčuji příliš vysoké cíle a jsem zklamaný(á), pokud jich nedosáhnu. S - N
- 6. Velmi mě zajímá, co si o mně druzí lidé myslí. S - N
- 7. Mívám pocit, že lásku si musím zasloužit tím, co dokáži. S - N
- 8. Musím přiznat, že se často cítím být nadřazený(á) nad ostatními lidmi. S - N
- 9. Jsem spíše konzervativní. S - N
- 10. Jsem poměrně dost soutěživý(á). S - N
- 11. Mám dobré organizační schopnosti. S - N
- 12. Jsem rozhodný(á). S - N
- 13. Často potlačuji své pocity a řídím se spíše logikou. S - N
- 14. Mám velkou sebekázeň. S - N
- 15. Často trpím pocitem méněcennosti. S - N
- 16. Často se nudím. S - N
- 17. Rád(a) ukazuji svému okolí, že pro mě nic není problém. S - N
- 18. Rád(a) pomáhám druhým. S - N
- 19. Myslím, že umím docela dobře manipulovat s lidmi. S - N
- 20. Dělá mi dobře, když na sebe mohu ve společnosti strhnout pozornost. S - N

Příloha č. 2 - Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Soňa Schorníková a jsem studentkou PF na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Tento dotazník je součástí mé diplomové práce, která se zabývá sourozeneckými vztahy a tím, jak nás může naše pořadí narození ovlivnit v mnoha oblastech v životě. Vyplnění dotazníku je zcela anonymní a nemělo by Vám zabrat více než patnáct minut. Ráda bych Vám předem poděkovala za úsilí a čas, který jeho vyplnění věnujete.

Prosím, zakroužkujte, popř. doplňte hodící se údaje o Vaší osobě:

Pohlaví: muž / žena

Věk: _____

Nejvyšší dosažené vzdělání: Základní - Vyučen(a) - Středoškolské - Vysokoškolské

Zaměření Vašeho studijního / pracovního oboru:

V naší rodině jsem se narodil(a) jako:

- a) Jedináček
 - b) Prvorozené dítě ze dvou nebo ze tří
 - c) Druhorozené dítě ze dvou nebo ze tří
 - d) Třetí, nejmladší dítě
 - e) Jiná možnost – popište: _____
-

V následující části dotazníku vybírejte odpovědi pouze v oddíle, který je určen pro Vaše pořadí narození. Zaškrtněte vždy jen jednu možnost.

JEDINÁČEK:

1. Vyberte tvrzení, které nejlépe vystihuje, jak se k Vám v dětství chovali rodiče:

- a) Mám pocit, že mě vždy docela rozmazlovali.
- b) Rodiče na mě byli hodně přísní. Myslím, že na mě měli až moc vysoké nároky.
- c) Nemám pocit, že by se ke mně rodiče chovali jinak, než jak se ke svým dětem chovali rodiče těch dětí, které měly sourozence.
- d) Jiná možnost, popište: _____

2. Bylo Vám někdy líto, že jste neměl(a) sourozence?

- a) Ano, chtěl(a) jsem mít sourozence, hodně mi chyběl.
- b) Občas mě mrzelo, že jsem neměl(a) sourozence, ale časem jsem si zvykl(a) na to, že jsem byl(a) jediným dítětem v rodině.
- c) Sourozenec mi nikdy nijak zvlášť nechyběl. Jsem rád(a), že rodiče měli jen mě a mohli mi věnovat všechnu svou pozornost.
- d) Jiná možnost – popište: _____

PRVOROZENÝ:

1. Měl(a) jste někdy pocit, že se Vám rodiče méně věnovali, od doby, kdy se narodil Váš mladší sourozenec?

- a) Velmi často. Hodně jsem na něj žárlil(a).
- b) Je pravda, že mi to občas vadilo. Chtěl(a) jsem, aby si mě rodiče více všimli.
- c) Nevzpomínám si, že bych někdy na svého sourozence žárlil(a).
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Hlídal(a) jste někdy svého mladšího sourozence? Pokud ano, jak často?

- a) Velmi často. Vadilo mi, že jsem pak měl(a) méně času pro sebe.
- b) Občas jsem svého sourozence hlídal(a), ale nijak zvlášť mi to nevadilo.
- c) Nikdy jsem nemusel(a) svého sourozence hlídat.
- d) Jiná možnost – popište: _____

DRUHOROZENÝ

1. Chovali se k Vám rodiče stejně jako k Vašemu staršímu sourozenci?

- a) Rodiče se vždy snažili chovat ke mně i k sourozenci stejně, nikdo neměl žádné výhody.
- b) Myslím, že můj starší sourozenec měl výhodu ve svém věku. Spousta věcí mu šla lépe než mně a často jsem mu to záviděl(a).
- c) Často jsem pociťoval(a), že rodiče měli staršího sourozence o dost raději než mě. Nikdy jsem se mu nemohl(a) vyrovnat.
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Jaký byl v dětství Váš vztah ke staršímu sourozenci?

- a) Občas jsme se pohádali, ale většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.
- b) Občas mi vadilo, že je můj sourozenec starší než já, protože se nade mě kvůli tomu povyšoval a měl různé výhody.
- c) Se sourozencem jsme vůbec nevycházeli dobře, hádali jsme se skoro pořád.
- d) Jiná možnost – popište: _____

TŘETÍ NAROZENÝ

1. Jak se k Vám chovali rodiče v porovnání s tím, jak se chovali k Vaším starším sourozencům?

- a) Chovali se ke mně stejně jako k mým sourozencům. Nedělali mezi námi žádné rozdíly.
- b) Přiznám se, že mě docela rozmazlovali. Měl(a) jsem různé výhody oproti sourozencům, díky tomu, že jsem byl(a) nejmladší.
- c) To, že jsem nejmladší, jsem bral(a) jako nevýhodu. Často mě nebrali vážně.
- d) Jiná možnost – popište: _____

2. Jaké jste měl(a) vztahy se sourozenci?

- a) Většinou jsme spolu vycházeli velmi dobře.
- b) Měl(a) jsem problémy hlavně se sourozencem, který byl prostředním dítětem z nás tří.
- c) Mě(a) jsem problémy s oběma sourozenci, žárlil(a) jsem na ně, měl(a) jsem pocit, že jsou ve všem lepší a neberou mě vážně. Chtěl(a) jsem být starší.
- d) Jiná možnost – popište: _____

Následující část je pro všechna pořadí narození společná. Zaškrtněte, prosím, vždy jen jedno tvrzení, které Vás nejlépe vystihuje.

1. Plánujete si, co budete kdy dělat?

- a) Plánuji a hodně mi vadí, když něco z mých plánů nevyjde.
- b) Naplánuji si vždy jen pár věcí, ale pokud něco nestihnu, nedělám si s tím starosti.
- c) Neplánuji skoro vůbec, spíš nechávám vše náhodě.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

2. Jak moc je pro Vás důležitý úspěch?

- a) Snažím se být úspěšný(á) pokud možno ve všem.
- b) Chtěl(a) bych být úspěšný(á), ale mám pocit, že mi to nejde tak dobře jako ostatním.
- c) Úspěch pro mě není až tak důležitý. Největším úspěchem pro mě je, když mohu bavit všechny lidi kolem a vymýšlet různé legrácky.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

3. Jak se chováte při hádkách a výměnách názorů?

- a) Když se s někým hádám, je mi často vyčítáno, že mě nezajímá názor ostatních.
- b) Málokdy se s někým pohádám. Většinou čekám, jaký názor mají ostatní, než řeknu ten svůj. Nemám rád(a), když se mnou někdo nesouhlasí.
- c) Když dojde k hádce, většinou jsem to já, kdo se snaží spor usmířit.
- d) Při hádkách mi velmi vadí, když silnější jedinci uplatňují svou převahu vůči slabším. Vždy se jich snažím zastávat.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

4. Jak se stavíte k plnění úkolů (ve škole, v práci)?

- a) Často se mi stává, že úkoly a práci odkládám a pak mám problém je stíhat.
- b) Pokud na něčem začnu pracovat, snažím se to dotáhnout do konce a hodně se zaobírám i detaily.
- c) Často se mi stává, že si toho na sebe naložím moc a pak mám problém vše stíhat.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

5. Jak moc se snažíte udržovat si ve věcech systém?

- a) Mít ve všem systém je pro mě velmi důležité.
- b) Snažím se udržovat si ve věcech systém, ale je pravda, že v některých oblastech se mi to nedaří.
- c) Mít ve věcech systém pro mě není vůbec důležité.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

6. Jaký je Váš vztah k přátelům?

- a) S přáteli rád(a) trávím svůj čas; zároveň však potřebuji být každý den alespoň chvíli o samotě.
- b) Vždy mě potěší, když mě moji přátelé za něco obdivují.
- c) Své přátele mám rád(a), ale často s nimi (byť nevědomky) soutěžím v různých věcech a chci být lepší než oni.
- d) Často přemýšlím o tom, jak pobavit své přátele a dost se mi to daří.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

7. Jak zvládáte dodržovat pravidla, která po nás společnost v různých situacích vyžaduje?

- a) Nikdy jsem neměl(a) potřebu nějak vybočovat a dělat tak problémy. Pravidla striktně dodržuji.
- b) Pravidla vesměs dodržuji, pokud nejsou vyložene hloupá.
- c) Jsem typem člověka, který se často zamýšlí nad jejich smyslem a dost často je porušuji.
- d) Porušovat pravidla je pro mě zábava. Nehodlám se nikomu a ničemu podřizovat.
- e) Jiná možnost. Popište: _____

8. Jaké své klady byste vyzdvihl(a) při pracovním pohovoru?

- a) Jsem perfekcionista, je pro mě důležitá přesnost, kladu si vysoké cíle.
- b) Mám dobře rozvinuté analytické myšlení a cit pro detail. Jsem dobrý vyjednávač.
- c) Umím pobavit a zaujmout své okolí. Rád(a) pracuji s lidmi.
- d) Jiná možnost. Popište: _____

U následujících tvrzení zakroužkujte „S“, pokud s tvrzením souhlasíte a N, pokud nesouhlasíte.

1. Bývám přehnaně kritický(á) k sobě i k ostatním. S - N
2. Často mám problém říkat „ne“. S - N
3. Nedělá mi problém být vůdčí osobností. S - N
4. Jsem velmi starostlivý(á). S - N
5. Často si vytyčuji příliš vysoké cíle a jsem zklamaný(á), pokud jich nedosáhnu. S - N
6. Velmi mě zajímá, co si o mně druzí lidé myslí. S - N
7. Mívám pocit, že lásku si musím zasloužit tím, co dokáži. S - N
8. Musím přiznat, že se často cítím být nadřazený(á) nad ostatními lidmi. S - N
9. Jsem spíše konzervativní. S - N
10. Jsem poměrně dost soutěživý(á). S - N
11. Mám dobré organizační schopnosti. S - N
12. Jsem rozhodný(á). S - N
13. Často potlačuji své pocity a řídím se spíše logikou. S - N
14. Mám velkou sebekázeň. S - N
15. Často trpím pocitem méněcennosti. S - N
16. Život mi často přijde nudný. S - N
17. Rád(a) ukazuji svému okolí, že pro mě nic není problém. S - N
18. Rád(a) pomáhám druhým. S - N
19. Myslím, že umím docela dobře manipulovat s lidmi. S - N
20. Dělá mi dobře, když na sebe mohu ve společnosti strhnout pozornost. S - N